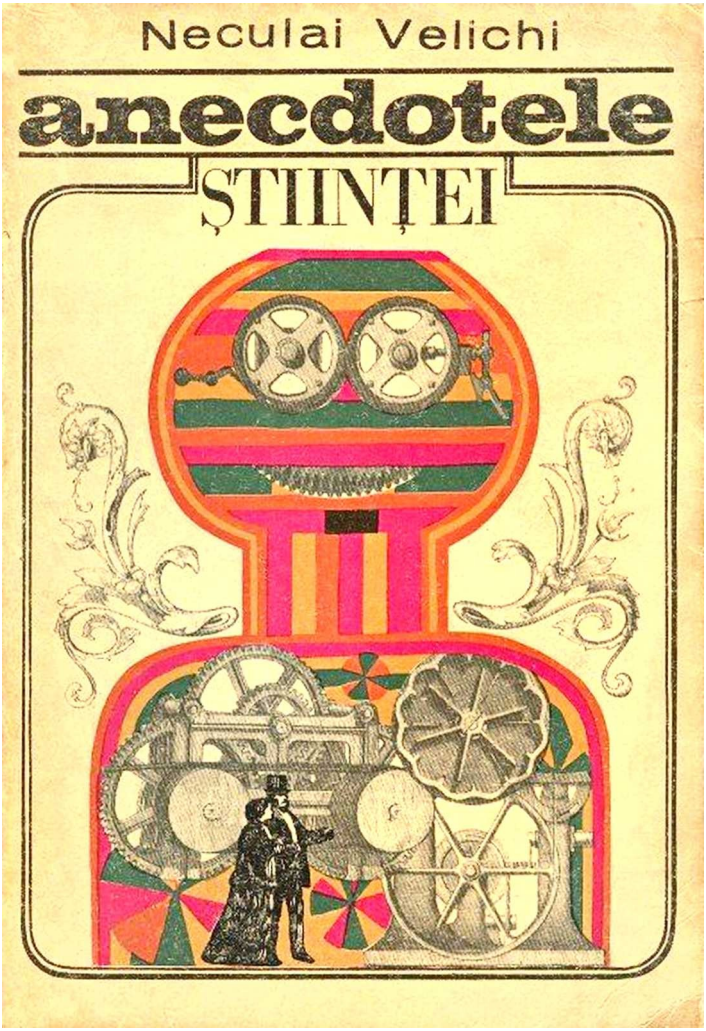

Anecdotele
ŞTIINŢEI
CULESE ŞI POVESTITE DE
Neculai Velichi
EDITURA ALBATROS
Coperta de MAGDA BÂRSAN

Dedic acest buchet de zâmbete celei care mi-*a zâmbit prima data*» *MAMEI*

PREFAŢĂ

Eşti înclinat să scrii istoria ştiinţei mai degrabă ca pe o baladă sau legendă eroică, ca o epopee a eternului efort al oamenilor pentru a smulge secretele naturii. Ea este plină de eşecuri şi greşeli, de lupte nehotărâte, de înfrângeri dureroase şi de victorii strălucite.

Ea are marii săi generali şi mulţimea anonimă a soldaţilor modeşti.

Ea are martirii săi, dar şi entuziaştii săi grăbiţi şi, uneori, chiar impostorii ei.

Unele fapte din trecut ne produc astăzi un zâmbet îngăduitor…

Nu trebuie nicio clipă însă să uităm că mai ales erorile şi îndoiala au determinat căutarea şi descoperirea adevărurilor ştiinţei.

Unele întâmplări vă sunt binecunoscute, dar… orice povestitor se repetă, acesta fiind, într-un fel, inconvenientul meseriei. Din când în *când însă, trebuie să-i lăsăm să ne spună iar poveştile lor, pentru că, altfel, ele se vor uita.*

Repetând pentru dumneavoastră aceste povestiri, am urmărit să vă procur câteva clipe de destindere – şi, mai ales, de meditaţie – aşa cum mi-au oferit mie excelentele cărţi din care le-am citit. Pentru că este bine să precizez de la început un lucru: eu nu am făcut decât să notez timp de peste douăzeci de ani cele ce le-am găsit în cărţi măreţe sau modeste, scrise de oameni uriaşi sau obişnuiţi, morţi de milenii sau contemporani.

Acestora li se cuvin mulţumirile şi recunoştinţa noastră, a tuturor a I

Cred, că am spus destul pentru prefaţă care este acea parte dintr-o carte ce se scrie la urmă, este plasată la începutul cărţii şi se citeşte tot la urmă… atunci când se citeşte/…

N. V.

Secunda este unitatea fundamentală de timp egală cu 1/86 164, 09 dintr-o zi siderală sau cu 1/86 400 dintr-o zi solară mijlocie.

(Dicţionarul politehnic)

FIZICĂ

Urăsc ceasurile cu secundar: ele toacă Viaţa prea mărunt!

MARIE DE SÉVIGNÉ

Este cunoscută autoritatea de netăgăduit a lui Aristotel în diferite domenii ale gândirii, care a mers până la negarea în evul mediu a existenţei petelor solare, pe care filosoful stagyrit nu le menţionase în scrierile sale.

În domeniul fizicii, concepţia despre traiectorie a lui Aristote] a durat peste 1 800 ani, fiind infirmată abia la mijlocul secolului al XVI-lea, iar concepţia sa despre existenţa „eterului” împlinise 2 100 de ani când a fost detronată de teoria relativităţii.

Uitată timp de aproape 2 300 de ani, afirmaţia lui Aristotel că apa este compresibilă a fost studiată şi aplicată de inginerul român Gogu Constantinescu. De aceea, când inginerul român a prezentat „tunul” său, experţii din Londra au spus:

„Este contrar principiilor, dar… funcţionează!”

Nu se ştie nici astăzi cu exactitate dacă genialul Heron din Alexandria a trăit în secolul I s-au al II-lea î.e.n.

El cunoştea momentul unei forţe, legea adunării forţelor, propagarea luminii pe drumul cel mai scurt, puterea aburilor – numiţi de el „apă aeriană” – modul de formare a vânturilor. În afară de acestea, a măsurat exact distanţa dintre Alexandria şi Roma, a construit un termometru care funcţiona cu aer şi apă, o turbină cu vapori şi a demonstrat, cu ajutorul raţionamentului, că viteza luminii este mai mare decât oricare alta. (Deoarece îndată ce deschidem ochii vedem stelele!)

Una din cele mai „moderne” construcţii ale lui a fost

un automat de distribuire a apei. Acesta funcţiona după introducerea unei monede care, printr-un ingenios sistem de pârghii, lăsa să se scurgă dintr-un rezervor o cantitate de apă întotdeauna aceeaşi, pentru că scurgerea dura atâta timp cât moneda circula în automat!

Despre Arhimede, Plutarh scrie:

„El considera munca constructorului şi tot ceea ce slujeşte la satisfacerea nevoilor vieţii, drept ceva vulgar”.

Iar atunci când, cercetând dacă coroana tiranului din Siracuza era făcută din aur, a trebuit să o cântărească, s-a scuzat că este nevoit să îndeplinească această operaţiune manuală şi ignobilă!

Mark Twain rezolvă o problemă de mecanică:

„Dacă cinci ghiulele de tun îi trebuie 3, 1/8 secunde pentru a străbate distanţa de 4 mile, 3, 5/8 secunde pentru următoarele 4 mile şi aşa mai departe, cât timp îi va trebui ca să străbată distanţa de 20 de mile?”

Răspuns: „Habar n-am!”

— Primul memoriu ştiinţific al lui Papin era intitulat: *Maniera de a muia oasele şi de a face să fiarbă în foarte puţin timp şi cu puţină cheltuială carnea, cu o descriere a maşinii de care trebuie să ne servim pentru acest efect*.

Memoriul se intitulează astăzi: „oala minune!”.

În anul 1661, Royal Society din Londra hotărî să trimită doi savanţi în insulele Canare, pentru a verifica pe muntele Tenerife experienţele lui Torricelli.

Ambasadorul spaniol, căruia i s-a cerut paşaportul savanţilor, aflând că vor studia greutatea aerului, crezu că este vorba de doi nebuni şi îi dădu afară pe solicitanţi.

Paşapoartele au fost eliberate numai după intervenţia energică a regelui Angliei.

Fontenelle conduce în grădina casei sale câţiva membri ai Academiei Franceze şi le arată o bilă mare de sticlă a cărei parte expusă la soare era rece, iar cea dinspre pământ, caldă. După discutarea înfierbântată a

mai multor ipoteze, gazda spuse:

„De fapt, am uitat să vă spun că, puţin mai înainte, am rostogolit eu bila!”

Sauveur nu-şi scria niciodată cursurile sale de fizică. El dicta dintr-odată cursul întreg unor secretari, apoi aştepta tipărirea lui ca să-şi cumpere şi el un exemplar de la librărie.

Descartes explica astfel gravitaţia:

„Corpurile sunt atrase de un principiu secret al nesociabilităţii vârtejurilor lor de eter”.

La nenumăratele întrebări despre felul în care a descoperit legile gravitaţiei, Newton răspundea invariabil:

„Gândindu-mă mereu la ele!”

Lagrange obişnuia să repete plin de admiraţie: „Fericitul Newton! Sistemul lumii poate fi stabilit numai o singură dată!”

Dintr-o carte de fizică din secolul al XVIII-lea: „Telescopul cu reflexie a fost construit de un oarecare Newton!”

Newton a fost membru în parlamentul englez ca reprezentant al Universităţii, între anii 1686 – 1689.

A luat cuvântul o singură dată, rugând… să se închidă fereastra pentru că dinspre Tamisa venea un miros greu.

Puţini ştiu astăzi că Newton, care era foarte credincios, a comentat *Apocalipsul*.

Aceasta l-a făcut pe Voltaire să spună:

„*Apocalipsul* comentat de Sir Isaac Newton consolează specia umană de superioritatea pe care acest mare om o avea faţă de ea!”

În vizită la un potentat al timpului, Nollet îi prezintă lucrările sale de fizică. Acesta îi spune că nu citeşte niciodată asemenea cărţi.

„Îmi permiteţi să le las în anticameră? Poate se va găsi un om inteligent care, aşteptând să fie primit, să le

citească cu plăcere”.

Adversar înverşunat al lui Franklin, Nollet era profund convins că paratrăsnetul este deosebit de periculos pentru oamenii

Un locuitor din sudul Franţei care îşi instalase paratrăsnet a fost dat în judecată de vecinii săi. Printre reclamanţi era Marat, iar avocatul apărării se numea Robespierre. Acuzarea susţinea că „invenţia diavolească” va atrage trăsnetele peste casele vecinilor.

Englezii care îşi instalau paratrăsnete erau consideraţi ca agenţi ai lui Franklin, reprezentantul coloniilor revoltate din America, şi erau îndeaproape supravegheaţi de poliţie ca „periculoşi pentru siguranţa statului”.

Datorită situaţiei de cetăţean al unei colonii rebele a inventatorului paratrăsnetului, abia după îndelungate ezitări – trecuseră douăzeci şi şapte de ani de la data memorabilei experienţe – regele George al III-lea al Angliei a îngăduit instalarea unor asemenea obiecte pe acoperişul palatului. Dar, şi în acest caz, politica englezească favorabilă compromisurilor a avut un cuvânt de spus: se puteau instala paratrăsnete cu vârful rotund, nu ascuţit cum fuseseră create.

Îndrăznind să nu fie de acord cu porunca regelui, John Pringle, preşedintele Societăţii Regale, a trebuit să demisioneze, iar paratrăsnetele instalate aveau, desigur, vârful rotunjit!

După ce a citit cartea istoricului Gibbon despre cauzele decăderii Imperiului Roman, Benjamin Franklin îi scrise acestuia:

„Sper să vă dovedesc în curând recunoştinţa mea, oferindu-vă material pentru istoria decăderii Imperiului Britanic în America”.

Observând cum o muscă ce se înecase într-un pahar de vin îşi revenise, după ce se uscase la soare, Franklin a

scris unui prieten că, dorind să vadă cum va fi în America peste o sută de ani, s-ar gândi să se bage, împreună cu mai mulţi prieteni, într-un butoi de vin de Madera, de unde să fie scos peste o sută de ani şi readus la viaţă de razele soarelui din patrie.

El îşi exprima totuşi îndoiala în ceea ce priveşte reuşita experienţei, având în vedere faptul că ştiinţa era încă prea puţin dezvoltată 1

În secolul al XVIII-lea electricitatea devenise articolul la modă. Mulţi oameni îşi comandau sau îşi construiau maşini de produs electricitate, pentru a face experienţe sau pentru a câştiga bani dând reprezentaţii publice. Pasiunea electricităţii cuprinsese şi palatele. Regele Ludovic al XVI-lea al Franţei se delecta cu electrizarea companiei de gardă: toţi soldaţii, ţinându-se de mâini, săreau în sus când oamenii din capetele şirului atingeau polii unei puternice butelii de Leyda.

Mark Twain despre Benjamin Franklin:

„Cu o răutate care nu-şi are pereche în istorie, el obişnuia să lucreze toată ziua şi să stea nopţi întregi studiind, chipurile, algebra la lumina focului, pentru ca toţi băieţii de azi să trebuiască să facă la fel şi să-l considere pe Benjamin Franklin drept băiat model!

Nemulţumindu-se cu atât, el îşi mai făcuse şi obiceiul de a trăi numai cu pâine şi apă şi de a mai studia şi astronomia în timpul mâncării, lucru ce avea să căşuneze apoi necazuri la multe milioane de copii ai căror părinţi şi fraţi citiseră funesta biografie a lui Franklin.

Principiile lui erau pătrunse de cea mai mare duşmănie faţă de băieţi. În ziua de azi, un băiat nu poate da curs unei porniri naturale fără să se izbească de unul din acele veşnice aforisme ale lui Franklin 1 Dacă-şi cumpără nuci de doi cenţi, tatăl lui îi zice: „Băiete, gândeşte-te la ce-a spus Franklin! Un cent pe zi face dolarul într-o lună!”…

Găsind deodată soluţia unei probleme care îl preocupa de mult timp, Ampère scoate creta din buzunar şi începe să verifice calculele... pe dricul care purta corpul neînsufleţit al colegului la a cărui înmormântare asista.

La şedinţa Academiei de Ştiinţe, Ampère îşi găseşte fotoliul ocupat de un necunoscut, pe care îl apostrofează viguros. Fără a se ridica, acesta îi ripostează zâmbind:

„Ar trebui, domnule Ampère, să vă cunoaşteţi şi să vă vizitaţi mai des colegii. Vă aştept diseară la orele opt la masă la mine. Nu uitaţi însă, locul dumneavoastră este lângă împărătească!” (Napoleon Bonaparte era membru al Academiei de Ştiinţe de mai mulţi ani!) Masa s-a servit totuşi aproape de ora 10, timp necesar ca trăsura palatului să-l aducă pe Ampère, care... uitase.

Elevii Şcolii Politehnice, republicani convinşi, au refuzat să depună jurământ lui Napoleon devenit împărat, cu toate ameninţările şi pedepsele comandantului şcolii. Într-o duminică dimineaţa, împăratul trece în revistă rebelii şi, foarte ameninţător, cere catalogul cu notele obţinute. Oprindu-se în faţa primului, se uită în catalog, apoi la elev:

„Mucosule! Ar vrea englezii să-mi împuşc cei mai buni artilerişti!” După care, îi salută, se întoarce şi pleacă.

Elevul se numea Arago!

Când era elev, Heinrich Herz învăţase să lucreze la strung de la un meşter strungar care stătea alături de casa părinţilor lui.

Aflând că s-a înscris la facultate ca să studieze fizica, bătrânul meşter a regretat mult plecarea acestuia!

„Îmi pare rău că Heinrich, care avea atâta talent, nu s-a gândit să devină strungar! Putea ajunge cel mai bun din oraş”.

După descoperirea lui Röntgen, un mare magazin din Londra anunţa onorata clientelă că a pus în vânzare lenjerie opacă la razele x, care „protejează corpul de

pătrunderea teribilelor raze, păstrând astfel puritatea moravurilor”.

Niciunul din profesorii gimnaziului unde învăţase primele clase secundare nu-şi mai amintea de elevul Einstein, deoarece fusese un elev… mediocru!

Intrând în sala Universităţii din Berna, unde fratele său începuse să ţină cursuri, Maia Einstein îl văzu stând gânditor lângă tablă şi, după o tăcere de câteva minute, spunând că este nevoit să sară peste câteva transformări, deoarece a uitat artificiul de calcul care trebuia folosit aici. Dar onoratul auditoriu poate scrie rezultatul final, pentru a cărui exactitate garantează.

"Onoratul auditoriu” se compunea din… trei studenţii

Profesorul Max Planck se sufocă aproape de uimire când Einstein îi declară că nu consideră necesar să ţină minte viteza în aer a sunetului, deoarece „o poţi găsi oricând într-un manual!”

În anul 1896, s-au serbat 50 de ani de activitate ştiinţifică a lordului Kelvin. Cu acest prilej, sărbătoritul, care era foarte modest, a declarat:

„Rezultatul a tot ceea ce am făcut timp de 50 de ani în serviciul ştiinţei, poate fi rezumat într-un singur cuvânt: insucces!

Ce este forţa electrică sau magnetică, cum trebuie conceput eterul şi materia ponderabilă în raporturile lor reciproce, ce reprezentare putem avea despre afinitatea chimică, nu o ştiu astăzi nici cu o iotă mai bine decât în ziua în care am ţinut primul meu curs”!

Ironizându-i pe cei ale căror concepţii deveniseră rigide, el spunea:

„Cu timpul, unii oameni de ştiinţă îşi îngustează orizontul în aşa măsură, încât el se reduce la dimensiunile unui punct. Acesta devine «punctul lor de vedere»!”

— Şi despre fizicieni:

„Este curios cum, spre deosebire de alţi oameni de

ştiinţă care afirmă relativitatea cunoştinţelor lor, numai fizicienii susţin o noţiune absolută: zero absolut!”

Într-o cafenea din Bruxelles, un individ foarte suspect, îmbrăcat aproape ca un vagabond, vorbeşte la telefon cu palatul, cerând să i se spună regelui să-i trimită maşina aici la cafenea, pentru că şi-a uitat banii la Londra.

La sfatul discret al clienţilor, patronul anunţă atât poliţia cât şi un medic, pentru că individul nu poate fi decât un nebun sau un anarhist.

Prima a sosit maşina regală, care l-a luat pe Albert Einstein, invitatul perechii regale belgiene, la palat, cu ceremonialul cuvenit unui asemenea oaspete.

După explozia nucleară de pe atolul Eniwetok, preşedintele Comisiei Atomice a S.U.A. a declarat că locuitorii insulei învecinate pe care i-a vizitat se simt bine şi că le-a dăruit zece porci.

Întrebat ce părere are despre aceasta, Einstein a răspuns:

„Întrebaţi-l pe al unsprezecelea porc!”

La un banchet, Einstein îi spuse unei doamne care insista să-i explice teoria relativităţii:

„Cum aş putea să-ţi explic prepararea tăieţeilor, dacă nu ştii ce-i aia făină?”

Sosit în Statele Unite, Einstein este sfătuit de soţia lui să-şi cumpere un palton nou.

„De ce? în America nu mă cunoaşte nimeni!” fu răspunsul fizicianului.

După un an, la venirea iernii, soţia îi face aceeaşi recomandare.

„De ce? Doar mă cunoaşte toată lumea în America!”

Matematicianul Painlevé, prim-ministru al Franţei în 1925, arată entuziasmat într-o zi o broşură secretarului său:

„Extraordinară această teorie sintetică a câmpurilor a lui Einstein t Am primit-o azi dimineaţă, aveam Consiliu

de Miniştri şi am luat-o cu mine. Am citit-o pe ascuns, ţinând-o pe genunchi, sub masă”.

Rugată să dea un exemplu de aplicare a teoriei relativităţii, Marlène Dietrich, după o scurtă gândire spuse:

„Când opreşte Geneva la trenul de la Paris?”

După ce a citit raportul privind cercetările sale în domeniul razelor cosmice, Millikan s-a adresat cu o voce scăzută asistenţei:

„Nu-i mai puţin adevărat că această teorie fizică mi se pare… cu totul de nesusţinut!”

Pentru teoria „de nesusţinut” a luat premiul Nobel.

Anul 1918: Amiralitatea britanică, îngrijorată de pierderile flotei, alcătuieşte o comisie de specialişti care să studieze cele mai eficace metode de protecţie împotriva submarinelor germane. De. la şedinţă lipseşte însă Sir Ernest Rutherford. Ofiţerul trimis să-l aducă se reîntoarce singur şi mărturiseşte, stânjenit, că marelefizician l-a întâmpinat cu vorbe care, exprimate mult mai… delicat decât le-a auzit el, ar fi sunat cam astfel: „Ia mai… slăbiţi-mă! Cercetez dacă atomul poate fi crăpat de om. Şi asta-i mai important decât tot afurisitul vostru de război!”

Văzând lumină la miezul nopţii, Rutherford intră în laborator unde-l găsi pe unul dintre asistenţii săi care-i explică că rămăsese să lucreze.

„Ziua ce faci?”

„Lucrez, Sir”.

„Şi când te mai gândeşti?” se răsti profesorul.

Soţii Curie, Max Planck, Einstein, Rutherford şi Niels Bohr modificaseră într-atâta teoriile anilor 1900, încât, pe seama „crizei fizicii”, circulau numeroase glume.

Astfel, se spunea că în acest domeniu este o situaţie asemănătoare cu cea dintr-un furnicar răscolit: abia aduce unul fărâma lui de cunoştinţe, că vine imediat altul şi o mută din locul unde fusese pusă.

Printre studenţi, unii erau de părere că ar trebui afişată la intrarea facultăţii inscripţia: „Atenţie! Pericol de surpare! închis pentru renovare!” Iar Walther Nernst îşi liniştea cititorii asigurându-i că, „deocamdată, nu s-a găsit chibritul potrivit pentru insula de exploziv pe care trăim!”

Pe timpul când studia în Germania, fizicianul englez Robertson intră într-un magazin cerând, în nemţeşte, o balanţă.

Cum în această limbă cuvintele „balanţă”, „leagăn”, „a îndrăzni” au o pronunţie asemănătoare, fizicianul fu dat afară imediat de vânzătoarea indignată, care înţelesese:

„Domnişoară, aveţi un leagăn? Vreau să îndrăznesc ceva!”

Oricât de obişnuiţi erau locuitorii vechiului oraş universitar cu studenţii, trebuiau să recunoască, totuşi, că, de când cu avântul matematicii şi fizicii, la Göttingen se petreceau lucruri destul de neobişnuite.

De pildă, un librar a rămas surprins atunci când un student, care cumpărase destule cărţi pe datorie de la el, i-a adus drept garanţie pentru altele de care avea nevoie un urs viu împrumutat de la nişte ţigani. ursari în schimbul unor haine vechi.

Un cunoscut regizor de teatru, vrând să ajute un student care se împiedicase şi căzuse, fu rugat de acesta să nu-l deranjeze, pentru că tocmai îi venise, acolo jos, o idee interesantă, pentru seminarul de fizică, de mâine, la Max Born.

Ştiau locuitorii că studenţii îşi plătesc chiria restantă abia după absolvirea facultăţii, când şi-au făcut o oarecare situaţie. Aşa fusese şi pe timpul străbunicilor lori Dar, oare, poţi să primeşti în gazdă pe cinema care venise tocmai din Rusia având unic bagaj… o periuţă de dinţi? Este drept că însuşi Herr Profesor a spus despre acest domn Schnirelmann că este un foarte mare matematician şi că a scris o teoremă nouă, totuşi… mai bine că va locui

la Wunderlich, pensiunea fizicienilor.

Fusese dintotdeauna firesc să fii trezit noaptea de cântecele, strigătele şi veselia studenţilor, dar vecinii au crezut că au năvălit soldaţi duşmani când au fost treziţi de studenţii care scandau sub balconul profesorului… formula lui Max Planck!

Şi, în fine, se pare că telegrafistele deprinseseră binişor fizica, de când sosesc şi pleacă din Göttingen atâtea telegrame pline de cifre şi formulei

David Hilbert manifesta o făţişă ostilitate pentru toţi cei care, preocupaţi de aplicaţiile practice ale matematicii, îl stânjeneau în cercetările sale fundamentale. Din această categorie făceau parte mai ales fizicienii şi inginerii, iar Hilbert nu pierdea nicio ocazie pentru a-i ironiza.

Fizicienilor, care se descurcau greu cu complicatele metode matematice, devenite necesare progresului cercetării, el le spunea că are impresia că fizica modernă a devenit mult prea grea pentru… fizicieni. Iar la lin congres al inginerilor s-a arătat plin de înţelegere, declarându-le celor care erau alarmaţi de divergenţele dintre ingineri şi savanţi, că el personal nu crede ce se spune, deoarece aceste două profesiuni n-au nimic comun una cu alta!

După ce şapte profesori din Göttingen fuseseră expulzaţi de către nazişti, Hilbert a fost întrebat de ministrul culturii de la Berlin dacă este adevărat că institutul său a suferit de pe urma acestui fapt. „N-a suferit. Nu mai există!” a răspuns dârz matematicianul.

În timpul unei romantice plimbări, fata de care era îndrăgostit Fritz Houtermans admira sclipirea stelelor. Mândru, tânărul fizician îi spuse că, de curând, el a aflat de ce sclipesc stelele şi îi explică îndelung fenomenul.

Peste câţiva ani teoria reacţiilor termonucleare din soare i-a adus celebritatea lui Houtermans şi colegului său Atkinson.

Între timp fata se măritase cu… altul!

În timpul petrecut în S.U.A., Niels Bohr care nu izbutea să păstreze niciun secret, era coşmarul celor însărcinaţi cu supravegherea lui.

Purtând, din motive de securitate militară, numele deNicholaus Baker, el o întâlni într-o zi pe soţia unui coleg din Europa şi, neştiind că divorţase, i se adresă cu fostul ei nume de familie. Doamna îi răspunse rece:

„Vă înşelaţi domnule profesor Bohr, mă numesc acum Placzek”.

„Vă înşelaţi, mă numesc acum Baker”, replică fizicianul.

Instruit timp de aproape douăsprezece ore despre ceea ce nu avea voie să destăinuiască, de către însuşi comandantul „orăşelului atomic”, generalul Groves, Niels Bohr a spus totul din primele minute ale sosirii lui la Los Alamos. De spaimă, generalul nu a mărturisit acest fapt decât după câţiva ani!

Dar coşmarul nu consta numai în aceste mici necazuri: deranjându-l faptul că era în permanenţă supravegheat şi apărat de agenţi de la F.B.I. şi de la Intelligence Service, savantul danez traversa strada într-adins prin locurile interzise, ceea ce, de regulă, avea drept rezultat oprirea, legitimarea şi amendarea de către poliţiştii din New York a impozantului grup de infractori la legea circulaţiei, obligaţi să-l urmeze pe pietonul recalcitrant!

În timpul ocupaţiei germane, mulţi parizieni îl socoteau pe Frédéric Joliot-Curie drept un colaboraţionist, pentru că nu numai că nu plecase ca atâţi alţi savanţi, dar îşi predase şi întregul său laborator intact germanilor care-l lăsaseră să lucreze mai departe în el.

Foarte puţini ştiau că laboratorul savantului, situat în aceeaşi clădire cu comandamentul german, devenise o fabrică de explozive pentru mişcarea franceză de rezistenţă.

La examenul de astronomie, întrebat ce trebuie să facă atunci când cade o stea, Max Born a răspuns că îşi pune ceva în gând şi se uită la ceas.

„Ca să ştii la ce oră ţi-ai dorit ceva?”

„Şi asta, domnule profesor, dar mai ales ca să pot calcula, acasă, orbita ţinând seama de timp, constelaţie, direcţia mişcării şi lungimea traiectoriei!”

Ofiţerul britanic care comanda paza fizicienilor germani transportaţi în Anglia în timpul ultimului război mondial se chinuia să afle pe cine păzeşte el în realitate.

Într-o zi, radios, se apropie de Max Born şi-i declară că, în sfârşit, a aflat că dânsul este… mareşalul Pétain.

Laureatul premiului Nobel n-a fost de loc încântat de confuziei în laboratorul de experimentare a bombei atomice pericolul unei explozii era de neînlăturat.

Tânărul fizician canadian Louis Slotin, cu un calm desăvârşit înlătură cu mâinile goale pericolul şi însemnă cu creta pe tablă poziţiile celor prezenţi, pentru ca medicii să poată stabili, pentru fiecare, doza de iradiere şi tratamentul adecvat. Când termină, le declară că vor fi salvaţi cu toţii în afară de el. După câteva zile Slotin a murit.

Pentru a împiedica întrunirile de protest dintr-un mare laborator din Chicago împotriva folosirii bombei atomice, autorităţile militare americane interziseseră adunările mai mari de trei persoane. Atunci savanţii au recurs la următorul procedeu: într-o cameră mică stăteau două persoane, în timp ce altele intrau una după alta, discutându-se cu fiecare cel mai eficace mod de a protesta.

Auzind că Oppenheimer scrie poezii, Paul Dirac şi-a exprimat uimirea faţă de două activităţi atât de contradictorii ale aceluiaşi om. „Pentru că, spunea el, omul de ştiinţă se sileşte să exprime într-o formă clară ceva neştiut până atunci, în timp ce poetul exprimă într-o formă cât mai neclară ceva ştiut de mult de toată lumea!”

După explozia bombei atomice la Hiroshima, Robert Oppenheimer scria unui prieten:

„Fizicienii cunosc acum păcatul!”.

Numeroasele asociaţii dintre cele mai ciudate din S.U.A. s-au considerat obligate să-şi manifeste şi simpatia şi admiraţia pentru „părintele bombei atomice”, astfel că Oppenheimer a primit, printre altele, titlul de „Tatăl anului” şi premiul „Înfige pana de despicat”.

Primul i-a fost acordat de „Instituţia Naţională pentru Sugari” iar cel de al doilea, de o asociaţie a exploatării pădurilor!

Reabilitat după o îndelungată perioadă de persecuţii şi ignorare, datorată opiniilor sale politice, Oppenheimer i-a spus preşedintelui S.U.A., Lyndon Johnson, când acesta i-a înmânat în mod solemn premiul Fermi:

„Cred, Domnule Preşedinte, că v-a trebuit multă caritate şi mult curaj cetăţenesc pentru a-mi remite această recompensă!”

Zguduită de ştirea exploziei atomice de la Hiroshima, Helen Smith, asistenta lui Max Born, a renunţat la profesiunea de fizician şi s-a consacrat în mod definitiv… studiilor juridice.

Printr-o crâncenă ironie a întâmplării, vasul de pescari japonez asupra căruia a căzut zăpada radioactivă a bombei din 1954 de la Bikini se numea „Dragonul fericirii nr. 5”!

Din caietele unor elevi:

— „Leonardo da Vinci, a formulat principiu] paraşutei, dar a renunţat să o construiască din cauză că şi-a dat seama că pe timpul lui nu existau încă avioanele!”

— „Microscopul este un fel de ochi al ochiului nostru”.

— „Benjamin Franklin este renumit mai ales prin faptul că a descoperit trăsnetul şi aplicaţiile sale!”

— Etalonul de lungime la vechii nomazi din teritoriile

limitrofe Mării Roşii era egal cu… *un fir de păr de pe botul măgarului*.

— Etalonul de lungime al vechilor mongoli este *distanţa parcursă călare*, *timp de o zi*.

Lordul Kelvin spunea că sistemul de măsuri englez ar fi putut fi cel mai stupid din lume dacă n-ar fi existat şi… sistemul monetar englez!

— Lungimea unui *yard* englez a fost stabilită cu ajutorul a două determinări: la început, yardul a fost egal cu lungimea sabiei regelui Henric I. Ulterior, s-a convenit însă că yardul este distanţa de la vârful nasului regelui Henric al II-lea până la vârful degetelor mâinii sale, întinsă lateral.

Cu toate că Anglia a mai beneficiat de încă şase regi Henric, aceştia, mulţumiţi cu cele hotărâte anterior, au considerat că nu mai este necesară încă o măsurătoare de precizie.

— În schimb, altă unitate de măsură, *ţolul*, a fost acceptată de prima dată fără nicio controversă: lungimea unui ţol este egală cu suma lungimilor a trei boabe de orz. Pentru evitarea erorilor însă, se admit numai boabele scoase de la mijlocul spicului! Hotărârea aceasta a fost luată de Edward al II-lea şi următorii şase regi Edward ai Angliei au considerat-o definitivă.

— *Yardul e* o unitate de măsură comodă: el are 0,914383 ml. Un *fathom* este egal cu 2 yarzi, iar 5, 5 yarzi fac un *rod* (5, 02911 m).

Pentru lungimi mai mari se întrebuinţează *mila*, care are 1609,3149 m pe uscat, şi pe mare 1 851,53 m!

— Pentru greutăţi, lucrurile sunt mai simple: 1.000 de boabe de grâu cântăresc o *livră* care se divide în… 16 *uncii*! Măsura denumită *stone* are 14 livre pentru toată lumea, cu excepţia măcelarilor, pentru care are numai 8 livre!

O *tonă* engleză conţine, pe uscat, 224 *galoane*, dar pe

mare ea poate avea 210, 116, 72, 36, 18 galoane, după… natura mărfii care se cântăreşte!

— Singurul etalon fizic din lume utilizat şi la măsuri abstracte este cel din Principatele române: *prăjina*… cu care nu ajungi la nas…

ampère. André Marie.	*fizician şi matematician francez (1775 – 1836), membru al Academiei de Ştiinţe din Paris. A fost unul dintre întemeietorii electrodinamicii moderne. A descoperit legea interacţiunii curenţilor electrici, a stabilit regula lui Ampère căreia i se mai spune şi a înotătorului.*
ARAGO. Dominique François.	*unul dintre cei mai mari savanţi ai secolului al XIX-lea. La 23 de ani intră în Academia de Ştiinţe. A cercetat polarizarea luminii, a măsurat indicii de refracţie ai luminii, a explicat scânteierea stelelor şi a făcut experienţe asupra electromagnetismului. Spirit liberal, foarte popular, a fost numit membru al Guvernului provizoriu în 1848.*
ARHIMEDE.	*Ilustru geometru (cca. 287 – 212 î.e.n.) şi fizician grec al antichităţii. S-a născut şi şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii la Siracuza, în Sicilia. A inventat scripetele, şurubul fără sfârşit, roata dinţată. Se spune că el a fost acela care timp de 3 ani a asigurat rezistenţa siracuzanilor atacaţi de romani şi a găsit, cu ajutorul „oglinzilor arzătoare” care concentrează şi reflectă lumina solară, mijlocul de-a incendia de la*

distanţă corăbiile duşmane. De o întâmplare ciudată a vieţii lui se leagă descoperirea unuia dintre cele mai importante principii ale hidrostaticii.

Héron, regele Siracuzei, suspectând un aurar căruia îi comandase o coroană că ar fi folosit în confecţionarea ei şi o anumită cantitate de argint, se adresează lui Arhimede cerându-i să descopere înşelăciunea, fără însă să deterioreze obiectul. Mult timp savantul nu a putut găsi o soluţie, până când într-o zi în baie a observat că membrele sale scufundate în apă îşi pierd considerabil din greutate... Aceasta a fost scânteia care l-a condus la exprimarea principiului zis al lui Arhimede.

În entuziasmul său, a ieşit gol în stradă strigând: „Evrika, Evrika" (am găsit, am găsit!)

ARISTOTEL. *celebru filosof grec (384 – 322 î.e.n.) supranumit Stagyritul, după oraşul în care s-a născut. A studiat timp de douăzeci de ani în Academia lui Platon, după care s-a despărţit şi a fondat Şcoala peripatetică (gr. peripatein „a se plimba" – discuţiile maestrului cu discipolii săi se purtau în timpul unor lungi plimbări). A fost prietenul şi preceptorul lui Alexandru Machidon. Gândirea lui a exercitat o puternică influenţă asupra filosofiei arabe şi scolastice. Istoria animalelor, Retorica, Metafizica, Politica şi Poetica şi-au găsit*

interpretarea justă abia în operele clasicilor marxism-leninismului. Marx spunea despre el că a fost „cel mai mare gânditor al antichităţii”, iar Engels, că era „mintea cea mai universală” dintre vechii filosofi greci.

BOHR. Niels. *fizician danez (1885 – 1962), creatorul modelului atomic care îi poartă numele şi care a fost utilizat în enunţarea teoriilor cuantice asupra structurii atomului. A luat premiul Nobel pentru fizică în 1922 şi 1957.*

BORN, Max *fizician german (1882 – 1968). Unul dintre fondatorii mecanicii cuantice. Laureat al premiului Nobel în 1954.*

CONSTANT INESCU, Gheorghe (Gogu). *fizician şi inginer român (1885 – 1965). Creatorul sonicităţii, ramură a fizicii care studiază transmiterea energiei mecanice printr-un fluid.*

DESCARTES, René. *vezi Matematica.*

DIETRICH, Marlene (Maria Magdalena von Losch n. 1904). *Celebră actriţă, contemporană de teatru şi film. A emigrat din Germania şi a jucat în multe filme cu caracter antinazist.*

EINSTEIN. Albert. *fizician german (1879 – 1955). Creatorul noţiunii de foton şi autorul celebrei teorii a relativităţii. Eminent luptător pentru pace. Premiul Nobel pentru fizică în anul 1921.*

FONTENELLE. Bernard Le Bovier. *scriitor şi filosof francez (1657 – 1757). Cunoscut mai ales prin lucrarea de popularizare a ştiinţei Discuţii asupra pluralităţii lumilor*. Secretar perpetuu al

Academiei Franceze.

FRANKLIN. Benjamin. — fizician şi om politic american (1706 – 1790). Inventatorul paratrăsnetului şi unul din conducătorii luptei pentru independenţa S.U.A. S-a spus despre el că „a smuls fulgerul din cer şi sceptrul din mina tiranilor”.

HERON din Alexandria. — matematician şi inventator grec (sec. I î.e.n.). Precursor al fizicii mai ales prin scrierile sale *Mecanica* şi *Pneumatica*.

HILBERT. David. — matematician german (1862 – 1943). Autorul unor deosebit de importante lucrări de axiomatică în geometrie şi de fizică matematică.

JOLIOT-CURIE. Frédéric. — fizician şi chimist francez (1900 – 1958). împreună cu soţia sa Irène, a descoperit radioactivitatea artificială. Premiul Nobel pentru fizică în anul 1935. Unul din conducătorii mişcării pentru pace.

LAGRANGE, Joseph Louis, de. — astronom şi matematician francez (1736-l! 13). Autor a numeroase lucrări din variate domenii ale matematicii, este cunoscut mai ales prin tratatul său *Mecanica analitică*.

LEONARDO DA VINCI. — pictor, sculptor, arhitect, om de ştiinţă al Renaşterii italiene (1452 – 1519). S-a ocupat cu matematica şi fizica, pe care le considera drept ştiinţele cele mai desăvârşite, hidrotehnica şi a inventat o serie de aparate fizice şi mecanice. A încercat să construiască un aparat de zburat şi a enunţat ideea paraşutei.

MILLIKAN, Robert Andrews. fizician american (1868 – 1953). Pentru lucrările sale privind radiaţiile şi structura atomului a obţinut premiul Nobel în anul 1923.

NEWTON. Isaac, sir. matematician, fizician şi astronom englez (1642 – 1727). Descoperitorul legilor gravitaţiei universale – deduse din legile lui Kepler – şi a descompunerii luminii. Împreună cu Leibniz a pus bazele calculului infinitezimal.

NOLLET. Jean-Antoine. fizician francez (1700 – 1770). Descoperitorul endosmozei.

OPPENHEIMER. Robert. fizician american (1904 – 1967). Autorul a importante lucrări din domeniul fizicii nucleare şi a mecanicii cuantice. Directorul centrului de cercetări pentru energia atomică de la Los Alamos.

PAINLEVÉ. Pau h. matematician şi om politic francez (1863 – 1933). A lucrat mai ales în domeniul analizei matematice şi a mecanicii.

PAPIN. Denis. fizician şi inventator francez (1647 – 1714). A inventat cazanul cu aburi prevăzut cu supapă de siguranţă, prin care a pus în evidenţă forţa elastică a aburului. A experimentat construcţia unui vapor cu aburi.

PLANCK. Max fizician german (1858 – 1947). Întemeietorul teoriei cuantelor şi autorul a importante lucrări de termodinamică, fizică statistică, radiaţii. El a precizat şi generalizat noţiunea de entropie.

Premiul Nobel în 1918.

PLUTARH. scriitor şi istoric grec (46 – 127). Principala sa operă, Vieţile paralele, cuprinde biografiile marilor oameni din antichitate.

RÖNTGEN. Konrad Wilhelm. fizician german (1845 – 1923). Descoperitorul razelor X. Premiul Nobel pentru fizică în anul 1901.

RUTHERFORD. Ernest. fizician englez originar din Noua Zeelandă (1871 – 1937). A realizat prima reacţie nucleară şi a stabilit structura planetară a atomului, pentru care a obţinut premiul Nobel în anul 1908.

SAUVEUR. Joseph. matematician şi fizician francez (1653 – 1716), este creatorul acusticii muzicale.

SÉVIGNÉ. Marie de Rabutin-Chantal. scriitoare franceză (1626 – 1696). A excelat mai ales în genul epistolar. Scrisorile adresate fiicei sale constituie un monument al literaturii franceze.

THOMSON, sir William, lord Kelvin. fizician englez (1824 – 1907). Autorul unor importante lucrări de termodinamică şi creatorul scării de temperatură absolută care-i poartă numele. A instalat primul cablu submarin de telecomunicaţii.

TWAIN Mark (Samuel Langhorne C Jemens). primul mare scriitor din vestul S. LLA. (18351910). Unul din marii satirici ai literaturii universale.

Chimie – ştiinţa care studiază compoziţia, structura internă şi proprietăţile corpurilor simple, ale substanţelor definite, reacţiile dintre ele, mecanismul acestor reacţii şi energia consumată sau eliberată în timpul lor.

(Dicţionarul politehnic)

CHIMIE

Am vrut să studiez matematica, dar cei trei ani petrecuţi în armata prusacă dezobişnuindu-mă să mai gândesc în mod logic, m-am mulţumit cu studiul chimiei.

VICTOR. MEYER

După mitologia egipteană, omenirea a fost salvată de la pieire datorită chimiei alimentare. Iată ce spune legenda:

Zeul Ra, care domnea în Egipt, îmbătrânise, iar oamenii începuseră să pună la cale nelegiuiri împotriva lui. Mâniat, Ra o trimise pe fiica lui să-i nimicească. Sub chipul fioros al zeiţei-leoaice Hathor-Sahmet, aceasta îi nimici pe oameni în asemenea măsură, încât bătrânul zeu al soarelui îi trimise vorbă să se oprească. Zeiţa, însă, însetată de sânge, nu-şi ascultă tatăl şi continuă uciderea oamenilor.

Îngrijorat, zeul a ţinut sfat cu ceilalţi zei şi a trimis în ţara Elefantina „curieri sprinteni la picior, care să alerge cum fuge umbra trupului”, să-i aducă mineralul roşu numit *didi*, punându-şi în acelaşi timp toate sclavele să macine orz pentru bere. Amestecând berea cu mineralul roşu măcinat de morarul din Heliopolis, făcându-l asemenea sângelui de om, a turnat şapte mii de vase peste Egipt. „Zeiţa sosi dimineaţa şi găsi toate cufundate în umiditate şi faţa ei se umplu de bucurie. Începu atunci să soarbă, iară inima ei săltă de bucurie. Plecă îmbătată şi nu-i mai recunoscu pe oameni”.

Aceasta este explicaţia obiceiului din Egiptul antic, când, în ziua sărbătoririi zeiţei Hathor, oamenii aduceau la templul ei atâtea vase cu bere câte sclave avea Ra.

Cel mai vechi tratat de analiză cantitativă al chimiei este un papirus, în care sunt descrise peste o sută de metode de falsificare a metalelor preţioase şi a aliajelor acestor metale, îndeosebi cu ajutorul cuprului.

În Egiptul antic, tehnicile chimiei erau considerate

drept un meşteşug manual murdar, cărora le erau preferabile alte profesiuni, mai ales aceea de… funcţionar. Papirusul intitulat *învăţăturile lui Ahtoi, fiul lui Duau, către fiul său pe nume Pepi* spune:

„Nu-i pe lume slujbă mai bună. Încă de copil, toţi i se supun scribului. L-am văzut pe arămar muncind lângă foalele şi cuptorul său. Iar degetele lui erau asemenea pielii de crocodil şi răspândea o duhoare ca icrele de peşte. Degetele vopsitorului împrăştie o duhoare de peşte mort… Iată, aşadar, că nu e meşteşug unde să n-ai stăpân sau vreo căpetenie. Afară doar de scrib, fiindcă el îşi este singur stăpân”.

Deci strămoşii chimiştilor o duceau greu faţă de strămoşii funcţionarilor care lucrau… cam după voia lor!

Bollstädt, supranumit „Doctor Universalis”, menţionează printre însuşirile necesare celui ce vrea să devină alchimist[1], următoarele:

„Să ţină secrete toate experienţele sale.

Să trăiască izolat, ferindu-se de legăturile cu oamenii, dar mai ales de legăturile cu prinţii.

Să fie bogat, ca să-şi poată cumpăra cele ce-i sunt necesare pentru cercetări”.

Alchimiştii descriau astfel transformările plumbului:

„Pereţii alambicului se vor acoperi cu o pojghiţă subţire ca o spoială, iar în aparat va rămâne adevăratul dragon, deoarece el îşi mănâncă propria-i coadă. Ia acest dragon, freacă-l pe o piatră şi atinge-l cu un cărbune aprins. Se va aprinde. Vei reproduce astfel leul verde. Lasă-l să-şi mănânce coada. Apoi distilează-l din nou şi vei obţine apă arzătoare şi sânge omenesc…”

În evul mediu, legile naturii se numeau „sfintele

1 Alchimia este o etapă a dezvoltării chimiei, este chimia evului- mediu. Ea a continuat procedeele meșteșugărești ale antichității, privind obținerea metalelor, aliajelor, coloranților, tăbăcirea pieilor etc. Obiectul principal al alchimiei era insă obținerea aurului din alte metale cu ajutorul ,,pietrei filozofale“. De asemenea, se urmărea prelungirea vieții cu ajutorul „elixirurilor“. Cu toate erorile, inerente, ea constituie originea chimiei de azi.

arcane”, retorta era denumită „alcov”, iar un tratat din secolul al XVII-lea era intitulat nici mai mult nici mai puţin decât „Nunta chimică!”

Pe lângă căutarea elixirului vieţii şi a pietrei filosofale, una din îndeletnicirile importante ale alchimiştilor era şi prepararea medicamentelor. În *Faust*, capodopera lui Goethe, citim! următorul pasaj în care Faust descrie tratamentul ciumei cu ajutorul oxidului roşu de mercur şi al acidului clorhidric: „Om onorabil a fost tata, dar întunecat/. Asupra firii şi a sfintelor arcane gândea, nu necinstit, dar într-un fel ciudat / Cu grele osteneli, de vrei, însă cam apucat. / Se închidea, cu ceata lui de-adepţi / În neagra lui bucătărie şi gătea pe îndelete /, Unea contrarii, după lungi reţete/ Un leu-roşu cu crinul alb se logodea / În blândă şi domoală baie zilnic. / Apoi, împerecheaţi în flacără, cei doi /, Trecuţi erau dintr-un alcov înaltul, silnic. / Când într-un joc de aprige culori / Crăiasa tânără se alegea în zori. / Medicamentul era gata / Oamenii mureau. / Dar nimeni nu-ntreba: se face vreunul sănătos? / Astfel cu infernalele tertipuri / Prăpăd făcurăm prin acestei văi, mai fioros / Decât făcuse ciuma. Însumi dat-am din otravă / La mii de oameni. / Toţi s-au stins. / Şi-acum văzuşi, cum suntem ridicaţi în slavă, / Noi, noi netrebnicii şi ucigaşii/”.[2]

Definiţia alchimiei: alchimia este o cochetă care-i atrage pe toţi şi nu acordă nimănui favorurile sale. Este o artă fără reguli, al cărui început este dorinţa de a şti, al cărui mijloc este necesitatea de a minţi şi al cărui sfârşit este spitalul.

Elogiul lui Petru Pelerinul, făcut de Roger Bacon: „El cunoaşte din experimente ştiinţele naturii, precum şi medicamentele şi alchimia şi toate lucrurile din ceruri sau de pe pământ şi s-ar simţi ruşinat dacă vreun laic, vreun ţăran, sau soldat, sau vreo babă ar cunoaşte ceva care lui

2 In trad, lui Lucian Blaga.

i-ar fi necunoscut. El este priceput în turnarea metalelor şi prelucrarea aurului, argintului şi altor metale şi a tuturor mineralelor; în afară de aceasta, el a cercetat magia şi ghicitul babelor, farmecele lor şi ale tuturor magicienilor, ca şi trucurile şi iluziile la care se pricep scamatorii”.

Deşi călugăr, pasiunile lui Berthold Schwarz nu prea erau cucernice. Astfel, el a topit şi turnat primele tunuri de bronz ale veneţienilor şi era specialist în… praful de puşcă!

Cu ocazia cercetărilor pentru descoperirea unui explozibil cât mai „eficace”, explozia l-a trimis direct în rai unde, probabil, a început cu adevărat să se dedice exclusiv unor ocupaţii mai adecvate smereniei profesiunii sale!

Nici Basileus Valentin, alt călugăr care a trăit în evul mediu, n-a rămas indiferent la tentaţiile alchimiei, pe care le încerca printre rugăciuni şi slujbe.

Astfel, preparând o substanţă care adăugată la hrana porcilor le accelera îngrăşarea, a avut ideea să o administreze şi călugărilor din mănăstire, în acelaşi scop. Numai că rezultatele obţinute au fost deosebite: toţi călugării s-au îmbolnăvit mai mult sau mai puţin grav, iar câţiva din ei au şi murit.

Substanţa a fost decretată ca având proprietăţi anti-călugăr şi numită ca atare în franţuzeşte: „anti-moine”, ea fiind antimoniul nostru de astăzi.

Tot el, încercând să găsească, după diferite reţete, „elixirul vieţii”, a avut ideea să distileze şi vinul din struguri. La terminarea ritualului după care se făcea această operaţie şi după degustarea repetată a lichidului incolor, cucernicii săi asistenţi au fost cuprinşi de o ciudată, dar plăcută senzaţie de veselie şi putere. Reuşiseră să se îmbete zdravăn, căci elixirul obţinut nu era altceva decât alcool.

Paracelsus spunea:

„O teorie neconfirmată de fapte este ca un sfânt care n-a făcut minuni!”

Sau, exasperat că nu-i reuşeau experienţele: e „Dacă Dumnezeu nu mă ajută, să mă ajute măcar Diavolul!”

Iată şi o utilizare mai puţin obişnuită a fosforului:

Kenneth – rege al Scoţiei – nu-şi putea convinge nobilimea să pornească război împotriva picţilor, clan rebel şi foarte crud, care-i uciseseră tatăl.

Invitaţi la curte la un ospăţ stropit din belşug cu băutură, peste noapte, nobilii fură martorii unei minuni: îngeri cu feţele, corpul şi vălurile luminoase scoteau sunete asurzitoare din cornuri scânteietoare şi strigau:

„Răzbunaţi moartea regelui vostru! V-o porunceşte Domnul!”

Şi războiul a început datorită credincioşilor regelui deghizaţi şi unşi cu alifie preparată din lemne putrede luate din pădurile Scoţiei, care conţin fosfor!

Reţeta lui Yan Helmont pentru fabricat… şoareci: o cămaşă murdară pusă într-un vas împreună cu boabe de grâu şi, evident, o bucată de brânză. Din aceste elemente, şoarecii se năşteau spontan, după asigurarea autorului!

În Europa, secretul compoziţiei amestecului din care se fabrica ceramica fiind pierdut odată cu dispariţia etruscilor, în primul mileniu al erei noastre, vasele emailate preţuiau de câteva ori greutatea lor în aur.

Când insula Majorca fu cucerită de la arabi de către locuitorii din Pisa, cea mai preţioasă pradă o constituiau câteva vase smălţuite, care s-au bucurat de o atenţie cuvenită valorii lor. Transportate sub pază severă în Italia şi încrustate în zidul unei biserici construită pentru slăvirea victoriei din anul 1115, ele pot fi admirate şi astăzi.

Redescoperirea ceramicii şi a emailurilor în Europa a fost apreciată şi răsplătită diferit în fiecare ţară.

În Franţa, Bernard Palissy, care muncise douăzeci de ani încheiaţi căutând secretul, a fost aruncat în închisoare pentru părerile lui religioase. Datorită însă ambiţiei

conetabilului de Montmorency, de-a-şi pava castelul cu cărămizi smălţuite, a fost scos din temniţă şi numit „Lucrător de humă şi inventator al rusticelor Figurine”, pe lângă casa regală şi a conetabilului, calitate în care a locuit la palatul Tuileries. Dar, fiind protestant, a murit în închisoare, la Bastilia.

În Germania, Böttger a fost, pe rând, prizonierul regelui Frederic I al Prusiei (sec. al XVIII-lea) şi al ducelui elector de Saxonia, egal interesaţi în obţinerea, pe cale chimică, a aurului de care vistieria amândurora avea mare nevoie.

Dar, după reuşita fabricării porţelanului, Böttger nu numai că nu şi-a recăpătat libertatea, dar şi toţi lucrătorii fabricii din Meissen (Saxonia) au fost trataţi ca prizonieri.

În Anglia, Josiah Wedgwood, creatorul „faianţei reginei”, a fost înnobilat şi comparat cu Goethe!

Pe la mijlocul secolului al XVI-lea, un comerciant ruinat din Hamburg, Brand, ştia să prepare fosfor din sărurile rămase după evaporarea urinei. El a vândut secretul unui compatriot de al său, Krafft, care a trecut în Anglia şi a început să câştige bani, arătând fosforul şi proprietăţile lui prin bâlciuri.

Chimistul Boyle, autorul legii compresiunii gazelor, a încercat în zadar să cumpere secretul preparării fosforului de la Krafft.

Atunci Boyle… l-a preparat singur, i-a descris proprietăţile şi a semnalat şi existenţa hidrogenului fosforat care are proprietatea de a se aprinde spontan!

De-abia pe la sfârşitul secolului al XVII-lea exploziile din mine au fost atribuite unui „aer inflamabil”.

Până atunci ele se datorau „spiritelor metalice care, sub formă de cai, îi omorau pe mineri!”

În secolul anterior, Bernard Palissy „olarul erou” trecuse drept nebun pentru că afirma că în pământ cadavrele se descompun şi nu se transformă în pietre, cum

se credea pe atunci. Făcuse şi dovada nebuniei sale: îşi pusese pe foc mobilele din casă şi duşumelele la cuptorul la care încerca fabricarea smalţului. El susţinea, de altfel, şi faptul că exploziile din mine au o „cauză aeriană”!

În secolul al XVI-lea aurul se folosea, după sfatul alchimiştilor, la tratamentul diferitelor boli.

El se administra în două feluri: fie sub formă de praf amestecat în mâncare, fie mâncându-se supa preparată dintr-o găină umplută cu bani de aur!

Primul mare „trust chimic” a fost înfiinţat de către Vatican. El a luat naştere în anul 1662, se numea „Societas Aluminum” şi se ocupa de comerţul cu piatră acră.

Asigurarea monopolului se făcea prin metode foarte eficiente: nu numai că focul iadului le era asigurat concurenţilor, dar comerţul cu alaun procurat din altă parte decât de la agenţiile Vaticanului constituia una din puţinele crime a căror iertare nu se putea obţine nici prin cumpărarea indulgenţelor.

Primul nume al oxigenului dat de către J. Priestley, descoperitorul lui „a fost acela de „aer foarte pur!”

Chimistul Rouelle face o demonstraţie în faţa nobilimii pariziene şi, întors cu faţa către alesul public, spune:

„Vedeţi acest cazan care fierbe pe foc? o singură clipă dacă încetez să amestec conţinutul său, acesta ar exploda”.

În aceeaşi clipă maestrul, elevul său Lavoisier şi toţi cei care se îngrămădiseră în şopronul improvizat în laborator, avură neplăcerea să verifice, plini de spaimă, prin propriile arsuri şi vânătăi adevărul spuselor sale.

După numirea lui Lavoisier ca fermier general al unei provincii (un fel de arendaş regal), un coleg chimist spunea: „Cu atât mai bine! O să ne ofere mese şi mai bune!”

În anul 1785, Academia de Ştiinţe din Paris scoase la

concurs următoarea cercetare:

„Studiul celui mai bun mijloc de-a lumina în timpul nopţii străzile unui mare oraş, combinându-se împreună claritatea, uşurinţa serviciului şi economia”.

Pentru obţinerea acuităţii vizuale necesară aprecierii diferitelor sisteme de iluminat, Lavoisier s-a închis timp de o săptămână într-o cameră ale cărei ferestre fuseseră astupate cu pânză neagră. El găsi o soluţie şi câştigă concursul!

La înmormântarea lui Lavoisier, executat în urma condamnării de către Tribunalul revoluţionar pentru activitatea sa ca fermier general, Lagrange a exclamat:

„Nu le-a trebuit decât o clipă să facă să cadă acest cap şi o sută de ani, poate, nu vor fi de ajuns pentru a produce unul asemănător”.

Petrecând o „lună de miere” foarte scurtă, Pasteur s-a reîntors la cercetările sale, ceea ce i-a făcut pe prietenii lui să spună că nunta lui Pasteur a avut loc între două examinări la microscop!

În studiul său *Elemente de chimie matematica*, Lomonosov scria: „Chimia este ştiinţa schimbărilor care au loc într-un corp mixt” (astăzi îl numim compus).

— „După cum în ştiinţă trebuie demonstrat ceea ce se afirmă, la fel şi în chimie trebuie demonstrat ceea ce expunem”.

Şi în alte lucrări:

— „Acela care vrea să facă experienţe fizico-chimice trebuie să se servească de greutăţi şi de măsuri”.

— „Pentru toate experienţele indicate, voi observa şi voi înscrie nu numai operaţiile, greutăţile şi măsura materiilor şi recipientelor utilizate, dar şi toate circumstanţele care vor apărea drept importante”.

Pe vremea lui, elementele necesare unei reacţii chimice nu se cântăreau, ceea ce dădea uneori rezultate diferite diferiţilor chimişti, iar chimia era definită drept

„arta de a descompune corpurile complexe în corpuri mai simple şi viceversa!” Şi asta în ciuda faptului că Van Helmont recomandase cu un secol înainte întrebuinţarea balanţei!

Printre contemporanii lui Lomonosov, marele matematician Euler a fost unul din cei care au înţeles valoarea lucrărilor savantului rus. Într-o scrisoare adresată Academiei din Petersburg, Euler scria:

„Toate aceste dizertaţii sunt nu numai bune, dar chiar excelente, căci ele privesc probleme foarte importante de fizică şi de chimie pe care persoanele cele mai capabile erau în imposibilitate să le explice...

Trebuie să dăm dreptate domnului Lomonosov: el posedă în cel mai înalt grad darul de a explica fenomenele fizice şi chimice. Este de dorit ca şi alte Academii să poată să facă descoperiri de valoarea celor ale domnului Lomonosov”.

Foarte exigent cu el însuşi, Lomonosov îi scria lui Euler:

„Aş putea publica sistemul de filosofie corpusculară, dar mă tem să o fac; dacă eu exprim idei noi, majoritatea contrarii celor admise de marii savanţi, s-ar putea crede că dau lumii ştiinţifice un fruct verde al unui raţionament grăbit”.

De asemenea, el nu voia „să întristeze bătrâneţea” profesorului său, ale cărui teorii ar fi fost complet distruse de teoriile elevului.

În semn de omagiu, Pasteur i-a trimis directorului liceului din Arbois, al cărui elev fusese, una dintre lucrările sale elogiate de Academia de Ştiinţe, intitulată *Cercetări asupra dimorfismului*.

Pe broşură, deasupra titlului, directorul a notat:

„Acest cuvânt nu se găseşte nici chiar în Dicţionarul Academiei!”

Scrisoare trimisă de Pasteur tatălui său:

„Ai crede că a doua zi m-am întâlnit cu un chimist, profesor la Paris, care venise la şedinţă ca să asculte comunicarea mea şi că acest chimist nu mi-a spus nici cea mai mică vorbă despre ea?

În ajun, dl. Biot îmi spusese că, dacă un confrate face o comunicare şi nimeni nu-i mai vorbeşte de ea, înseamnă că descoperirea e bună!”

La Academia de Ştiinţe din Paris devenise vacant un loc de membru al secţiunii de botanică. Prietenii lui Pasteur au insistat mult pe lângă un influent academician să sprijine candidatura chimistului. Academicianul spune: „Bine, să mergem acasă la Pasteur şi dacă găsim în biblioteca lui o singură carte de botanică, îl pun pe listă”.

Pasteur n-a fost niciodată membru al acestei secţiuni!

Chimistul Dumas îl sfătuia mereu pe Pasteur să nu mai umble după lighioanele microscopice pentru că îşi pierde vremea degeaba şi ajunge de râsul chimiştilor… serioşi.

Davy a fost nevoit să ia apărarea chimiei considerată] pe vremea lui drept o ştiinţă… dăunătoare:

„Studiile ştiinţifice în general şi experienţele chimice în particular nu amorţesc, după cum se crede, imaginaţia şi nu slăbesc sentimentul binelui şi al frumosului!”

Duşman al murdăriei şi al microbilor, Pasteur devenise aproape maniac păzindu-se de infectare. La masă, îşi ştergea de câteva ori farfuria şi rădea plinea până la miez, fie că se găsea acasă, fie că era invitat.

La un banchet, rugat să rostească câteva cuvinte, el vorbi, desigur, despre pericolul microbilor şi făcu o mică demonstraţie comesenilor: luă un ciorchine de strugure pe care-l spălă îndelung în paharul său, arătând apoi apa tulbure care conţinea miliarde de microbi. Asistenţa încremeni de groază la gândul teribilei morţi care se afla în pahar.

După terminarea discursului, însetat şi distrat,

Pasteur bău... miliardele de microbi, continuând conversaţia începută cu vecinul de masă!

Marele chimist Justus von Liebig era adversarul concepţiei lui Pasteur.

„Părerea celor care explică putrefacţia substanţelor animale prin prezenţa unor animalcule microscopice am putea-o compara cu aceea a unui copil care ar explica curgerea repede a Rinului punând-o pe seama violenţei cu care roţile numeroaselor mori din Mainz bat apa fluviului în direcţia oraşului Bingen”.

Liebig preparase, fără să ştie, bromul, dar crezând că are de-a face cu un compus al clorului, nu i-a dat atenţie. Tânărul farmacist Ballard, din Montpellier, a studiat această substanţă şi i s-a atribuit descoperirea ei. De atunci, la cursul despre brom, Liebig spunea studenţilor: „Nu Ballard a descoperit bromul, ci bromul l-a descoperit pe Ballard 1”.

Introducerea iluminatului cu „gaz aerian” la Londra în secolul trecut a necesitat angajarea unui chimist care să supravegheze aprinderea felinarelor, deoarece frecventele explozii care se produceau îi speriaseră pe lampagii. Tot atunci, apăruseră pe piaţă strămoşii chibriturilor de siguranţă de azi: „Chibriturile lui Lucifer.

La Köln, în Germania, guvernatorul oraşului a interzis iluminatul cu gaz, motivând că este un act... nepatriotic. După el, locuitorii oraşelor astfel luminate nu mai pot fi impresionaţi de iluminaţiile festive, care sunt izvorul permanent al sentimentului patriotic şi al respectului pentru suveran!

Una din primele rafinării de petrol din lume a fost cea înfiinţată la Ploieşti, în 1856, de către Theodor Mehedinţeanu. Produsele ei erau destinate primului oraş din lume iluminat cu petrol lampant: Bucureştiul.

Pentru înzestrarea laboratorului din Iaşi cu cele necesare, Ştefan Micle a renunţat la salariul său de

profesor la Şcoala Militară unde fusese numit în anul 1858. Aşa a luat naştere primul laborator universitar de chimie din ţara noastră!

Deşi în Bucureşti se introdusese gazul de iluminat, Alexe Marin s-a opus instalării acestuia în laboratorul de chimie a Universităţii. Toate reacţiile şi demonstraţiile se făceau la un foc obişnuit de cărbuni, căci aşa cerea tradiţia chimiei.

Datorită importantelor sale lucrări, mai ales în domeniul chimiei ţiţeiului, Petru Poni a fost ales membru al Societăţii N turaliştilor din Moscova.

Pe diploma acordată chimistului român, figurează numele vechi al acestei societăţi: *Societas Caesarea Naturae Curiosorum Mosquensis* care în traducere românească sună astfel: Societatea imperială a curioşilor naturii, din Moscova.

Chimistul român Constantin Istrati era şi un pasionat numismat. În această calitate, participa în anul 1913 la un Congres de numismatică şi de arheologie la Galaţi.

În timpul lucrărilor congresului, un profesor de istorie din acel oraş, care tocmai terminase de prezentat comunicarea în faţa participanţilor, primi ştirea că soţia sa a născut un băiat.

Preşedintele şedinţei, doctorul Istrati, propuse ca, în cinstea Congresului, să i se dea numele „Congrea” acelui băiat.

Ceea ce s-a şi făcut, el fiind singurul român cu acest nume, până în prezent.

Academia engleză de Ştiinţe a oferit noului său membru. D.I. Mendeleev, un dar foarte preţios, alcătuit dintr-o cupă de aluminiu şi o balanţă cu platanele confecţionate din acelaşi metal, care era foarte rar şi valora de câteva ori mai mult ca aurul.

Tot cam pe atunci, la Paris, Napoleon al III-lea se mândrea că posedă cel mai scump serviciu de masă din

lume, cu farfuriile şi tacâmurile din aluminiu.

Albert Lévy, profesor de matematică la Şcoala de fizică şi chimie industrială din Paris, vedea în tânărul său elev Georges Claude un… viitor cretin!

Din însemnările lui Georges Claude:

— „Una din calităţile indispensabile pentru un inventator este, fără îndoială, capacitatea inepuizabilă de a înghiţi eşecurile”.

— „Politicienii, aceşti tăietori ai firului de păr în patru, totdeauna capabili să-l taie chiar şi în opt dacă aceasta poate întârzia măcar cu o lună aplicarea în practică a unei decizii!”

Pe fratele său Robert, Alfred Nobel îl poreclise „Mica vânzătoare”.

În copilăria lor, fiind foarte săraci, Robert vindea chibrituri suedeze pe stradă, întocmai ca „Mica vânzătoare de chibrituri” din povestea lui Andersen.

Devenit „regele dinamitei şi arhitectul păcii”, Alfred Nobel, din cauza permanentelor sale călătorii, câştigase şi denumirea de „cel mai bogat vagabond din Europa”!

Foarte adesea Nobel cădea într-o adâncă melancolie. Probabil aflat într-o asemenea stare s-a descris astfel:

„Un lamentabil slăbănog, pe jumătate mort, pe care un medic milos ar fi trebuit să-l înăbuşe când, ţipând, şi-a făcut intrarea în lume.

Marile sale defecte: n-are familie, voioşie, stomac bun.

Singura dorinţă a lui: să nu fie (îngropat de viu.

Gel mai important eveniment din viaţa lui: nimic”.

Unicul caz cunoscut în care un produs a cucerit piaţa întregului continent american în mod definitiv, printr-o reclamă care a durat doar o clipă, a fost pulverizarea unui vapor încărcat cu dinamită, care făcea escală în Panamá!

Pentru boala sa de inimă, Nobel cumpăra de la farmacie medicamentul prescris de un medic: picături de

trinitrină, diluate.

Aceasta pe vremea când uzinele sale din toată lumea produceau cam 100.000 tone de dinamită pe an cu ajutorul… trinitrinei!

Pasiunea lui Walther Nernst era să crească… crapi.

El explica prietenilor lui că „a creşte animale cu sânge cald, de pildă păsări, cum 11 sfătuiau unii, înseamnă să-ţi cheltuieşti banii tăi ca să încălzeşti Universul”.

Ceea ce, desigur, era de neconceput pentru un cercetător al temperaturilor joase ca Nernst!

Pornind de la ipoteza că substanţele colorante au o acţiune distrugătoare asupra microbilor, în anul 1932, după lungi cercetări, Gerhard Domagk a descoperit prontozilul, un colorant foarte nociv pentru aceste vieţuitoare minuscule. Analiza chimică a noului medicament, efectuată de chimistul Trefouël, a dovedit, însă, că această acţiune se datora faptului că produsul conţinea sulfanilamidă, o substanţă care nu era… colorant. Chimiştii sintetizaseră sulfanilamida în 1908, dar nimeni nu încercase efectele ei asupra microbilor. Dacă această cercetare s-ar fi făcut la timp, ea ar fi salvat câteva sute de mii de vieţi în timpul primului război mondial, căci sulfanilamida constituie capul de serie al binecunoscutelor sulfamide!

Un alt medicament, hidrazida – deosebit de eficace împotriva microbului tuberculozei – fusese sintetizat de chimişti în 1912, dar până la descoperirea proprietăţilor lui antimicrobiene au trecut încă 40 de ani, el fiind introdus în tratamentul tuberculozei abia „în 1952.

În anul 1957, deplângând faptul că biochimia continuă să rămână ca pe vremea lui Lucreţiu şi Epicur, iar formulele ei continuă să fie exprimate într-un mod simplist: literă, linie, literă, Szent-György scria:

„Acesta nu constituie un reproş pentru biochimişti! Am petrecut o jumătate de an la Institutul de Studii

Avansate din Princeton, unde fiind în contact cu cei care ştiu multe despre electroni, nădăjduiam că voi găsi ajutor pentru înţelegerea fenomenelor biologice. Dar, când au descoperit că sistemele vii conţin mai mult decât doi electroni, fizicienii mi-au întors spatele, datorită dificultăţilor matematice de neînvins”.

Tot el, exprimând ideea că viaţa, cu toată imensa ei diversitate, se bazează pe câteva principii fundamentale, limitate ca număr, exemplifica aceasta prin expresia: „nu există o deosebire importantă între regi şi… varză!”

Ce înseamnă unele denumiri din chimie:

Calciu: piatră.

Lithiu: piatră.

Tungsten: piatră grea.

Siliciu: cremene.

Diamant: invincibil.

Fosfor: purtător de lumină.

Hafniu: vechiul nume al oraşului Copenhaga (Hafnia).

Molibden: plumb.

Platină: argint.

Thaliu: ramură.

Thoriu: metalul zeului scandinav Thor.

Wolfram: spuma lupului.

Zirconiu: de culoarea aurului.

În dorinţa lor de a face să se cunoască şi să triumfe adevărul, chimiştii, începând din secolul al XVI-lea cu Bernard Palissy, ţineau conferinţe publice în care îşi expuneau ideile.

Apoi au început să apară societăţile ştiinţifice, prima pare să fi fost cea organizată în Italia de pictorul Porta, unde se discutau şi problemele chimiei de atunci. În unele ţări însă, acest fel de societăţi erau nevoite să rămână secrete şi îşi asigurau secretele prin jurăminte teribile depuse de membrii lor. Iată unul dintre ele:

„Te fac să juri pe cer, pe pământ, pe lumină şi pe

tenebre. Te fac să juri pe foc, pe aer, pe apă. Te fac să juri pe înălţimea cerului, pe adâncimea pământului şi pe abisul Infernului. Te fac să juri pe Mercur, pe lătratul dragonului Kerkuroburus şi al câinelui cu trei capete Cerber, păzitorul Infernului, că n-ai să comunici vreunei persoane vreuna din aceste vorbe!”

43

BACON. Roger.	filosof, naturalist şi alchimist englez (12141292). Precursor al folosirii instrumentelor optice, el a prevăzut apariţia avioanelor, automobilelor, a motonavelor şi schiţele făcute de el au folosit la inventarea ochelarilor, a telescopului şi a microscopului.
BOLLSTÄDT. Albertus Magnus.	alchimist, mineralog şi arhiepiscop german (1193 – 1280). Autor al câtorva note privind mineralogia, el a fost caracterizat de Roger Bacon drept „băieţandru ignorant”.
CLAUDE. Georges.	Inginer francez (1870 – 1960). Autor al unor lucrări privind sinteza amoniacului, aerului lichid şi explozibilelor cu aer lichid şi a folosirii energiei termice a apelor mării.
DAVY, şir Humphry.	chimist englez (1778 – 1829). A preparat sodiul şi potasiul cu ajutorul electrolizei. Este inventatorul lămpii de siguranţă pentru mineri, care îi poartă numele. Elevul şi continuatorul lui la catedra

Universităţii din Londra, Faraday, a început studiul chimiei angajându-se la Davy ca servitor în laborator.

DOMAGK. Gerhard. medic şi biochimist german (1895 – 1964). Introduce sulfamidele în tratamentul bolilor microbiene. Premiul Nobel pentru medicină în anul 1939.

DUMAS. Jean-Baptiste. chimist francez (1800 – 1884). A determinat masa atomică a unui mare număr de elemente chimice. Studiile lui asupra alcoolului amilic au dus la crearea noţiunii de funcţie chimică.

ISTRATI. Constantin. chimist şi medic român (1850 – 1918). Descoperitorul unor noi categorii de coloranţi denumiţi de el „franceine”. Manualul său de chimie, apărut în 1891, a fost timp de peste patruzeci de ani cel mai răspândit manual de acest gen din ţara noastră, fiind tradus şi introdus în liceele din Franţa, Mexic şi Spania.

LAGRANGE Vezi *Fizica*.

LAVOISIER. Antoine-Laurent. chimist francez (1743 – 1794), unul din creatorii chimiei moderne. Este autorul primului sistem de nomenclatură a compuşilor chimici, a stabilit

compoziţia aerului, rolul oxigenului în ardere şi respiraţie, a enunţat legea conservării materiei şi a efectuat primele măsurători calorimetrice în fizică.

LIEBIG. Justus von. chimist german (1803 – 1873). Numeroasele sale cercetări în chimia organică l-au dus la crearea teoriei alimentaţiei plantelor şi a importanţei îngrăşămintelor chimice. A izolat titanul.

LOMONOSOV. Mihail. om de ştiinţă şi enciclopedist rus (1711 – 1765). A publicat numeroase lucrări din variate domenii ale fizicii, chimiei şi geodeziei. Este unul din creatorii chimiei fizice. A avut şi o importantă activitate literară, fiind unul din creatorii limbii literare şi un reformator al poeziei ruse. A publicat prima gramatică rusă. Începând din anul 1940, Universitatea din Moscova îi poartă numele.

MARIN. Alexe. chimist român (1814 – 1895), profesor de chimie şi fizică la liceul Sf. Sava şi la Universitatea din Bucureşti.

A tradus şi a publicat – la început cu litere chirilice – primele manuale româneşti de chimie şi de fizică.

ME chimist rus (1834 – 1907),

NDELEEV. Dmitri Ivanovici. creatorul clasificării periodice a elementelor chimice, care-i poartă numele, clasificare cu ajutorul căreia s-au putut prezice proprietăţile şi descoperi elemente chimice necunoscute în vremea lui.

MEYER. Victor. chimist german (1848 – 1897). Autor a numeroase cercetări în domeniul chimiei organice şi al unui studiu privind densitatea vaporilor.

MICLE. Ştefan. chimist român (1820 – 1879), creatorul primului laborator universitar de chimie din ţara noastră. În timpul revoluţiei din 1848 a românilor din Transilvania, a comandat o unitate în armata lui Avram Iancu.

NERNST. Walther. fizician şi chimist german (1864 – 1941). A elaborat lucrări în domeniul chimiei fizice (termochimie) şi al temperaturilor joase. A formulat cel de al treilea principiu al termodinamicii. Premiu] Nobel pentru chimie în anul 1920.

NOBEL. Alfred. chimist suedez (1833 – 1896). Inventatorul dinamitei. Din uriaşa avere strânsă de pe urma ei, a înfiinţat fundaţia care-i poartă numele, destinată premierii în fiecare an a celor

mai bune lucrări în ştiinţă, literatură şi celor mai merituoase eforturi pentru pace.

PARACELSUS, Teophrastus Bombastus von Hohenheim. alchimist şi medic elveţian (1493 – 1541). Unul din iniţiatorii tratamentului bolilor cu medicamente de natură chimică.

PASTEUR. Louis. chimist şi biolog francez (1822 – 1895). După importante cercetări în domeniul stereochimiei, studiază fermentaţiile, microorganismele, descoperă vaccinul anticărbunos şi antirabic. Este creatorul microbiologici şi al metodei de conservare a alimentelor, care-i poartă numele.

PETRU. Pelerinul. alchimist francez a cărui viaţă este puţin cunoscută. Studiind busola, a scris Scrisoare despre magnet, considerată ca una din primele lucrări ştiinţifice originale ale evului mediu din Europa apuseană (1269).

PONI. Petr chimist român (1841 – 1925), profesor la Universitatea din Iaşi. A publicat importante

e. lucrări de mineralogie şi petrochimie. Unul din iniţiatorii studiului apelor minerale din ţara noastră.

PRIESTLEY. Joseph. chimist şi fizician englez (1733 – 1804). A izolat oxigenul, a descoperit azotul şi respiraţia plantelor.

ROUELLE. Guillaume François. chimist şi farmacist (1703 – 1770). Profesorul lui Lavoisier. A studiat compoziţia chimică a plantelor.

SCHWARZ. Berthold. alchimist şi călugăr austriac (după 1318 după 1834). I s-a atribuit în mod eronat inventarea prea fului de puşcă, dar este cu siguranţă primul care a făcut tunuri de bronz.

SZENT-GYÖRGY. Albert. biochimist şi medic maghiar, născut în anul 1893. Laureat al premiului Nobel în 1937 pentru descoperirea vitaminei C.

VALENTINUS. Basileus. alchimist şi călugăr german (1394 – 1450). A distilat alcoolul şi a preparat acidul clorhidric, numit „crinul alb”.

VAN HELMONT. Jan chimist şi medic flamand (1577 – 1644). Discipol al lui Paracelsus; el a redus cele patru elemente primordiale

Baptist. numai la două: apa şi aerul. Este descoperitorul sucului gastric şi al bioxidului de carbon. A introdus în chimie termenul de gaz şi se pare că a fost creatorul termometrului.

WEDGWOOD. artist şi industriaş englez (1730 – 1795). A fost unul dintre cei mai buni ceramişti ai timpului său şi a inventat o celebră faianţă de culoare crem, zisă „faianţa reginei”. Piesele executate de el se caracterizează prin aplicaţii în relief de altă culoare, cu motive mitologice de un deosebit rafinament artistic.

Josiah.

Matematica este ştiinţa care se ocupă cu studiul formelor spaţiale şi al relaţiilor cantitative ale lumii reale, abstractizându-le prin crearea conceptelor de „figură”.

şi „număr”.

(Dicţionarul politehnic)

MATEMATICĂ

Singurul lucru care este explicat clar în matematică este că 1 + 1 = 2. Iar ceea ce face ca să fie clar este faptul că era cunoscut în că dinainte de a se face din chestia asta o ştiinţă!

CHARLES RIVIÈRE-DUVRESNY

Despre Pitagora se spune că, asistând la un concurs de tragere cu arcul, s-a aşezat liniştit sub una din ţinte, studiind o problemă. El a explicat că locul i se pare liniştit, deoarece nicio săgeată a concurentului respectiv nu nimerise acea ţintă.

Este prima relatare despre o aplicaţie a calculului

probabilităţilor.

Prima denumire dată de vechii greci matematicienilor egipteni şi-a avut originea în măsurătorile făcute de aceştia. Grecii i-au numit „întinzători de sfori”.

Probele de matematici de la examenele de admitere nu sunt de dată chiar recentă; pe frontispiciul Academiei lui Platon era scris:

„Cel care nu cunoaşte geometria să nu intre aici!”

Arhimede era foarte distrat. Iată ce scrie Plutarh despre el: „Trebuie să dăm crezare celor ce spun despre el cum că, parcă fermecat de un fel de sirenă proprie şi înnăscută, uita de mâncare şi neglija îngrijirea corpului şi, de multe ori, era dus cu sila la uns şi la baie, desena figuri geometrice pe vatră şi trăgea drepte cu degetul pe corpul său uns, fiind stăpânit de o mare plăcere şi cu adevărat fermecat de muze”.

Încă de pe când trăia şi până la sfârşitul evului mediu, adică timp de peste o mie de ani, Lucius Apuleius a fost considerat drept unul din cei mai mari vrăjitori.

Precursorul aplicării matematicii în economie a dobândit această trainică reputaţie datorită căsătoriei sale şi literaturii.

Familia nevestei l-a dat în judecată acuzându-l că a determinat-o prin vrăji pe Aemilia Pudentilla să-l ia de bărbat, căci numai aşa se explica de ce o văduvă atât de bogată s-a îndrăgostit de el. Iar romanul său satiric, *Măgarul de aur*, a dezvăluit şi cea mai puternică vrăjitorie de care era capabil: ori de câte ori voia, se transforma în… măgar!

Dintre toţi cei rămaşi în istoria matematicii, Lucius Apuleius este singurul caz înzestrat cu un atât de mare talent de… travestire.

Religia creştină a considerat mult timp că matematica este o ştiinţă foarte suspectă, iar

matematicienii oameni fără religie şi vrăjitori. Călugărilor le-a fost interzis studiul matematicii, începând din timpul împăratului Constantin cel Mare şi până la Frederic cel Mare.

Matematicianul Cardan era atât de convins de exactitatea prezicerilor astrologice, încât a încetat să mai mănânce la data când i se prevestise că va muri, fiind salvat de la moarte numai prin alimentare forţată.

O îndelungată dispută în care s-a desfăşurat o prodigioasă erudiţie a avut loc între Cardan şi medicul Scaliger, asupra acestei probleme deosebit de importante: „Un ţap are mai mult păr decât o capră?”

Descartes povestea că, având o sănătate foarte şubredă, începuse încă din tinereţe să caute un mijloc sigur de prelungire a vieţii. Negăsindu-l, însă, alesese singura posibilitate de a-şi alunga teama de moarte: îmbrăţişase cariera de militar, participând la numeroase bătălii.

Afirmaţia lui Descartes că în natură nu există culori, ele fiind numai impresia ochiului nostru şi a imaginaţiei, a făcut să se spună la Paris că noua filosofie a domnului Descartes este o filosofie care urâţeşte toate femeile frumoase.

Descartes era mare amator de mâncăruri fine.

Într-o zi, aflându-se la masă, primeşte vizita unui nobil care, impertinent, se miră că pe masă se afla friptură de căprioară. Obrăznicia-i fu răsplătită cu un răspuns usturător:

„Credeţi, monseniore, că natura a făcut lucrurile bune numai pentru ignoranţi?”

Totuşi, se pare că gusturile lui nu erau chiar obişnuite, deoarece în biografia scrisă de Baillet se afirmă că marelui matematician îi plăceau în mod deosebit omletele preparate din ouă… clocite timp de 8 – 10 zilei

Jacques Bernoulli a murit subit în timp ce lucra la

aplicaţiile calculului probabilităţilor la studiul... duratei vieţii omului.

Pe marginea unei cărţi de matematică din biblioteca sa, Fermat a scris:

„Dispun pentru aceasta de o demonstraţie cu adevărat minunată, dar marginile sunt prea înguste ca să o pot scrie aici”.

Se ştie că celebrele teoreme ale lui Fermat ne-au fost transmise fără demonstraţie. Pentru rezolvarea uneia din ele s-a instituit la începutul secolului nostru un premiu de 100.000 mărci, care nu a fost nici până în prezent încasat.

Din *Cugetările* lui Blaise Pascal:

— „Cine vrea să cunoască pe deplin frivolitatea omului n-are decât să cerceteze cauzele şi efectele amorului. Cauza este „un nu ştiu ce” şi efectele ei sunt înspăimântătoare. Acest „nu ştiu ce”, atât de puţin lucru că nici nu poţi să ştii ce este, clatină tot pământul, principiile, armele, lumea întreagă.

Nasul Cleopatrei dacă ar fi fost mai scurt, faţa pământului ar fi alta”.

— „Se pot face demonstraţii adevărate. Dar lucrul nu este prea sigur. În tot cazul, aceasta nu arată altceva decât că nu e sigur dacă totul apare sigur”.

Modestia lui Pascal apare cu atât mai evidentă dacă ne amintim că despre el s-a spus că ar fi inventat matematica, dacă aceasta n-ar fi existat pe timpul lui!

Prima demonstraţie a lui Gassendi:

certându-se cu ceilalţi copii pentru afirmaţia că nu luna, ci norii se mişcă mai repede, i-a dus sub un arbore arătându-le că luna rămâne în dreptul aceleiaşi crengi, în timp ce norii se deplasează.

Pe atunci, avea 5 ani.

Întâlnire între matematicianul Barow şi contele Rochester, ambii renumiţi pentru ironia lor:

Servitorul dumneavoastră până la centrul de

greutate al pământului!

— Şi eu, my lord, al dumneavoastră până la antipozi!

— La revedere şi rămân al dumneavoastră până în fundul infernului!

— Adio, my lord, permiteţi-mi să vă părăsesc acolo!”

Într-o lucrare publicată în anul 1699, matematicianul scoţian Craig afirmă că în anul 3150 credinţa în adevărul religiei creştine va înceta.

Această dată a fost obţinută printr-un calcul bazat pe ipoteza că încrederea scade proporţional cu pătratul timpului!

Leibniz era credincios în felul lui.

Pentru el, posibilitatea de a scrie toate numerele cu ajutorul simbolurilor *o* şi *1* – sistemul b, inar – constituia demonstraţia matematică a creaţiei lumii din nimic, Dumnezeu fiind 2, iar nimicul fiind *O*.

În timp ce Leibniz călătorea cu o mică corabie pe marea Adriatică, s-a stârnit brusc furtuna şi marinarii italieni, superstiţioşi, s-au sfătuit să-l arunce în mare pe „ereticul din Nord”, pentru a îmblânzi mânia lui Dumnezeu.

Leibniz, înţelegând motivul agitaţiei lor, scoase din buzunar un şirag de mătănii şi, cu cel mai pios aer de creştin catolic, se prefăcu că se roagă. Marinarii se calmară pe dată. Ştiind că Italia era pe vremea aceea ţara misticismului, avusese grijă să ia cu el şi nişte mătănii!

Modestia lui d’Alembert era proverbială.

Când demonstra studenţilor propria-i teoremă, spunea întotdeauna:

„Şi acum, domnilor, vom trece la teorema al cărei nume am onoarea să-l port”.

Fiind întrebat de ce Academia Franceză nu a premiat o lucrare în care se făcea elogiul lui Vincent de Paul, d’Alembert a răspuns:

„Cum vreţi să o facem, dacă acestui brav om i s-a

stricat reputaţia devenind sfânt al bisericii catolice?”

Saunderson, profesor de matematică la Cambridge în secolul al XVIII-lea, era orb. Într-o societate, el adresă un compliment unei doamne despre frumuseţea dinţilor ei, ceea ce a mirat pe toată lumea, mai ales că lucrul era perfect adevărat.

„Am auzit-o râzând des şi fără motiv”, dădu el explicaţia.

Pe vremuri, se considera că viaţa de societate şi chiar căsătoria nu erau potrivite pentru un matematician, deoarece îl sustrăgeau preocupărilor ştiinţifice. Când Lagrange s-a căsătorit, a primit o scrisoare de la d’Alembert în care, printre altele, acesta îi scria:

„Am aflat de la alţi prieteni că ai făcut ceea ce noi filosofii numim saltul mortal. Un mare matematician trebuie, înainte de toate, să-şi calculeze fericirea. Nu mă îndoiesc că, dacă ai făcut acest calcul, n-ai găsit ca soluţie a lui căsătoria”.

Lagrange i-a răspuns:

„Nu ştiu dacă am calculat bine sau rău, îmi pare chiar că n-am făcut niciun calcul, pentru că aş fi păţit ca Leibniz: tot socotind, să nu ajung niciodată la socoteală. Nici nu m-am gândit la căsătorie, dar împrejurările au făcut ca să rog una din rudele mele să aibă grijă de mine şi de casa mea. Dacă nuţi-am făcut cunoscut acest lucru este pentru că l-am apreciat ca fiind o eroare de mică importanţă, care nu afectează rezultatul calculului de care vorbeşti 1”.

Despre Maupertuis, se spune că, după o masă copioasă şi bine stropită cu băuturi, se aşeza într-un fotoliu şi declara, căscând:

„Acum aş vrea să rezolv o problemă frumoasă, dar care să nu fie prea dificilă!”

Luat prizonier în bătălia de la Malwitz, Maupertuis constată că, odată cu bagajele, i-a dispărut şi ceasul de

precizie construit de Graham, cu ajutorul căruia îşi făcea observaţiile astronomice.

Împăratul Austriei, auzind întâmplarea, îl chemă pe matematician la el, îl puse în libertate şi îi dărui ceasul său, tot Graham, dar de o valoare mult mai mare, asigurându-l că soldaţii primiseră ordin să-i ia ceasul, pentru ca să fie împodobit cu diamante, în semn de stimă pentru marea lui ştiinţă.

Neţinând seama de avertismentele tatălui său care-şi pierduse două decenii cu cercetări infructuoase asupra liniilor paralele, János Bolyai s-a ocupat şi el de aceleaşi probleme.

Şi a devenit unul din întemeietorii geometriei neeuclidienel

Foarte econom cu timpul său, Morin spunea:

„Cei care mă vizitează îmi fac cinste, dar cei care nu mă vizitează îmi fac plăcere lu’

Ozanam obişnuia să răspundă celor care îi puneau chestiuni religioase:

„Este datoria doctorilor în teologie de la Sorbona să discute, a Papei de la Roma să hotărască şi a matematicienilor să meargă în paradis în linie perpendiculară!”

Carnot spunea despre Talleyrand că dispreţuieşte oamenii pentru că s-a studiat prea mult pe el însuşi!

Dorind să nu fie tulburat, învăţătorul dădu clasei o problemă la care, după aprecierea lui, elevii trebuiau să calculeze cam o oră: adunarea primelor o sută de numere.

Spre stupefacţia lui, unul din elevi o şi rezolvă în mai puţin de cinci minute. Elevul de nouă ani se numea Gauss.

Asademia Franceză a respins în mai multe rânduri lucrările lui Galois, motivând că sunt de neînţeles… „din cauza dorinţei exagerate a autorului de a se exprima prea concis”.

Mai târziu, aceeaşi instituţie a apreciat că lucrările

lui Galois dispun de… „o minunată claritate şi precizie!”

Henri Poincaré era să fie arestat pentru hoţie.

Trecând într-o zi pe stradă, adâncit în gânduri, se opri în faţa unei băcănii în uşa căreia se afla un coş cu sticle. După ce privi îndelung acest foarte ciudat obiect, îl luă şi plecă gânditor mai departe, legănând distrat coşul în mină.

La liceul Sfântul Sava lipseau manualele şcolare. Unul dintre elevi a remediat această lipsă redactând pentru el şi colegii lui un manual de algebră şi altul de trigonometrie. Manualul de trigonometrie al elevului Spiru Haret, refăcut în anii studenţiei, a fost utilizat în liceele din ţara noastră timp de peste 50 de ani!

Două opinii:

— În fiecare ştiinţă este numai atâta ştiinţă adevărată, câtă matematică conţine (Kant).

— Matematica este ştiinţa în care nu ştii despre ce vorbeşti şi nici dacă este adevărat ceea ce spui (Russel).

Deosebirea dintre un matematician şi un fizician se poate demonstra uşor cu ajutorul a două probleme:

Problema 1-a. Ce trebuie să facem ca să fierbem o oală cu apă, atunci când avem o oală goală, apă, chibrituri şi un reşou cu gaz?

Ambii răspund la fel: umplem oala cu apă, o punem pe reşou, aprindem făcul.

Problema a 2-a. Ce trebuie să facem ca să fierbem o oală plină cu apă, atunci când avem chibrituri şi reşou cu gaz?

Fizicianul: aprindem focul.

Matematicianul: deşertăm apa din oală şi… iată-ne ajunşi la datele problemei anterioare, pe care am rezolvat-o!

Mitologia povestită de matematicieni:

Se dă un labirint cu o intrare – Ariadna – şi o ieşire – Minotaurul. Un mobil Tezeu – intră în labirint.

Se cere ca Tezeu să ajungă până la Minotaur, iar la întoarcere să nu repete erorile făcute la ducere.

Necunoscând teoria grafelor, în care caz, utilizând un algoritm de găsire a Minotaurului, soluţia este deosebit de simplă, anticii au rezolvat această problemă pe o cale empirică foarte complicată, cu ajutorul unui fir roşu.

Corespondenţa unui matematician:

Copenhaga

X6064321219 (ţinând seama şi de zecimale)

Stimate domnule profesor.

Aşa arată începutul scrisorii lui Niels Abel către H. Holmboe, fostul său profesor, datată… 4 august 1823.

Biografia matematicianului (inscripţia de pe mormântul lui Diofant): „Călătorule 1 Aici se odihnesc osemintele lui Diofant. Şi numerele pot să spună cât i-a fost pe pământ drumul vieţii.

Partea a 6-a din drumul acesta s-a scurs în fericita sa copilărie.

A mai trecut a 12-a parte din viaţă, după ce îi dăduseră tuleiele pe faţă.

A şaptea parte, Diofant şi-a petrecut-o în căsătorie, fără copii.

Au trecut încă 5 ani şi el a fost fericit de naşterea primului său fiu.

Lui, destinul i-a hărăzit pe pământ doar jumătate din viaţa senină în comparaţie cu a părintelui său.

Şi în mâhnire adâncă şi-a încheiat bătrânul drumul vieţii, supravieţuind cu patru ani fiului său”.

Autobiografie modestă (Plutarh despre Arbimede):

„… Deşi descoperise multe şi frumoase lucruri, se spune că şi-a rugat prietenii şi rudele ca, după moarte, să nu-i pună pe mormânt decât un cilindru cuprinzând o sferă, şi să arate în inscripţie cu cât este mai mare solidul care cuprinde, decât solidul cuprins”.

Cum mor matematicienii:

Bossut este în agonie. De două zile nu mai vorbeşte şi nu mai recunoaşte pe nimeni. Cineva se aplecă spre el şi-l întrebă:

„Pătratul lui 12?”

„144”, şopteşte Bossut şi moare.

Estetica matematicii:

Unii matematicieni din evul mediu, dorind să dea calculelor o formă cât mai elegantă, aşezau cifrele sub forma unei… corăbii cu pânzele umflate de vânt!

Într-un text găsit într-o piramidă din Egipt, scrie că sufletul unui faraon a fost provocat de un spirit rău să arate că ştie să-şi numere degetele, dar acesta a trecut cu succes examenul.

Cât de veche este reputaţia profesorilor de matematică!

Studenţii evului mediu aveau, desigur, şi ei tratate după care învăţau. Iată titlul a două din acestea:

e *Carte despre mărire şi micşorare, denumită calculul ghicitului, pe care a cules-o şi a întocmit-o Abraham pe baza a ceea ce au stabilit înţelepţii indieni, în conformitate cu cartea denumită indiană.*

— *Scurtă şi foarte clară expunere a ştiinţei calculului, întocmită în Bizanţul lui Constantin, de Rabdas Nicolae Artavazdos din Smirna, specialist în aritmetică şi geometrie, la rugămintea prea cinstitului raportor juridic, avocatul Georg Hacik, foarte uşoară pentru doritorii de a o studia.*

La începutul secolului al XVI-lea, la Universitatea din Paris candidaţi! la gradul de magistru al artelor depuneau jurământ că au citit primele şase cărţi ale lui Euclid. Acesta era… examenul de geometrie!

O „poezie” cât se poate de utilă este cea compusă în Franţa în anul 1879:

Que aime à faire apprendre (Îmi place să fac să se înveţe un

un/nombre utile auxnumăr util sages! / Immortelînţelepţilor! Archimède, artiste,Nemuritorule ingénieur, / Qui, deArhimede, artist, ton jugement, peutinginer, cine poate priser la valeur? /evalua valoarea Pour moi, tonjudecăţii tale? Pentru problème eul demine, problema ta a pareils avantages. avut astfel de foloase.)

Numărând literele fiecărui cuvânt franţuzesc, avem primele 31 de cifre ale numărului îi 3, 14159 26535 89793 23846 83729…

Aflând că elevul Spiru Haret a luat notă mică la matematici la examenul de bacalaureat, profesorul său s-a dus la examinator şi a protestat indignat spunând că „Haret, ăsta, ştie mai multă matematică decât noi doi la un loc!”

La examen, o elevă din clasa I-a elementară este întrebată ce este un număr cu soţ.

— „Un număr cu soţ este un număr care mai are un număr lângă el.

— Adică, cum?

— Adică aşa cum este tata şi cu mama!”

O problemă nerezolvată: cvadratura cercului (dialog din Aristofan).

Pisteteros:

— Ce instrumente ai adus?

Menton:

— Am rigla cu care să măsor cercul… Am să aşez una din ele cum ştiu eu şi am să măsor cu ea aşa de bine dimensiunile, încât voi face dintr-un cerc un pătrat.

Pisteteros:

— Ieşi afară, dacă nu vrei să te dau eu!

Hotărârea Academiei Franceze din anul 1778:

„Academia a luat anul acesta hotărârea de a nu mai examina nicio soluţie a problemelor dublării cubului, a trisecţiunii unghiului sau a cvadraturii cercului, nici vreo maşină anunţată ca o mişcare perpetuă.

Acest gen de cercetări are inconvenientul de a fi costisitor, a ruina mai mult decât o familie şi, adesea, mecanici, care ar fi putut aduce mari servicii, şi-au consumat cu aceasta averea, timpul şi geniul lor”.

De unde vine cuvântul „algebră”?

De la titlul tratatului lui Abu-Abdalla Muhamed ibn Musa al-Huvarizmi al-Madjusi al-Horezmi, matematician şi astronom uzbec din secolul al IX-lea.

Titlul tratatului era: „Hisab al-*Jabr* w-al-Mugabalah”, adică *Reconstituire şi reducere*.

ABEL, Niels Henrik.	matematician norvegian (1802 – 1829). Unul din creatorii teoriei funcţiilor eliptice. Fire pasionată şi originală, a fost supranumit „Byron al matematicii”. Moare ţinăr, „lăsând matematicienilor cu ce să se ocupe timp de peste cinci sute de ani”.
ALEMBERT. Jean LE RONDE D’.	filosof şi matematician francez (1717 – 1783). Nu i se cunoaşte familia, fiind un copil găsit pe scările bisericii Saint Jean Le Ronde. Datorită geniului său precoce de matematician, la douăzeci şi trei de ani a fost ales membru al Academiei de Ştiinţe. Este autor al unui *Tratat de dinamică* şi, împreună cu Diderot, unul dintre animatorii

Enciclopediei.

APULEIUS, Saturninus Lucius — scriitor, jurist, medic şi matematician roman, (125 – 180). Autorul romanului *Măgarul de aur* şi al unui tratat de aritmetică pentru negustori.

ARHIMEDE. — vezi *Fizica*.

ARISTOFAN. — cel mai mare poet comic elin (445 – 386 î.e.n.). Cele unsprezece comedii ale sale, care ni s-au păstrat, conţin viguroase satire sociale.

BAROW. Isaac. — matematician englez (1630 – 1677). Precursor în elaborarea bazelor calculului diferenţial, autorul teoriei formării imaginilor în lunetă, a fost profesorul lui Newton.

BERNOULLI. Jacques. — (1654 – 1705) face parte dintr-o familie de matematicieni originari din Anvers, refugiaţi în Elveţia din cauza persecuţiilor religioase, în secolul al XVI-lea. A realizat, calculul infinitezimal.

BOLYAI. János. — matematician maghiar (1802 – 1860). Unul din creatorii geometriei neeuclidiene. A profesat la Târgu-Mureş şi Timişoara.

BOSSUT. Charles. — matematician şi fizician francez (1730 – 1814.) Autorul unui tratat de hidrodinamică.

CARDANO. Gerolamo.	medic, matematician şi filozof italian (1501 – 1576). A publicat lucrări despre rezolvarea ecuaţiilor de gradul al treilea. Este creatorul sistemului de suspensie care-i poartă numele: „suspensia cardanică”.
CARNOT. Lazare.	matematician francez (1753 – 1823). Unul din creatorii geometriei moderne. A fost supranumit „Organizatorul victoriei”, datorită activităţii depuse în reorganizarea armatelor republicane franceze. A fost exilat de Restauraţie ca „regicid.
DESCARTES. René.	filosof şi matematician francez (1596 – 1650). Este creatorul geometriei analitice şi al principiilor opticii geometrice şi unul din creatorii noţiunii de mărime variabilă şi funcţie. Autorul celebrei lucrări Discurs asupra metodei de a ne conduce bine raţiunea şi a căuta adevărul în ştiinţe*, către sfârşitul vieţii s-a retras pentru a-şi scrie opera în Olanda, „ţara toleranţei”, unde rămâne douăzeci de ani; dar, din cauza opiniilor sale filosofice nu se simte în siguranţă şi se va fixa în Suedia, invitat fiind de

regina Cristina, în 1649. Este autorul aforismului CO-GITÖ, ERGO SUM. (Cuget, deci exist).

DIOFANT. matematician elin (325 – 410). Este considerat creatorul algebrei.

DUFRESNY-RIVIÈRE. Charles scriitor satiric francez (1648 – 1724). [Stilul său l-a influenţat în oarecare măsură pe Voltaire.

EUCLID. matematician elin, sec. III î.e.n., fondator al şcolii] din Alexandria. În Elementele sale, el a fundamentat, plecând de la definiţii şi de la un postulat celebru care îi poartă numele, un ansamblu logic care a servit mult timp drept model.

FERMAT. Pierre de”. matematician francez (1601 – 1665). Lucrările sale îl situează ca precursor în calculul diferenţial, în calculul probabilităţilor şi în geometria analitică.

GALOIS. Evariste. matematician francez (1811 – 1832). Eliminat din şcoală în 1830 pentru opiniile sale politice, moare în duel, la numai douăzeci de ani. Opera sa ge

nială, consemnată în diverse memorii, nu a fost apreciată decât după moarte. În noaptea care a precedat

duelul, el a rezumat, în linii mari, în Scrisoare către August Chevalier teoria sa asupra ecuaţiilor algebrice.

GASSENDI. Pierre. filosof, astronom, matematician şi fizician francez (1592 – 1655). Ideile sale filosofice şi etice, mai ales critica împotriva lui Aristoţel, i-a influenţat pe enciclopedişti.

GAUSS. Karl Friedrich. matematician german (1777 – 1855). A demonstrat teorema fundamentală a algebrei şi a elaborat bazele matematice ale geodeziei superioare.

A scris importante lucrări privind teoria numerelor, a şirurilor, a probabilităţilor etc. A fost denumit „Prinţul matematicienilor”.

HARET. Spiru. matematician şi pedagog român (1851 – 1912). Autor a numeroase lucrări de mecanică, trigonometrie şi algebră, a fost primul român doctor în matematici. A reorganizat învăţământul primar, secundar, superior şi profesional.

KANT. Immanuel. filosof german (1724 – 1804). Reprezentant de seamă al filosofiei clasice germane, împreună cu Laplace a elaborat cunoscuta teorie cosmogonică.

	Om foarte meticulos şi punctual, se spune că locuitorii oraşului îşi potriveau ceasurile când filosoful ieşea la plimbare.
LEIBNIZ, Gottfried Wilhelm.	filosof şi matematician german (1646 – 1716). Descoperă în acelaşi timp cu Newton principiile calculului diferenţial. A construit o maşină de înmulţit. Partizan în filosofie, al armoniei universale, spunea: „Totul este perfect în cea mai bună dintre lumile posibile”.
MAUPERTUIS, Pierre Louis Mireau de.	matematician francez (1698 – 1759). În 1736 a fost sales de către Academia de Ştiinţe să conducă expediţia trimisă în Laponia pentru măsurarea lungimii unui arc de meridian de 1°. Rezultatul acestei măsurători a permis concluzia despre turtirea pământului la cei doi poli.
MORIN. Arthur.	fizician şi matematician francez (1795 – 1880.) Este inventatorul unui aparat pentru studiul căderii libere a corpurilor.
OZANAM. Frédéric.	Istoric francez (1813 – 1853). Doctor în drept şi litere, profesor de literaturi străine la Sorbona, autor a numeroase studii şi cursuri despre istoria civilizaţiilor.

PASCAL. Blaise. matematician, fizician, filosof şi scriitor francez, precursor al clasicismului (1623 – 1662). La şaisprezece ani publică Eseu asupra conicelor şi construieşte o maşină de calculat. Apoi elaborează legile presiunii atmosferice, ale echilibrului lichidelor, presa hidraulică, teoria ruletei, calculul probabilităţilor, triunghiul aritmetic care-i poartă numele.

PITAGORA. matematician şi filosof elin a cărui viaţă este învăluită în legendă (sec. al VI-lea î.e.n.) şi de la care nu a rămas nicio scriere. El a enunţat teorema pătratului ipotenuzei şi a stabilit tabla înmulţirii. Conform filosofiei sale raţionaliste, considera că în natură numărul are rolul esenţial.

POINCARÉ. Henri. unul din marii matematicieni francezi (18541912). Descoperitorul funcţiilor fuchsiene; s-a ocupat de elasticitatea corpurilor, de propagarea căldurii, de optică şi elasticitate.

RUSSEL. Bertrand. matematician, filosof şi sociolog englez contemporan, eminent luptător pentru pace (n.1872). A adus importante

contribuţii în logica matematică.

SAUNDERSON. Nicholas. matematician englez (1682 – 1739). A publicat lucrări despre numerele negative şi despre descompunerea polinoamelor.

TALLEYRAND. vezi Istoria.

Meteorologie – studiul fenomenelor at mosferice şi al legilor lor, în special în vederea previziunii timpului.

(Petit Larousse)

ASTRONOMIE

AERONAUTICĂ

METEOROLOGIE

«Găsesc că dintre toate neroziile cu care suntem sâcâiţi, mistificarea „buletinul meteorologic” ea te cea mai gravă. Previţiunile meteorologice prevăd exact ceea ce s-a întâmplat ieri sau alaltăieri şi exact contrariul a ceea ce are să se întâmple azi.»

JERÔME K. JERÔME

Aristarh a fost printre astronomii care au susţinut că pământul se învârteşte.

Aceasta i-a atras imediat persecuţiile preoţilor care îl acuzau că tulbură liniştea zeilor Lari, care locuiau în pământ.

Pasiunea pentru astronomie l-a costat tronul pe regele Alfons al X-lea al Castiliei.

Într-un conciliu de episcopi catolici, el a afirmat că sistemul nostru planetar este prea complicat şi că el ar fi propus un sistem mult mai simplu dacă, la facerea lumii, Dumnezeu l-ar fi consultat. Detronarea sa poate fi considerată o pedeapsă destul de blândă, dacă ţinem seama că întâmplarea s-a petrecut în secolul al XIII-lea.

În decretul emis de Inchiziţie în anul 1616, cartea lui Copernic cu *privire la ipotezele referitoare la mişcările cereşti* este interzisă. Dar nu în mod definitiv, ci… „până la îndreptarea autorului!”

După două sute de ani, în 1829, s-a dezvelit la Varşovia statuia lui Copernic în prezenţa a numeroşi oameni de ştiinţă, dar în absenţa reprezentanţilor clerului. Aceştia au considerat că nu pot lua parte la solemnitate, deoarece autorul nu se îndreptase!

Laicii fuseseră însă de altă părere: nu numai studenţii şi savanţii din toată Europa îi aduceau omagiul lor dar, cu ocazia trecerii lui prin Polonia cu câţiva ani înainte, însuşi Napoleon Bonaparte s-a descoperit în faţa mormântului acestui fiu al unui umil brutar polonez.

Principalul argument al Inchiziţiei împotriva lui Galilei a fost acela că scrierile lui contrazic Biblia, unde se menţionează că Josua a poruncit Soarelui să se oprească pe bolta cerului, ceea ce a favorizat cucerirea ţării Canaan de către evrei. Victoria trebuia cucerită înainte de apusul soarelui!

Profesorii gimnaziului din Florenţa, adepţi înverşunaţi ai lui Aristotel, refuzau cu indignare să privească prin luneta construită de Galilei, susţinând că ei ştiu şi aşa, numai cu ajutorul logicii, ce se petrece în ceruri: „În 7 zile, Dumnezeu a făcut lumea, înţelepţii şi minunile lumii antice au fost 7, capul omenesc are 7 orificii, e clar, deci şi corpurile cereşti nu pot fi decât 7, şi nu mai multei”.

Mama lui Kepler a murit în închisoare.

Fusese acuzată de vrăjitorie şi anume de faptul că trecea noaptea prin oraş, călare pe un porc, aruncând vrăji care îmbolnăveau porcii locuitorilor.

Deşi chemat la curtea împăratului Rudolf, viaţa pentru Kepler continua să fie foarte grea, după cum îi scria unui prieten:

„Sunt obligat, pentru a nu muri de foame, să scriu şi să vând la Curte almanahuri cu preziceri, singurele cărţi care sunt cumpărate şi citite. Totuşi, prefer gloria lucrărilor mele astronomice, aceleia de a fi prinţ elector al Saxoniei. Dumnezeu a asigurat fiecărui animal mijloacele sale de existenţă, iar astronomilor le-a dat astrologia”.

Bernoulli, în anul 1680, demonstrând că departe de a fi semne ale mâniei cereşti cometele sunt aştri supuşi legilor astronomice, fu violent atacat de Inchiziţie.

Deoarece situaţia devenea periculoasă, astronomul conveni că numai centrul cometei este un corp ceresc, coada, fiind un fenomen întâmplător, putea fi un semn divin!

Construirea celebrului observator astronomic din Greenwich nu a costat prea scump: lemnăria şi pietrele necesare erau recuperate din dărâmarea unui fort din Tilbury şi a unui portal din Turnul Londrei. Cât despre bani, 520 de lire, constructorul, Sir Cristopher Wren, i-a obţinut din vânzarea la licitaţie a prafului de puşcă aflat în fort.

Încântată de vizita făcută la Greenwich, regina Angliei îi făgăduieşte astronomului Bradley că îi va dubla salariul.

„Vă implor, lăsaţi lucrurile aşa cum sunt. Dacă salariul va fi dublat, directorul Observatorului va fi un politician şi nu va mai putea să fie un astronom”, răspunse Bradley.

În 1761, astronomul francez Le Gentil s-a îmbarcat pe o corabie cu destinaţia Pondichéry, ca să observe trecerea planeteivenus peste discul solar. Ajungând prea târziu la destinaţie, el a hotărât să rămână acolo încă opt ani, pentru a observa viitoarea trecere a planetei. Uitând însă să anunţe aceasta, la reîntoarcerea la Paris, înl769, a avut surpriza să constate că postul de la Observator îi fusese ocupat de altul şi că soţia sa se recăsătorise,

crezându-l mort.

Astronomul francez Chappe, aflându-se în California, fu avertizat de câţiva ofiţeri spanioli că regiunea este bântuitădeo epidemie deosebit de ucigătoare.

„Nu am timp să aştept şi, de altfel, nu este vorba de supravieţuit, ci de făcut observaţii asupra eclipsei de soare”, răspunse astronomul.

Chappe şi-a făcut observaţiile pentru care venise, dar… a murit I

Laplace este criticat de către Napoleon Bonaparte pentru faptul că în cartea sa *Mecanica cereasca* nu pomeneşte nimic de Dumnezeu, care a dezlănţuit impulsul iniţial şi a dus la naşterea lumii.

„Nu am avut nevoie de ipoteza Dumnezeu, Majestate 1” fu răspunsul.

Datorită îndelungatelor preparative necesare toaletei, familia unui conte soseşte la Observatorul Astronomic după ce eclipsa de lună se terminase. Contesa exclamă surâzătoare:

Nu-i nimici Domnul Arago este atât de amabil incit va repeta eclipsa şi pentru noi!

— Desigur, doamnă contesă. Este o mare cinste pentru mine să vă revăd după 84 de ani”, se înclină politicos Arago.

La o reuniune aristocratică, un tânăr conte este foarte surprins că Arago nu-l recunoaşte.

„Dar mă cunoaşteţi foarte bine, pentru că, la prelegerile dumneavoastră, vă uitaţi tot timpul numai la mine”.

El nu ştia că Arago, la prelegerile sale de popularizare a astronomiei, alegea din auditoriu pe cel care îi făcea impresia că este cel mai greu de cap şi, când i se părea că şi acela a înţeles, era sigur că expunerea a fost clară pentru toată lumea!

Examenul de admitere în Şcoala Politehnică al lui

Arago nu a fost de loc uşor.

Primul examinator, Monge, enervat de răspunsurile greşite ale candidatului precedent, l-a avertizat că mai bine ar face să se retragă decât să răspundă ca nefericitul lui coleg. La riposta lui Arago că acest sfat reprezintă un afront, Monge, şi mai enervat, l-a examinat timp de două ore, după care l-a felicitat!

Al doilea examinator, Legendre, l-a oprit din expunere: Metoda pe care o aplici nu este în manualele şcolare. De unde o cunoşti?

— Dintr-o lucrare de-a dumneavoastră.

— De ce ai ales-o? Ca să mă influenţezi?

— Nu, domnule profesor, am ales-o pentru că mi s-a părut cea mai potrivită problemei.

— Dacă nu reuşeşti să demonstrezi pentru ce ai găsit-o cea mai potrivită, să ştii că ai căzut la examen!”

Dar Arago a demonstrat şi acest lucru.

De cincisprezece nopţi, Asaph Hall urmărea la Observatorul din Washington planeta Marte, fără să fi descoperit ceea ce căuta: dacă vecina noastră are şi ea sateliţi, ca Pământul.

Descurajat, se hotărâse să renunţe dar, văzându-l atât de abătut, soţia sa îl încurajă să mai încerce doar o singură noapte. În acea noapte de 11 august 1877, el descoperi primul satelit al lui Marte.

Soţie model, doamna Hall nu a ridicat obiecţiuni că meritul descoperirii i s-a atribuit numai soţului ei!

În discursul său de recepţie la Academia Română din 1880, Emanuel Bacaloglu a arătat necesitatea reformării calendarului gregorian.

Parlamentul a aprobat propunerea şi a introdus stilul nou, după… 43 de ani!

Cel mai ciudat dar oferit lui Flammarion a fost pielea de pe spatele unei femei. Fosta ei posesoare o destinase prin testament să servească la legatul unei cărţi din

biblioteca aceluia pe care-l admirase toată viaţa!

Cele două expediţii astronomice din Brazilia şi din Guineea trimiseră imediat lui Einstein fotografiile eclipsei totale de soare studiată de ele, fotografii care aduceau confirmarea teoriei relativităţii.

Radios, Einstein se adresează soţiei sale, profund emoţionată de importanţa acestui eveniment:

„N-aş fi bănuit niciodată că fotografii au ajuns la o asemenea perfecţiune 1”.

Era singurul fapt care i se părea deosebit!

În anul 1943 în Japonia s-a votat o lege care prevedea ca data naşterii tuturor locuitorilor să fie aceea a zilei în care într-adevăr s-au născut. Aceasta pentru că, conform tradiţiei, ziua naşterii nu era aceea când copilul venea pe lume, ci… cu nouă luni în urmăl

Opinia unui astronom din secolul al XVII-lea: „Luna ne luminează noaptea când nu vezi nimic, în timp ce Soarele apare ziua, când nici nu este nevoie de el!”

Un elev: „Cele patru anotimpuri ale anului sunt primăvara, vara, toamna şi iarna. Ele au fost denumite astfel după trimestrul în care sosesc la noi”.

Fapt curios, calendarul a fost conceput nu după datele evoluţiei Soarelui, ci după cele ale Lunii (şi azi diviziunile lui se numesc luni).

Din cauza aceasta, erorile de calcul ajunseră în anul 46 î.e.n. atât de grave, încât culesul viilor în Italia cădea în ianuarie!

Cezar, studiind cu atenţie scrierile astronomului Hiparc, a redactat o lucrare *Despre Aştri* în care propunea remedierea acestei situaţii. Dar… lucrarea s-a pierdut!

Mult mai târziu, Napoleon Bonaparte a scris *Viaţa lui Cezar*. Sesizase erorile de calcul şi-l însărcinase pe celebrul astronom Le Verrier să clarifice amănuntele problemelor privind anul roman. Dar… lucrarea a pierit într-un incendiu din palatul Tuileries. jy Necunoscând ceea

ce propuneau cei doi mari conducători, şi astăzi ne conducem după un „an imperfect”: în fiecare secol, durata anului nostru pământesc scade cu 55, 60 secunde!

„Minţi ca Luna”, spun marinarii pentru că, atunci când seamănă cu litera *C*, ea descreşte, iar atunci când seamănă cu litera *D*, creşte, adică exact invers decât litera cu care încep cuvintele *creştere* şi *descreştere*!

Pe la 1600 toată lumea vorbea de canonicul Mathieu din Liège, care avea darul de a prezice viitorul. Pentru o sumă bunicică, direcţia *Almanahului din Liège*, care apărea în Belgia şi era foarte citit, îl angajase pe canonic pentru redactarea prevederilor timpului. Într-o zi, el dicta nepoatei sale, care-i slujea drept secretară:

Miercuri 21 septembrie 1600, ploaie mare, furtună cu puternice fulgere şi trăsnete.

— Vai, unchiule! Tocmai de ziua dumitale va fi vreme aşa urâtă?”

După ce gândi câteva minute, canonicul zise:

Te rog corectează: în ziua de 21 septembrie 1600, va fi timp frumos!”

Sylvius, profesor de gramatică la colegiul Beauvais din Paris, era un duşman declarat al astrologilor, care pe atunci se ocupau şi cu prezicerea timpului. El a dovedit ignoranţa acestora inversind pronosticurile meteorologice dintr-un almanah, notând timp frumos atunci când se prevestise ploaie şi invers.

La sfârşitul anului, adnotările lui Sylvius s-au dovedit mult mai aproape de adevăr decât prezicerile strămoşilor meteorologilor de azi!

Cerându-i-se de către locuitorii satului său să facă rugăciuni pentru ploaie, un preot francez din secolul al XVII-lea ar fi răspuns: Pentru a vă fi de folos, fiii mei, fac orişice. Dar mă tem că

Dumnezeu nu mă va asculta, atât timp cât bate vântul dinspre nord”.

Episcopul l-a dat afară pe nefericitul meteorolog!

În anul 1966 a fost abrogată în Anglia o lege datând din evul mediu, în virtutea căreia erau socotiţi vrăjitori, şi pedepsiţi ca atare, ca năaii care se ocupau cu prezicerea sorţii şi a timpului!

Pe la începutul secolului nostru, meteorologii din câteva ţări europene, adunaţi într-un congres la Paris, au adoptat un plan comun de coordonare a cercetărilor şi informaţiilor din ştiinţa lor.

Hotărârea a fost sărbătorită printr-un banchet care a avut loc, evident, în văzduh: Ia restaurantul din turnul Eiffel!

Citim în revista *Doina*, nr. 1, din anul 1928: „Când plouă cu piatră, dacă înfigi toporul în pământ, ploaia se abate”.

Unele indicaţii de meteorologie aplicată pentru turişti (apărute în *Ziarul Ştiinţelor şi al Călătoriilor*, în anul 1944):

Dacă barza clămpăneşte mult primăvara, se poate aştepta vreme frumoasă în lunile următoare.

Un măgar care se trânteşte în ţărână anunţă timp frumos.

Dacă însă el merge cu urechile ciulite, prevesteşte ploaie, în aceeaşi revistă în numărul 22 din 1937, citim la „rubrica cititorilor” următoarele:

„Domnului A.V. Constanţa:

Scara Beaufort[3] nici prin minte să nu vă treacă că ar fi o scară şi încă din cele mai înalte. Cine v-a spus aşa ceva a vrut să glumească! Pentru a exprima tăria vântului... în total sunt 12 asemenea trepte care la un loc formează scara vântului, sau scara Beaufort, sau scara marină”.

Din tratatul soţilor Sorrel despre tuberculoza osteo-articulară, publicat în anul 1932, la Paris:

---

3 Scara Beaufort, folosită pentru măsurarea tăriei vîntului, este împărțită în douăsprezece grade, începînd cu calm perfect și terminind cu uraganul.

„Cât despre pronosticul tuberculozei coloanei vertebrale, precizia lui aminteşte, din păcate, siguranţa previziunilor meteorologice!”

Academia de umor din Stockholm a decernat în anul 1967 premiul I Institutului de Meteorologie, motivând că buletinele acestuia „conţin o sensibilă imaginaţie poetică, dublată de o fantezie absolut ideală şi au fost perfect contrarii faţă de timpul real!”

Dovedind de mult timp serioase preocupări pentru aplicaţiile practice, efortul meteorologilor s-a dezvoltat mai ales în direcţia ploii. Principalele mijloace tehnice propuse pentru producerea ploii după dorinţă au fost baloanele, turnurile şi tunurile.

— Cu baloanele trebuie procedat astfel: se trimit pe rând patru feluri de baloane la înălţimea stabilită. Primele transportă praf de puşcă, prin explozia căruia se risipeşte în aer clorat de potasiu. Urmează apoi baloane care stropesc apă. A treia serie răspândeşte azot, iar ultimele baloane, vapori de apă. Ploaia survine negreşit după 24 de ore!

— Altă metodă, mai ieftină, se bazează pe ridicarea în aer cu ajutorul baloanelor a unei bucăţi uriaşe de pânză care, dirijând curenţii de aer, produce ploaie sub ea.

— Dacă înălţăm în nori un balon prevăzut cu multe paratrăsnete legate cu un cablu metalic de pământ, putem obţine, este drept că nu în mod sigur, ploaie!

— În 1944 s-a propus construirea pe malul mării a unui „turn meteorologic” înalt de 700 m. Turnul este găurit şi prevăzut cu numeroase elice. Acestea au rolul să aspire aerul umed de la suprafaţa mării şi să-l trimită în sus, unde, condensându-se, se transformă în ploaie. Ideea aparţine de fapt secolului trecut, când se imagina plasarea unui burlan uriaş deasupra unui bazin cu apă pe marginea căruia se aprindeau numeroase focuri!

— O soluţie mai costisitoare, dar garantat eficientă,

consta în construirea unui... munte artificial, înalt de minimum 1500 m şi lung de 150 km!

e Apariţia avionului a simplificat mult lucrurile: elice le unei escadrile de avioane care zboară în formaţie de cerc, produc ploaie.

— În fine, o carte apărută la sfârşitul secolului al XIX-lea sub iscălitura lui Edward Powers recomandă obţinerea ploii cu ajutorul bubuiturilor tunurilor.

Atât de mare a fost presiunea opiniei publice, încât Congresul S.U.A. a fost nevoit să verifice în două rânduri teoria lui Powers. În 1891 şi în 1912 sute de tunuri au bombardat văzduhul!

Petrache Poenaru, unul din întemeietorii meteorologiei din ţara noastră, avea multiple preocupări tehnice.

Printre alte realizări el brevetează la Paris un instrument pentru scris intitulat astfel: „Condeiul portăreţ fără de sfârşit, care se adăpează singur cu cerneală”. Acesta era stiloul!

Soţia şi tovarăşa de zbor a aeronautului Blanchard, cerând, în glumă, municipalităţii Parisului un paşaport „pentru împrejurimile Pământului” a fost ferm refuzată fiind suspectată că vrea., să emigreze!

În a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, o fabrică de hârtie din Franţa a confecţionat un balon, l-a umplut cu aer cald şi i-a dat drumul în văzduh.

Îndată ce balonul a cobor it pe pământ, mulţimea s-a repezit la el şi l-a distrus. Iniţiatorii acestei acţiuni de popularizare a ştiinţei abia au putut scăpa fugind cât i-au ţinut puterile.

Decizia poliţiei din Paris, după ascensiunea primelor baloane Montgolfier şi Charles:

„Fiecare din cei ce vor descoperi în aer anumite globuri care au aspectul Lunii întunecate, trebuie să fie prevenit că, departe de a fi un fenomen înfricoşător, acesta

nu este decât o maşină compusă din pânză uşoară acoperită cu hârtie, care nu poate produce niciun rău şi despre care se poate presupune că va fi util societăţii”.

Paris, 1783 Locotenent de poliţie.

De Sauvigny

Tânărul fizician Garnerin, anunţând că va cobori dintr-un balon cu ajutorul unui baldachin sprijinindu-se numai pe aer, fu crunt bătut de către public, tratat drept şarlatan, escroc şi... terorist, deoarece balonul nu se putuse ridica de la pământ.

Nepierzându-şi curajul, el repetă experienţa la 1 Brumar, anul VI al Revoluţiei, când coborî de la aproape 100 metri înălţime şi fu purtat în triumf de locuitorii Parisului.

În anul 1789, japonezul Kokichi, cu ajutorul unor aripi fixate de braţe, a zburat prin aer ca o pasăre. Potrivit arhivelor, el a fost aspru pedepsit pentru această ispravă, fiind mutat în alt oraş.

Repetând însă şi acolo performanţa, a fost arestat şi băgat la închisoare.

A murit sărac şi uitat, în anul 1827.

Ziarele pariziene din anul 1937 au publicat câteva săptămâni în şir ştiri despre starea sănătăţii celui ce devenise erou naţional: scriitorul şi pilotul Antoine de Saint-Exupéry. Aterizat forţat în Sudan în cursul unui raid, celebrul aviator fusese găsit numai după câteva zile de căutări, muribund, iar acum era încă în spital.

După o îndelungată convalescenţă, el revine într-o zi la cafeneaua preferată, unde patronul îl întâmpină astfel:

Bună ziua, domnule. N-aţi mai fost de mult pe la noi. Aţi făcut o călătorie plăcută?”

Din „surprizele” posibile ale viitorului apropiat:

„Dragi pasageri, bine aţi venit pe bordul celui mai modern avion transoceanic. Zburăm la 15.000 metri deasupra Oceanului Pacific. Vă rugăm să beneficiaţi de

confortul ultramodern al acestui avion şi să vă relaxaţi.

Acest avion, expresia celor mai actuale tehnici nu are personal navigant la bord. El este condus în întregime automat... automat... automat... auto...”

O apreciere eronată:

Rugat să aprecieze posibilităţile utilizării avionului în scopuri militare, mareşalul Franţei, Marii Britanii şi al Poloniei, Ferdinand Foch, declarase în 1910 că noua invenţie va putea fi folosită numai în domeniul... sportiv!

Şi o apreciere justă:

Gustav Eiffel, vorbind despre inginerul român Henri Coandă şi avionul său cu reacţie „fără elice”, a spus că acest tânăr s-a născut, probabil, cu câteva decenii prea devreme.

Trei caracteristici neobişnuite au marcat evoluţia dirijabilului: primul balon de formă lunguiaţă n-a fost construit de un specialist aeronaut, ci de un ceasornicar (Jullien); numele de „dirijabil” înseamnă în franţuzeşte „care poate fi condus”, dar catastrofele acestor nave aeriene au arătat contrariul; iar renunţarea la dirijabil şi înlocuirea lui cu nave mai grele decât aerul s-a făcut tot la îndemnul unui nespecialist (fotograful Nadar). O catastrofă aeriană:

Berlin, 13 oct. 1908

„Stimate d-le doctor, era să vin să-ţi aduc în persoană paralele, dar m-am încurcat şi ieri ca şi alaltăieri la baloane până seara târziu; am căscat gura ca toţi insafii cu ochii-n sus până mi s-a înţepenit ceafa. Az-noapte numai de băşica lui Caragea am visat, şi de fel şi fel de semne şi arătări pe cer. Alaltăieri, era să leşin pe câmp când am văzut plesnind la vreo mie de metri sus balonul american „Conqueror”. Acu citii în gazetă că aseară târziu s-au mai spart două. Şi toţi au scăpat zdraveni. Zice că alaltăieri seara, americanii, de necaz că le-a crăpat băşica, au tras o sfântă de beţie de i-au speriat şi pe nemţi. Rogu-te, când e

ceva mai de seamă la Gewandhaus, dă-mi şi mie de ştire la vreme.

Ce mai ştii de la Ploieşti? Mai ai gazete?

Tuturor, de la toţi, multă sănătate.

Devotat.

Caragiale”.

(Scrisoare către Paul Zarifopol)

Numai datorită insistenţelor inteligentei sale fiice, Domniţa Ralu, domnitorul Garagea a acceptat să asiste la reprezentaţia trupei vieneze de circ, care avea în program şi ridicarea, în aer a unui balon. Pariase însă 100 de galbeni că „această copilărie nu era posibilă!”

În faţa palatului domnesc din Bucureşti, în anul 1817, balonul de hârtie umplut cu aer cald s-a ridicat, totuşi, în aer!

Vodă a plătit cei 100 galbeni, iar bucureştenii, uimiţi, au botezat primul balon văzut de ei „băşica lui Garagea!”

Cel mai neobişnuit vehicul cosmic este, desigur, scaunul!

După o legendă chineză, acum 700 de ani, un mandarin a zburat în cosmos stând pe scaunul lui, la picioarele căruia se legaseră patru rachete.

Acum mai bine de un secol, literatura ştiinţifico-fantastică înregistra apariţia cărţii lui Jules Verne, *De la pământ la Lună*. După cum se ştie, acest vis al omenirii s-a realizat abia la sfârşitul anului 1968. Unele asemănări dintre povestea de acum o sută de ani şi fapta de azi sunt surprinzătoare:

	JULES VERNE	NAVA COSMICĂ APOLO VIII
Staţia de lansare	Florida (S.U.A.)	Florida (S.U.A.)
Echipaj	3 oameni	3 oameni

Forma navei	obuz	rachetă
Greutatea	5347 kg	5 621 kg
Lungimea	3, 65 m	3, 65 m
Viteza	40.000 km pe oră	38 720 km pe oră
Construcţia	fontă dublată aluminiu	aliaj de cualuminiu (interiorul)
Sistem de frânare	retrofuze	retrofuzee
Părăsirea orbitei lunare	rachete	motor rachetă

Prevăzător ca orice om de afaceri, un spaniol organizator de corride a trimis preşedintelui S.U.A. O cerere în care solicită să i se acorde „exclusivitatea organizării luptelor cu tauri pe Lună, atunci când vom ajunge cu toţii acolo 1”.

ALFONS al X-lea.	*cel înţelept*, rege al Castiliei şi împărat germanic (1221 – 1284). Autor al tabelelor astronomice „alfonsiene”, a restaurat universitatea din Salamanca.
ARAGO.	vezi *Fizica*.
ARISTARH.	astronom elin, originar din insula Samos (310 – 230 î.e.n.). Precursor al lui Copernic, el a avut primul ideea rotaţiei

	pământului în jurul axei sale şi în jurul soarelui şi a descoperit o metodă de calculare a distanţelor relative dintre pământ şi soare, pământ şi lună.
BACALOGLU. Emanoil.	fizician şi matematician român (1830 – 1891). Autor al unora din primele lucrări româneşti de matematică şi fizică. A participat la revoluţia din 1848.
BERNOULLI.	vezi *Matematica*.
BLANCHARD. Sophie.	(1778 – 1819) soţia lui Jean Pierre, autorul unui aparat de zbor şi al paraşutei, l-a însoţit pe soţul său în zborurile sale temerare şi şi-a găsit sfârşitul în explozia unui balon din care lansase un foc de artificii.
BRADLEY. James.	astronom englez (1693 – 1762). Este descoperitorul aberaţiei luminii, al mutaţiei axei terestre şi al mişcării sateliţilor lui Jupiter.
BRAHÉ. Tycho.	astronom danez (1546 – 1601) profesorul lui Kepler. Este cel dintâi care în observaţiile sale a ţinut seama de refracţia luminii şi a întocmit un catalog cuprinzând 777 de stele. Observaţiile sale precise asupra planetei Marte i-au permis lui Kepler să enunţe legile mişcării planetelor.

CARAGEA. Ion.	domn al Munteniei între 1812 – 1818. A reglementat, prin publicarea unui cod, legislaţia Ţării Româneşti. În timpul domniei lui a bântuit o mare epidemie de ciumă, cunoscută sub numele de „Ciuma lui Caragea”. Fiica lui, Ralu, a organizat primele reprezentaţii dramatice în „teatrul” de la Cişmeaua Roşie.
CARAGIALE.	vezi Filologia.
CHAPPE. Jean.	astronom francez (1728 – 1769).
COANDĂ. Henri.	Inginer român născut în 1886. În 1910, a realizat primul zbor din lume cu un avion cu reacţie. Descoperă în 1934, „efectul Coandă” cu multiple aplicaţii (fenomenele care se petrec când un curent de aer întâlneşte o suprafaţă convexă).
COPERNIC. Nicolai.	astronom polonez (1473 – 1543). În faimosul său Tratat asupra revoluţiei lumilor celeste, pe care l-a publicat cu câteva zile înainte de moarte, el a demonstrat dubla mişcare a planetelor, în jurul lor şi în jurul

	soarelui, teorie numită sistemul lui Copernic şi condamnată de Papa Paul al V-lea.
EIFFEL. Gustave.	unul dintre cei mai mari specialişti în construcţii metalice, a construit numeroase poduri. A construit pentru expoziţia universală de la Paris turnul care îi poartă numele (1887 – 1889).
EINSTEIN.	vezi Fizica.
FLAMMARION. Camille.	astronom francez (1842 – 1925). Este autorul a numeroase lucrări de popularizare a astronomiei.
FOCH. Ferdinand.	mareşal francez (1851 – 1929). Şef de stat major şi comandant suprem al armatei anglo-franco-americane din primul război mondial. A câştigat bătăliile de pe Marna şi de la Verdun.
GALILEI. Galileo.	fizician şi astronom italian (1564 – 1642). Unul din fondatorii metodei experimentale, a enunţat principiul inerţiei, al compunerii vitezelor şi legile micilor oscilaţii ale pendulului. A construit luneta care-i poartă numele şi unul din primele microscoape.

	Partizan al sistemului lui Copernic, a compărut în 1633 în faţa tribunalului Inchiziţiei şi şi-a abjurat doctrina. Tradiţia
	spune că părăsind sala de judecată a murmurat Epur şi muove. A fost membru al „Academiei Rişilor”, alcătuită din „cei care priveau natura cu ochi ageri de lynx”.
GARNERIN. André.	aeronaut şi fizician francez (1769 – 1823). În anul 1797 a realizat prima coborâre cu paraşuta.
HIPPARC.	astronom elin (190 – 125 î.e.n.). Este creatorul astronomiei ştiinţifice şi al geografiei matematice, a catalogat peste 1.000 de stele şi a introdus noţiunea de longitudine şi latitudine. A determinat durata anului solar şi a calculat cu destulă precizie distanţa de la Pământ la Lună.
JEROME, K, Jerôme.	scriitor umorist englez (1859 – 1927). Dintre numeroasele sale scrieri, cea mai cunoscută este Trei oameni într-o barcă, fără să mai vorbim de căţel.
KEPLER. Joha	astronom german (1571 – 1630). Partizan convins al sistemului heliocentric, el a întreprins un studiu precis şi

nnes.	sistematic al mişcării planetei Marte, în urma căruia a formulat şi legile care generează mişcarea planetelor.
LAPLACE. Pierre Simon.	astronom, matematician şi fizician francez (1749 – 1827). După teoria sa, sistemul solar provine dintr-o nebuloasă cu nucleul puternic condensat, cu temperaturi foarte ridicate şi care se roteşte în jurul unei axe ce trece prin centrul său.
POENARU. Petrache.	pedagog român (1799 – 1875). Unul din organizatorii învăţământului din România. A participat la revolta din 1821 ca secretar şi consilier al lui Tudor Vladimirescu.
SAINT-EXUPÉRY, Antoine, de	aviator şi scriitor francez (19001944). Cărţile sale Zbor de noapte, Pământ al oamenilor, dar mai ales Micul prinţ au cunoscut o largărăspindire.
WREN. Cristopher.	matematician şi arhitect englez (1632 – 1723). Constructorul Observatorului din Greenwich şi al vestitei catedrale Sf. Paul din Londra.

Istoria este ştiinţa care studiază procesul obiectiv al dezvoltării societăţii în diver sitatea şi complexitatea lui.

(Dicţionarul enciclopedic român)

ISTORIE

„Există legi pentru a scrie istoria, ca şi pentru toate celelalte arte ale spiritului; precepte multe, şi puţini mari artişti!”

VOLTAIRE

Războiul troian:

„Perşii privesc răpirea femeilor drept faptă de oameni nedrepţi, dar a porni cu mânie la răzbunarea răpirii este treabă de oameni lipsiţi de minte. Dimpotrivă, înţelept lucru este să nu te îngrijorezi de soarta femeilor, pentru că ele n-ar fi răpite dacă n-ar vrea acest lucrul Locuitorii din Asia n-au făcut niciodată ceartă pentru femeile răpite, în schimb, elenii, pentru o spartană, au trecut cu oastea în Asia şi au distrus cetatea lui Priam. De la această faptă, perşii îi consideră pe eleni drept duşmanii lor”.

Herodot

Atenienii spuneau că dispreţul faţă de moarte al spartanilor se datora faptului că mâncau îngrozitoarea lor „supă neagră” care-i dezgusta de viaţă 1

Un sol din insula Samos, trimis după griu la Sparta, arătă arhonţilor cetăţii sacii goi şi rosti puţine cuvinte, aşa cum le plăcea spartanilor: „Sunt goi. Umpleţi-i”.

Rugămintea i-a fost ascultată. La plecare însă, i s-a atras atenţia: „Era destul dacă arătai sacii. Am văzut că sunt de griu şi că sunt goi. Concluzia firească era să ţi-i umplem. Altă dată să fii mai puţin vorbăreţ!”

Cato cel bătrân spunea că regretă trei lucruri din viaţa lui: că a lăsat să treacă o zi fără să fi avut făcut testamentul, că a călătorit pe mare când putea să călătorească pe uscat, că i-a spus un secret nevestei.

Învins şi făcut prizonier de către Marius, Jugurtha, regele Numidiei fu condus la Career Mamertinus, închisoarea Romei, căreia i se dusese faima în toată lumea

că nimeni nu putea să scape de acolo. Pe atunci, închisoarea nu avea trepte, iar prizonierii erau aruncaţi de sus în subterana pe unde curgea un firicel de apă. Ajuns jos, neînduplecatul duşman al Romei a strigat:

„Pe Jupiter! Ce rece e baia voastră!”

În campanii armata romană era însoţită întotdeauna de găini sacre. Înaintea fiecărei lupte, augurul le arunca fărâmituride pâine şi dacă acestea mâncau, auspiciile se arătau bune, dacă nu, lupta se amina. În ajunul unei bătălii navale din primul război punic[4], găinile au refuzat hrana. Consulul Claudius Pülcher, comandantul flotei, cunoscând situaţia favorabilă a navelor sale, le-a aruncat în mare strigând:

„Dacă nu vor să mănânce, cel puţin să bea!”

Pasionat pescar amator, lui Marcus Antonius îi era ciudă pe nobilii egipteni din suita reginei, mai norocoşi la pescuit decât el, care în ziua aceea nu prinsese nimic. Pentru a-l îmbuna, Cleopatra îi zise:

„Egiptenilor le e dat să prindă peşti, iar romanilor să prindă regi”.

Suetonius despre Cezar:

„Suporta greu chelia, care i-a adus adesea glume răutăcioase. De aceea, îşi ducea spre frunte părul puţin pe care îl mai avea la ceafă şi, din toate onorurile pe care i le-a decretat Senatul şi poporul – roman, cel mai plăcut i-a fost acela care-i dădea dreptul să poarte permanent pe cap o cunună de lauri”.

În campanie, Iuliu Cezar ducea aceeaşi viaţă ca şi soldaţii săi, îndurând aceleaşi privaţiuni, mâncând aceeaşi mâncare, mergând pe jos alături de ei. O dată, le-a ţinut un discurs suit pe un bolovan, muşcând dintr-o ridiche mare! Această comportare l-a făcut să fie foarte iubit de soldaţi, care se purtau extrem de familiar cu el.

---

4 Carthagina, colonie feniciană situată lingă actualul oraș Tunis, a fost cea mai puternică rivală a expansiunii Romei. Cele trei războaie punice (264—146 î.e.n., au dus definitiv la supremația romană prin cucerirea și colonizarea Carthaginei.

După cucerirea Galiei, în timp ce intra în fruntea legiunilor sale în Roma, soldaţii, voioşi, strigau cât îi ţinea gura:

„Aurul cheltuit în Galia cu muierile l-a luat de aici, din Roma! Getăţeni ai Romei, ascundeţi-vă nevestele!

A sosit desfrânatul chel!”

Ştia Cezar de complotul împotriva lui?

Suetonius povesteşte că, de la un timp, era nepăsător cu sănătatea lui, iar cu o zi înainte de asasinare, aflat la masă la Marcus Lepidus, invitaţii discutau ce fel de moarte este mai uşoară.

„Cea care vine pe nepregătite!” mormăi Cezar, în timp ce iscălea nişte ordine.

Împăratului Octavian August îi fu prezentat un grec care semăna uimitor cu el şi, în plus, avea şi cam aceeaşi vârstă. Glumind August îl întrebă dacă nu cumva maică-sa fusese în tinereţea ei pe la Roma, cam prin vremea când şi tatăl împăratului era tânăr.

Răspunsul grecului fu prompt:

„Mama nu a fost, dar tatăl meu a stat la Roma mai demult… cam cu un an înainte de naşterea ta, Cezar!”

Nero numea ciupercile „mâncarea zeilor”. Predecesorul său Claudius zeificat după moarte, fusese otrăvit cu ciuperci!

Titus, care imita la perfecţie orice scris şi se amuza punându-şi deseori astfel în încurcătură secretarii, spunea că visul lui fusese să ajungă un mare falsificator dar că, din păcate, a trebuit să devină împărat.

Pe patul de moarte, regretat de toţi, Traian căuta să-şi încurajeze prietenii şi soldaţii care plângeau:

„Am trăit destul, căci mor neînvins!”

Împăratul Iulian era pasionat după filosofie, căreia îi acorda tot timpul său liber. Cu ocazia unor sărbători religioase, în timp ce dansa un dans sacru, se spune că ar fi murmurat:

„Ah, Platon! Ce stupidă-i meseria de împărat pentru un filosof!”

Aruncând un inel în Adriatica, dogele Veneţiei se căsătorea în mod simbolic cu marea.

Sultanul turcilor, declarându-i război, îl anunţă că-l va sili să doarmă… la domiciliul conjugal!

La intrarea reginei Ana de Rretania în Paris, municipalitatea a mers atât de departe cu atenţiile faţă de regină şi de doamnele din suita ei, încât pe traseul cortegiului, a plasat din loc în loc şi… oale de noapte!

La sfârşitul unei scrisori adresată lui Francisc I, Carol Quintul se iscăli:

Carol, împărat al romanilor, rege al Spaniei, al Castiliei, al Leonului, al Aragónului, al Navarrei, al Ierusalimului, al Neapolelui.

În scrisoarea de răspuns, regele Franţei se iscăli la rândul său:

Francisc, senior al satului Gentilly, lângă Paris.

După abdicare, retras într-o mănăstire din Spania, Carol Quintul se ocupa cu ceasornicăria, pasiunea sa. Un lacheu neatent, dărâmând masa pe care erau vreo treizeci de ceasuri, călugărul împărat exclamă:

„Ai găsit secretul ca să le faci pe toate să meargă la feil”.

René I, regele francez al Siciliei, nu bea niciodată vin. El voia să-l dezmintă astfel pe Titus Livius, care scrisese că numai de dragul vinului din acea ţară galii au invadat Italia!

Sărac şi alungat de la curtea regală, Fernando Cortez i-a scris lui Filip la II-lea:

„Majestate, sunt Fernando Cortez, am cucerit pentru Voi mai multe comori decât aţi moştenit de la tatăl Vostru, împăratul Carol Quintul, şi acuma mor de foamei”.

Arhiducesa Isabella, care îşi însoţea soţul la asediul oraşului Ostanda, a făcut jurământ că nu-şi va schimba

cămaşa până ce nu va fi cucerit oraşul. Jurământul a fost ţinut cu sfinţenie, dar asediul a durat aproape doi ani şi cămaşa a căpătat o culoare destul de… neobişnuită pentru lenjerie!

Între timp, s-a creat moda: soţiile ofiţerilor îşi vopseau lenjeria la fel cu cămaşa arhiducesei, soldaţii purtau eşarfe de aceeaşi culoare şi, în cele din urmă, culoarea asemănătoare cu o cafea cu lapte… murdară, a fost numită „Isabelle” şi astfel este cunoscută până azi.

În anul 1576, în timpul războaielor civile care bântuiau Franţa, locuitorii din Villefranche-Périgord au plănuit să jefuiască orăşelul vecin, Monpazier.

Atacul a fost dat noaptea şi a reuşit pe deplin, pentru că nu exista niciun fel de pază.

Nedumerirea lor s-a lămurit abia a doua zi, la reîntoarcerea acasă, când s-au văzut jefuiţi de către vecinii lor care, pe un drum ocolit, intraseră în Villefranche cu aceleaşi intenţii.

Împăcaţi, hoţii de ocazie şi-au restituit reciproc prada nocturnă.

Despre Henric al IV-lea, regele iubit al Franţei, care dorea ca fiecare francez să aibă duminica o găină în oală, se povestesc nenumărate anecdote. Iată câteva din ele:

— Intrând în cabinetul de lucru al regelui, ambasadorul Spaniei îl găseşte mergând de-a buşilea, călărit de fiul său.

— „Aveţi copii, domnule ambasador? îl întrebă, de jos, regele.

— Da, majestate.

— În cazul ăsta, pot să termin de ocolit camera pentru că înţelegeţi”, spuse Henric, pornind din nou la drum… nechezându-i tt Bătându-şi joc de tradiţia seculară care atribuia regelui „la încoronare, darul de a vindeca scrofuloza prin simpla atingere cu mina, Henric, în bătălia de la Ivry, rostea formula tradiţională de fiecare dată când

rănea vreun soldat spaniol:

„Regele te-a atins, Dumnezeu să te vindece!”

— Comandantul Grillon, vechi prieten şi tovarăş de arme al lui Henric încă de pe vremea când acesta era numai micul rege al Navarei, îl opreşte într-o zi:

— „Sire, numai trei cuvinte: leafa sau demisia!

— Grillon, numai patru cuvinte: niciuna, nici alta!”

Richelieu dorea întotdeauna să-i cunoască personal pe cei care erau mult vorbiţi de rău, spunând:

„Are merite din moment ce este ponegrit cu atâta înverşunare!”

Cardinalul Mazarin era atât de lacom de câştig, încât a pus să se confişte din librării un pamflet scris contra lui, vânzându-l apoi, în secret, cu un preţ foarte ridicat.

Ludovic al XIV-lea este anunţat că Mazarin şi-a încredinţat sufletul lui Dumnezeu, căci murise de câteva clipe.

„Mă îndoiesc însă că Dumnezeu va accepta”, spuse regele.

Un linguşitor îi atrase atenţia lui Cromwell, care intra biruitor în Londra, ce multă lume se strânsese să-l vadă.

„Tot atâţi ar fi fost şi dacă m-ar fi dus la eşafod”, fu răspunsul.

După demisia sa, Oliver Cromwell a întreprins o călătorie în Franţa. Dorind, într-o zi, să afle părerea locuitorilor din această ţară despre evenimentele ce se petrecuseră recent în Anglia, se adresă unui călător întâlnit la un han. Acesta, nerecunoscându-l, îi spuse:

„Oliver Cromwell a fost un om mare, dar fiul său Richard este un mizerabil, care n-a ştiut să păstreze roadele crimelor tatălui – său”.

Cu puţine zile înaintea morţii sale, Cromwell anunţă că Dumnezeu i-a prezis că se va vindeca de boala de care suferă.

„Dacă mă vindec, voi fi venerat ca un profet, iar dacă mor, ce-mi mai pasă că se va zice că am trişat”, explica el prietenilor.

Scurt timp după ce pierduse mai multe provincii, regele Filip al IV-lea îşi luă denumirea de „cel mare”.

Aceasta i-a făcut pe spanioli să spună că stăpânul lor este ca o groapă: creşte pe măsură ce pierde pământ!

Carol al XII-lea al Suediei, regele „cap de fier”, pierdea cu regularitate la şah. Motivul era simplu: dintre toate piesele jocului el folosea cel mai mult regele.

Cu ocazia călătoriei lui Petru cel Mare prin Paris, i se arătă un mare senior francez despre care se spunea că în fiecare zi poartă altă haină. Ţarul, care era foarte modest, se miră:

„Este nemulţumit de croitor?”

Modestia soţului, care nu se sfia să îmbrace haine de lucrător sau de simplu soldat, nu s-a transmis: împărăteasa Elizabeta, soţia şi urmaşa lui, avea o garderobă ce cuprindea, rrintre altele, 8 700 de rochii!

Pentru execuţia reginei Scoţiei, Maria Stuart, contele de Leicester sugerase o metodă mai decentă decât decapitarea, care să nu ultragieze regalitatea: în loc de călău să fie folosit… un farmacist!

În afara salvării Romei antice de cucerirea de către gali, gâsca mai este legată de un eveniment istoric: salvarea Angliei.

Când i s-a adus vestea înfrângerii uriaşei flote spaniole „Invincibila Armada”, regina Elizabeta se afla la masă şi mânca friptură de gâscă.

De atunci, în ziua de Crăciun a fiecărui an, în Anglia se mănâncă friptură de gâscă.

În bătălia de la Waterloo, în timp ce mareşalul Ney citea statului său major ordinul primit de la Napoleon, un glonte găuri hârtia, pe care o ţinea în mină.

Netulburat, Ney se scuză că este nevoit să sară peste

un cuvânt şi continuă citirea 1

În expediţia sa din Egipt, Napoleon adusese cu el şi aproape două sute de savanţi, scriitori şi artişti – marinarii îi numeau „oameni de litere civili” – pentru studiul antichităţilor Egiptului. Înfiinţând la Cairo un institut, al cărui preşedinte era matematicianul Monge, căci Napoleon nu voise să primească decât titlul de vicepreşedinte, cercetările efectuate au dus la dezvăluirea pentru lume a Egiptului antic, făcând să se spună că rezultatul campaniei din Egipt a fost mai mult o victorie culturală decât una militară.

Transported pe măgari aparatele şi cele necesare cercetărilor, savanţii făceau drumuri lungi însoţiţi de soldaţi care-i apărau. Odată, un grup de savanţi fu atacat prin surpriză de o mare ceată de mameluci. Comandantul gărzii dădu ordinul rămas celebru:

„Soldaţii în careu! Măgarii şi savanţii la mijloc!”

Hohotul uriaş de râs care izbucni la auzul acestui ordin îi sperie pe atacanţi, care se retraseră!

Napoleon Bonaparte a fost singurul comandant de oşti care a ajuns până la gradul suprem în armată pornind de la gradul de soldat… de două ori!

Prima oară, urmând calea oficială, a ajuns general şef al armatei din Italia la vârsta de numai 26 de ani. A doua oară, pe cale neoficială, a ajuns mai greu: soldaţii armatei din Italia îl considerau drept simplu soldat, pentru că… n-aveau dovezi că-şi merită gradul 1

După câteva bătălii, avu loc lupta de la Lodi, unde armata franceză a zdrobit o armată austriacă mult superioară numeric. O istorie aproape contemporană evenimentelor – apărută la Paris în anul 1845 – scrie:

„Acolo, la Lodi, bătrânii soldaţi ai republicii îi acordară tânărului lor general gradul de caporal. De atunci i-a apărut numele atât de faimos, atât de popular, de „micul caporal”, nume care i-a şi rămas, cu toate că aceiaşi

soldaţi i-au mai dat după aceea şi alte grade, pe măsură ce le merita!”

Şi numai după alte câteva bătălii câştigate, abia în urma unei strălucite victorii:

„Bătrânii grenadieri care îl numiseră caporal la Lodi l-au făcut sergent la Castiglione 1”.

După mai multe încercări neizbutite, Ludovic al XVIII-lea, fostul rege al Franţei care nu putea crede că poporul nu-l doreşte şi credea că Revoluţia Franceză de la 1789 nu fusese decât un eveniment lipsit de importanţă, mai făcu o încercare. În anul 1800 el scrise primului Consul, Bonaparte, o scrisoare în care nu cerea nimic mai mult decât... restaurarea pe tronul Franţei a dinastiei Bourbonilor! La această scrisoare, Napoleon răspunse printre altele:

„Am primit scrisoarea Dumneavoastră: vă mulţumesc pentru lucrurile amabile pe care mi le spuneţi. Nu trebuie să dorim înapoierea Dumneavoastră în Franţa; ar trebui să căleaţi peste o sută de mii de cadavre. Sacrificaţi interesul Dumneavoastră liniştii şi fericirii Franţei şi istoria vă va fi recunoscătoare”.

Scandalizaţi de purtarea lui Philippe d’Orléans, regentul Franţei, contemporanii lui spuneau că Dumnezeu, după ce a făcut lumea, a plămădit sufletul prinţilor cu noroiul care-i mai rămăsese!

În ajunul uneia din bătăliile războiului de şapte ani, lui Frederic cel Mare i se aduce un soldat prins pe când încerca să dezerteze.

De ce ai vrut să dezertezi?

— Pentru că, până acum, am fost mereu înfrânţi, răspunse soldatul.

— Ai răbdare până mâine. Dacă pierdem şi bătălia asta, dezertăm împreună”, oftă Frederic!

După ce citeşte un pamflet îndreptat împotriva sa, Frederic al II-lea dă ordin să fie chemat un librar căruia-i

spune:

„Tipăreşte multe exemplare din asta. Faci o afacere bună!”

Cu toată admiraţia lui pentru Voltaire şi pentru Helvetius, Frederic nu se înşela în aprecierile lui când spunea:

„Dacă aş vrea să pedepsesc vreo provincie, aş pune ca ea să fie guvernată de filosofi”.

Vizitând palatul Potsdam, un străin dori să vadă şi garderoba lui Frederic cel Mare.

„A luat-o cu el în mormânt”, i se răspunse.

Regele Prusiei avea o singură uniformă de gală!

Regele Victor-Amedeu al Sardiniei a fost detronat prin… adaos!

În anul VI al Republicii Franceze, Directoratul, nemulţumit de purtarea duşmănoasă a regelui Siciliei şi Neapolelui, a redactat într-o şedinţă declaraţia de război şi a trimis textul corpului legislativ pentru aprobare.

După plecarea curierului, unul din Directori a observat că regele Sardiniei, la fel de vinovat, a fost omis.

Fiind târziu şi redactarea unui nou mesaj către corpul legislativ cerând timp, s-a căzut de acord să se trimită un călăreţ după curierul abia plecat, şi s-a adăugat pe marginea primului text:

„De asemenea, şi regelui Sardiniei!”

La asediul portului Toulon, ocupat de englezi, Barras, comisarul extraordinar al Convenţiei Naţionale, ordonă deplasarea unei baterii. Tânărul ofiţer Bonaparte îi spuse:

„Getăţene, faceţi-vă meseria dumneavoastră de reprezentant şi lăsaţi-mă să o fac eu pe a mea, cea de artilerist. Tunurile sunt bine aşezate aici!”

Generalul Convenţiei, Dugomier, spuse membrilor Comitetului Războiului, arătându-l pe tânărul ofiţer care-l însoţea:

„Vă prezint un ofiţer cu cele mai mari – merite. Va

ajunge foarte departe, şi, dacă nu-l avansaţi, se va avansa el singur”.

Ofiţerul se numea Bonaparte! într-o zi, Napoleon s-a înfuriat.

Furiile apărute din senin ale împăratului nu erau de loc o noutate pentru supuşii săi. Nou era faptul că de data aceasta se înfuriase din cauza unui lucru pe care totdeauna îl făcea cu interes şi plăcere: „Îmi pierd timpul citind şi semnând idioţiile acestea de brevete!”

Pe masa sa de lucru, în ziua aceea, se găsea şi cererea unui scamator, care solicita un brevet pentru invenţia sa „femeia fără cap”.

De-atunci, brevetele din Franţa poartă pe ele menţiunea „fără garanţia statului”.

Regele Carol al XIV-lea al Suediei şi Norvegiei, greu bolnav, refuza cu furie tratamentul propus de medici: lăsare de sânge.

După moartea sa, motivul îndărătnicei rezistenţe a fost descoperit: fostul soldat al armatei Republicii Franceze, Bernadette, devenit regele Carol al XIV-lea, avea tatuată pe braţ lozinca armatelor republicane: „Moarte regilor”!

O adevărată bătălie politică s-a purtat în jurul unei celebre piele a Parisului.

Regaliştii o numeau *Piaţa Ludovic al XV-lea*, republicanii o numeau *Piaţa Revoluţiei*, partidele de centru, *Piaţa Concordiei*, iar poporul, *Piaţa Marii Pietricele*.

În felul acesta, francezii îşi manifestau preferinţa pentru Napoleon, care instalase în piaţă obeliscul adus din campania în Egipt.

Ludovic al XVIII-lea îi citeşte lui Talleyrand proiectul noii constituţii a Franţei. Ministrul o găseşte bună, dar este surprins că s-a omis să se prevadă şi leafa deputaţilor.

Funcţiile de deputat vor fi gratuite, îl lămureşte

Ludovic.

— Desigur, Sire, însă... gratis... va fi mult prea scumpi”.

Furios că Talleyrand se opuned proiectului său de război cu Spania, regele îşi ameninţă, în mod indirect, ministrul cu dizgraţia:

La ce distanţă de Paris este moşia dumneavoastră?

— Aproape la aceeaşi distanţă ca şi Gând, Sire”, răspunse prompt Talleyrand”.

În timpul lui Napoleon, Ludovic al XVIII-lea se refugiase în acest oraş belgian 1

Oferindu-şi mereu serviciile celui mai puternic, părăsind rând pe rând biserica, republica, pe Napoleon şi pe Ludovic al XVIII-lea, Talleyrand fusese poreclit „Prinţul Floarea-Soarelui”.

Inspirând tot atâta neîncredere şi frică pe cât de mare influenţă avea, la ştirea morţii lui mai mulţi miniştri francezi au declarat că sunt bolnavi şi s-au închis în casă refuzând să primească pe cineva.

Bănuiau o cursă pentru că, după cum a declarat după aceea unul din ei, „ce interes avea Talleyrand să moară cu adevărat?”

Primind iertarea păcatelor din partea papei de la Roma, s-a spus că „prinţul de Talleyrand l-a înşelat toată viaţa pe Dumnezeu, iar în pragul morţii l-a înşelat brusc şi cu multă dibăcie şi pe Diavol!”

În vizită la Abraham Lincoln, un lord este şocat de faptul că-l găseşte pe preşedinte curăţindu-şi singur ghetele.

În Anglia, lucrurile nu se petrec la fel?

— Oh, nu, Sir! Există servitori care curăţă ghetele stă anilor.

Pe faţa lui Lincoln se citeşte o mare curiozitate:

— Şi, atunci, stăpânii, ale cui ghete le curăţă?”

În timpul războiului de secesiune, un conte german

care dorea să lupte în rândurile armatei nordiste se prezintă la Abraham Lincoln. Preşedintele ascultă cu răbdare lunga listă a strămoşilor contelui, începând cu Cruciadele, şi-i spuse: „Nu vă faceţi sânge rău degeaba. Fleacurile astea nu ne împiedică să vă angajăm cu gradul de soldat!”

Văzând că semnarea tratatului de la Versailles este precedată de consilii din ce în ce mai mici – Consiliul celor zece, Consiliul Suprem al celor cinci, Consiliul celor patru şi, în fine, Consiliul celor trei mari puteri – George Bernard Shaw a exclamat: „Parcă ar fi povestea celor zece negri mititei!”

Din istoria tehnicii de război:

La asediul cetăţii Ancyra, Solon a ordonat să se pună plante cu proprietăţi purgative în apa izvorului care alimenta cetatea, în scurt timp apărătorii n-au mai fost în stare să opună rezistenţă!

În bătălia de lângă Delhi, din anul 13°S, indienii aveau 120 de elefanţi îmbrăcaţi în zale, de colţii cărora erau legate săbii otrăvite. Tamerlan a risipit această „divizie blindată” a elefanţilor, gonind împotriva lor bivoli cu făclii aprinse legate de coarne.

Când armatele turceşti au asediat Belgradul în 1521, apărătorii cetăţii au utilizat împotriva lor căpiţe de fin impregnate cu sulf, cărora le-au dat foc pentru a-şi asfixia duşmanii. Despre acest mijloc de luptă, cronicarii vremii au scris:

„E ceva înfiorător. Creştinii n-ar trebui să-l folosească împotriva creştinilor, dar el poate fi folosit împotriva turcilor şi a altor necredincioşi!”

După bătălia de la Saratoga Springs din 1777, unde capitularea trupelor engleze a dus la independenţa coloniilor care au format nucleul S.U.A., un soldat american se prezentă comandantului lui împreună cu şase soldaţi englezi capturaţi.

Cum ai reuşit să-i capturezi pe toţi şase?

— I-am înconjurat, Sir!”

Deoarece nici în trecut şi nici în prezent tratatele de strategie nu menţionează această tehnică de luptă individuală, cazul este, foarte probabil, unic.

O serie de invenţii propuse în cursul celui de al II-lea război mondial:

— Dezorientarea navelor şi aviaţiei inamice prin… inversarea magnetismului celor doi poli ai pământului.

— Scoaterea din uz a aeroporturilor inamice… prin bombardarea lor cu clei.

— Paraşutarea pe teritoriul inamic a numeroşi… şerpi, scorpioni, lei şi tigri.

— Imobilizarea infanteriei inamice prin pulverizarea asupra ei a unei… gelatine foarte active.

— Construirea unor tancuri care să poată… sări dealurile.

— Demoralizarea trupelor inamice, debarcate, prin construirea în porturi a unor cheiuri… şubrede.

— Asigurarea orientării pe orice timp a trupelor de uscat, prin dotarea lor cu… hărţi ale cerului, imprimate pe umbrele.

— Curăţirea câmpurilor de mine marine cu ajutorul… raţelor dresate.

— Sporirea eficacităţii luptelor corp la corp prin fixarea unei baionete… la bocancul drept.

Unele evenimente ale vieţii lui Ludovic al XVI-lea:

21 aprilie 1770: logodna cu Maria-Antoaneta.

21 iunie 1770: căsătoria. În timpul serbării, un accident a produs sute de victime omeneşti.

21 iunie 1781: naşterea moştenitorului tronului, care va muri în închisoarea Temple.

21 ianuarie 1793: moartea pe eşafod, în urma raportului alcătuit de „Comisia celor 21!”

Despre istorie şi istorici:

Cronicarul şi călugărul iezuit Maimbourg înainte de a începe să scrie, obişnuia să bea o sticlă cu vin. În cazul când avea de povestit o bătălie, erau necesare două sticle „pentru ca îngrozitoarea imagine a războiului să nu mă facă să-mi pierd curajul”, spunea el. J

Reproşându-i-se câteva relatări modificate ale unor evenimente, cronicarul lui Ludovic al XIV-lea a răspuns:

„Se poate, dar nu are importanţă, pentru că întâmplarea este mai frumoasă aşa cum am descris-o eu!”

Pe la 1640 a apărut în Franţa o carte intitulată *Faptele măreţe ale ducelui d’Épernon, colonel-general al infanteriei*.

Era o mică răzbunare a lui Beautru, unul din iniţiatorii înfiinţării Academiei Franceze: toate filele cărţii erau… albei

Istoricul Mézerav afirmă cu toată seriozitatea că Henric al V-lea, regele Angliei, a murit de hemoroizi fiind pedepsit de Dumnezeu, deoarece, după cucerirea Parisului, a îndrăznit să se aşeze pe tronul preacreştinului rege al Franţei!

David Hume, care nu mai reuşea să termine de scris *Istoria Angliei*, exclamă furios într-o zi:

„Renunţ la scris din patru motive: sunt prea bătrân, prea gras, prea leneş, prea bogat!”

Despre istoria Angliei, Voltaire spunea:

— „Ar trebui să o scrie un călău, pentru că el a rezolvat în această ţară aproape toate disputele”.

— Ceea ce se reproşează cel mai mult în Franţa englezilor este supliciul lui Carol I, „monarh demn de o soartă mai bună, care a fost tratat de învingătorii lui aşa cum i-ar fi tratat el pe ei dacă ar fi fost biruitor”.

Guizot, vorbind despre candidaţi! la fotoliul academic, care înainte de scrutin făceau academicienilor o vizită protocolară solicitându-le voturile, spunea că totul se bazează pe o neînţelegere.

Academicienii considerau promisiunea drept politeţe, iar candidaţi! luau politeţea drept promisiune.

Tot Guizot, referindu-se la un anumit candidat, a spus:

„Este prezentabil, politicos, decorat şi nu are nicio opinie, aşa că... ar fi bun de academician. Desigur, ştiu că are şi câteva lucrări dar... nimeni nu-i perfect în această lume! 16

Cunoscuta poezie a lui Bolintineanu despre lupta dintre români şi tătari corespunde unui fapt istoric petrecut la Teiuşani, în anul 1602. Numai că lupta s-a dat călare şi nu pe jos, Buzescu l-a înjunghiat pe tătar şi nu l-a ucis cu buzduganul, iar eroul este Stroe Buzescu şi nu Preda Buzescu cum spune poezia.

Restul... este exact!

Anatole France despre istorie:

„După cum vedeţi, din analele unui popor nu se poate face niciun pronostic pentru viitorul lui. Or, caracteristica ştiinţelor este de a fi profetice, după cum se vede din tabelele unde ciclurile lunare, mareele şi eclipsele sunt calculate dinainte, în timp ce revoluţiile şi războaiele scapă calculului”.

Elevii despre epocile istorice:

— „Sclavii erau nişte oameni foarte nenorociţi, pentru că ei trebuiau să se scoale de dimineaţă şi să muncească”.

— „În evul mediu, erau foarte mulţi cavaleri. Ei se duceau pretutindeni şi se luptau ca să elibereze femeile frumoase prizoniere, pe care le închideau apoi în castelul lor”.

ANA de Bretania, (1477 – 1514)	soţia regilor francezi Carol al VIII-lea şi Ludovic al XII-lea. A adus ca zestre provincia Bretagne, a cărei ducesă era.
ANTONI	general roman, locotenent al lui Cezar

US. Marcus.	(83 – 30 î.e.n.). În timpul celui de al doilea triumvirat, cu Lepidus şi viitorul împărat Octavian, a guvernat Orientul, unde s-a căsătorit cu Cleopatra. Înfrânt şi asediat de Octavian, s-a sinucis la Alexandria.
AUGUSTUS. Octavianus.	primul împărat roman (63 î.e.n. – 14 e.n.). Sub guvernarea sa, Imperiul Roman a avut o perioadă de progres cunoscută sub numele de „secolul lui August”. Pe timpul lui au trăit şi au scris Titus Livius, Vergiliu, Horaţiu şi Ovidiu.
BARRAS. Paul.	om politic francez (1755 – 1829). Nobil de origine, el devine membru al Convenţiunii şi al Directoratului. A contribuit la căderea lui Robespierre.
BOLINTINEANU. Dimitrie.	poet şi om de stat român (1819 – 1872). În scrierile sale a evocat eroi din trecutul poporului român şi a criticat moravurile clasei conducătoare. Om politic progresist al „generaţiei din 1848”.
CAROL AL V-lea (Quintul).	Împărat al Sfântului Imperiu Romano-Germanic (1519 – 1556), regent al Spaniei, prinţ al Ţărilor de jos, stăpân al unui imens imperiu în care „soarele nu apunea niciodată”. Şi-a propus să lupte împotriva Reformei şi islamismului, în conformitate cu planurile sale de instaurare a unei monarhii universale. Nu a putut stăvili elanul Reformei, deşi l-a condamnat pe Luther prin dieta de la Worms. După o serie de înfrângeri suferite din cauza luptelor sociale, politice şi naţionale care măcinau imensul său imperiu, a abdicat în favoarea fiului său Filip al II-lea.
CAROL	rege al Suediei (1682 – 1718). Învinge

AL XII-lea.	Danemarca, Polonia şi Rusia, apoi este înfrânt de Petru cel Mare. În timpul lui, Suedia atinge apogeul puterii militare. Voltaire este autorul unei *Istorii a lui Carol al XII-lea*.
CAROL AL XIV-lea.	mareşal francez, apoi rege al Suediei şi Norvegiei. Locotenent al lui Bonaparte în Italia, a fost trimis în 1798 ca ambasador la Viena. Mareşal al Imperiului şi prinţ de Pontecorvo, a luat parte la campaniile din 1806 şi 1807, dar în 1809 i s-a retras conducerea armatei şi a acceptat desemnarea sa ca prinţ moştenitor al Suediei (1810)
CATO, Marcus Porcius.	„Cel bătrân”, sau „cenzorul”. Om de stat roman (234 – 149 î.e.n.). Autor al unei istorii în şapte volume şi al unui tratat de agricultură în care preconizează cultura intensivă. A luptat împotriva celor două mari pericole care ameninţau Roma: luxul şi Carthagina. Indiferent de temă, îşi termina toate discursurile cu vorbele: „De altfel, consider că trebuie distrusă Carthagina!”
CAESAR, Iulius Caius.	unul din cei mai mari generali şi oameni de stat ai lumii (101 – 44 î.e.n.). A cucerit Galia şi aproape toată Anglia de azi. A reformat instituţiile Romei, a introdus calendarul „iulian” şi a scris valoroase lucrări de istorie şi literare, studiate şi astăzi în şcoli: De hello Galileo şi Debello civili. Numele de „cezar” a devenit sinonim cu titlul de rege şi împărat. Moare asasinat de câţiva membri ai partidului republican conduşi de Cassius şi Brutus, în plin Senat,

	la 1 martie anul 44 (idele lui Marte).
CORTEZ. Fernando.	cuceritorul Mexicului şi distrugătorul imperiului incaşilor (1485 – 1547). Cade în dizgraţie în 1541.
CROMWELL. Oliver.	lord protector al Angliei, Scoţiei şi Irlandei (1599 – 1658). Membru al Camerei Comunelor, el ajunge repede şeful opoziţiei care se ridică împotriva măsurilor arbitrare luate de regele Carol l-iul. În timpul războiului civil, el a reuşit să impună o serie de reforme care limitau puterea monarhiei. În urma conflictului care a izbucnit între Parlament şi armată, Cromwell a decis să dizolve Parlamentul; noua constituţie a fost elaborată de un consiliu de ofiţeri, iar pe sine s-a proclamat lord-protector.
DOMITIANUS, Titus Flavius.	Împărat roman (51 – 96). Crud şi desfrânat, a fost ucis de soldaţi.
ELIZABETA I-a.	regina Angliei (1533 – 1603), fiica lui Henric al VIII-lea şi a Annei Boleyn. Căsătoria părinţilor săi fiind anulată, dreptul său la tron a fost contestat de Maria Stuart, regina Scoţiei, pe care a trimis-o pe eşafod. A reabilitat printr-o politică îndemânatică finanţele ţării, a încurajat comerţul cu coloniile. Sub domnia sa, Anglia a exercitat o importantă influenţă culturală în Europa, epoca sa, numită elizabetană, fiind o adevărată renaştere artistică.
FILIP AL II-lea.	fiul şi succesorul lui Carol Quintul la tronul Spaniei (1527 – 1598). Posesor al

	unui imperiu imens „în care soarele nu apunea niciodată”, a trimis împotriva Angliei o flotă uriaşă, „Invincibile Armada”, care a fost împrăştiată de furtună şi distrusă de englezi. Catolic fervent, a urmărit restaurarea catolicismului în Europa cu ajutorul armatelor sale. A fost supranumit „Majestatea Sa Catolică”.
FILIP AL IV-lea.	rege al Spaniei (1605 – 1665). Domnia lui este marcată de participarea Spaniei la războiul de 30 de ani.
FRANCE. Anatole.	vezi Filologia.
FREDERIC AL II-lea.	regele Prusiei (1712 – 1786). Unul din creatorii statului modern german. A încurajat literatura, arta şi ştiinţa. A fost supranumit „cel Mare” şi „Unicul”.
GUIZOT. François	Istoric şi om de stat francez (1787 – 1874). Ca ministru al Instrucţiunii publice a admis introducerea în învăţământul primar al principiului libertăţii. A scris o Istorie a Revoluţiei engleze.
FRANCISC I.	rege al Franţei (1494 – 1547), inamicul principal al lui Carol Quintul şi sprijinitorul Renaşterii franceze. A introdus limba franceză în administraţia ţării în locul celei latine, a înfiinţat „Collège de France” – unde, de atunci, ţin cursuri cei mai mari savanţi francezi – şi a pus bazele armatei permanente în Franţa.
HENRIC AL IV-lea.	unul din marii regi ai Franţei (1553 – 1610). A reorganizat administraţia şi finanţele ţării şi a pus capăt războaielor religioase dintre catolici şi protestanţi.

	Trecând la catolicism, pentru a obţine tronul, a spus celebrele cuvinte: „Parisul merită o liturghie!”
HERODOT.	Istoric elin (484 – 420 î.e.n.). În cele nouă cărţi ale sale, Istorii, pune în antiteză civilizaţia Greciei antice cu lumea „barbară”: Egiptul, Mezia, Persia, Sciţia, Dacia. Scrierile sale, într-o aleasă limbă literară, conţin şi multe legende. Cicero l-a numit „Părintele Istoriei”.
HUME, David.	filosof şi istoric scoţian (1711 – 1776). Filosof idealist, el a negat posibilitatea cunoaşterii obiective.
ISABELLA.	arhiducesă a Austriei, fiica lui Filip al II-lea al Spaniei.
IULIANUS, Flavius Claudius.	Împărat roman, om de mare cultură (331 – 363). A încercat restabilirea cultului păgân, fapt care i-a adus denumirea de Apostolul.
KENNEDY. John Fitzgerald.	preşedinte al S.U.A. (1917 – 1963). Politica sa externă şi mai ales cea internă, în problema negrilor americani, i-a adus un mare prestigiu. A fost asasinat în oraşul Dallas, din statul Texas, în 1963.
LINCOLN. Abraham.	om politic al S.U.A. (1809 – 1865). Partizan al desfiinţării sclaviei negrilor; alegerea lui ca preşedinte a dezlănţuit războiul de secesiune. A fost asasinat de un fanatic partizan al sclaviei.
LUDOVIC al XIV-lea.	Regele Soare, rege al Franţei (1638 – 1715). Lunga lui domnie de 54 de ani a lăsat Franţa glorioasă, dar săracă. Pe timpul lui s-a clădit palatul Versailles. Exponent al monarhiei absolute, spunea:

	„Statul sunt eu!”
LUDOVIC al XVI-lea.	rege al Franţei (1754 – 1793). Slab conducător, supus influenţei nobilimii reacţionare şi soţiei sale Maria-Antoaneta, după o tentativă de fugă, este arestat, judecat şi decapitat.
LUDOVIC AL XVIII-lea.	rege al Franţei (1755 – 1824). A reintrodus în Franţa legislaţia anterioară lui Napoleon, mai ales datorită presiunii celor două curente reacţionare: „Teroarea albă” şi „Camera de negăsit”.
MAZARIN. Jules.	om de stat francez, de origine italiană (16021661). Continuatorul lui Richelieu. A creat la Paris o mare bibliotecă publică. A fost numit cardinal fără ca să fi fost vreodată preot. Posesorul unei averi enorme.
MÉZBRAY, François Eudec de	Istoric şi academician francez (1610 – 1683), autor al unei lucrări despre Istoria Franţei. Acuzat de a fi scris mai multe pamflete, şi-a pierdut calitatea de istoriograf al regelui.
NAPOLEON I, Bonaparte.	Împăratul Franţei (1769 – 1821). Pe lângă binecunoscutul lui geniu militar, el a fost şi unul din marii oameni de stat ai lumii. Şi astăzi există în Franţa creaţiile lui: prefecturile, universităţile, codul civil, Banca Franţei, Curtea de Conturi, Legiunea de Onoare etc.
NERO. Claudius.	unul din cei mai cruzi şi depravaţi împăraţi romani (37 – 68), a pus la cale asasinarea lui Britannicus-fratele, a Agripinei-mama şia Octavieisoţia sa; nimic nu a rezistat puterii şi cruzimii sale, o epocă de despotism şi decădere a început

	cu complicitatea noii sale soţii, Popeea. Un incendiu izbucnit în Roma în anul 64, l-a pus pe seama creştinilor, pentru a intensifica persecuţiile lor. Este declarat inamic public şi silit de garda pretoriană să se sinucidă: a exclamat murind: „Ce mare artist piere!” Suetonius îl descrie astfel: … „Ca îmbrăcăminte şi îngrijire era atât de indecent, încât umbla cu părul totdeauna coafat, iar în călătoria lui în Grecia şi l-a lăsat până la umeri”.
PETRU I, cel Mare	ţarul Rusiei (1672 – 1725). Creatorul statului modern rus. I-a urmat la tron Elizabeta, soţia lui.
PHILIPPE d’Orléans.	regentul Franţei în timpul copilăriei lui Ludovic al XV-lea (1674 – 1723).
RICHELIEU, Armand Jean Du Plessis, de.	cardinal, om de stat francez (1585 – 1642). Creatorul statului francez centralizat. A înfiinţat Academia Franceză.
SOLON.	om de stat elin (640 – 558 î.e.n.). A dat Atenei o constituţie democratică, diminuând puterea aristocraţilor eupatrizi. Unul din cei şapte înţelepţi ai Greciei antice.
STUART, Maria.	regină a Scoţiei şi apoi a Franţei, 1542 – 1587. După moartea soţului ei Francisc al II-lea-regele Franţei-revine în Scoţia unde luptă împotriva Reformei şi a reginei Elizabeta I-a a Angliei, sprijinindu-se pe partidul catolic. A fost condamnată şi executată pe eşafod, prin decapitare. Viaţa

	ei a inspirat multe opere literare dintre care cea mai cunoscută este piesa cu acelaşi nume a poetului german Schiller.
SUETONIUS, Caius Tranquillus.	Istoric roman (70 – 140). Lucrarea lui Viaţa Cezarilor, care cuprinde vieţile primilor împăraţi romani, este deosebit de interesantă prin informaţiile şi anecdotele pe care le cuprinde.
TALLEYRAND, Charles Maurice.	unul din marii oameni de stat ai Franţei (1754 – 1838), considerat şi unul din cei mai maridiplomaţi ai lumii.
TAMERLAN sau Timur Lenk.	Împărat mongol (1336 – 1405). Cuceritor al unui stat imens care cuprindea Asia Centrală, Iranul, Irakul şi Asia Mică, moare în drum spre cucerirea Chinei. I-a învins de asemenea pe indieni şi pe sultanul turcilor Baiazid-Fulgerul, pe care-l purta cu el, închis într-o cuşcă.
TITUS, Vespasianus Augustus.	Împărat roman (39 – 81). A asediat şi distrus Ierusalimul. În timpul domniei lui au avut loc o serie de nenorociri: o mare epidemie de ciumă, un incendiu al Romei şi erupţia Vezuviului, care a acoperit oraşele Herculanum şi Pompei.
TRAIANUS, Marcus Ulpius.	unul din cei mai mari împăraţi romani (53 – 117). Prin cucerirea Daciei, Imperiul Roman a atins maximum de întindere. Excelent conducător, a fost supranumit Cel Drept.
VICTOR AMEDEU al III-lea.	regele Sardiniei (1726 – 1796). A creat Academia de ştiinţe din Torino.

VOLTAIRE	vezi Filologia.

Filologia, ştiinţă care se ocupă cu studiul textelor vechi şi al operelor lite rare din punct de vedere al limbii, al

Influenţelor suferite, al modului în care ni s-au transmis, al autenticităţii, precum şi cu editarea lor.

(Dicţionarul enciclopedic român.)

FILOLOGIE

După cum există popoare care au pierit de ciumă, aşa şi poporul latin a dispărut din cauza acuzativului cu infinitiv şi a conjugării perifrastice active şi pasive!

BRANISLAV NUŞICI

Hesiod despre calomnie:

„Te fereşte de gura cumplită a lumii:

Faima cea rea e uşoară şi-i lesne de luat în spinare.

Însă e greu de purtat şi e greu de ea să te scuturi!”

Acum trei mii de ani, rupând cu tradiţia care cerea ca poeţii să cânte doar faptele zeilor şi ale eroilor, Anakreon punea bazele genului liric, prin poeziile sale închinate dragostei şi vinului. Apreciindu-le, atenienii i-au ridicat o statuie pe Acropole, alături de statuile celor mai de seamă oameni, care îl reprezenta ca pe un bătrân cherchent, împleticindu-se gata să cadă, târându-şi pe jos un colţ de manta, având în picioare numai una dintre sandale şi cântând din liră.

În ultimul cânt al *Infernului* este descris Lucifer. Acesta stă cu capul pe pământ şi cu picioarele în nori. Poziţia neobişnuită, îi explică Vergiliu lui Dante, se datorează faptului că stăpânul Infernului stă chiar în centrul de greutate al pământului, dincolo de care totul e aşezat invers! Tot datorită acestui fapt, spun versurile care

urmează, cei doi poeţi au ajuns brusc din ceasul amurgului în cel al răsăritului.

Intenţionat, Montaigne, a introdus în maximele sale pasaje din Plutarh şi Seneca, pentru a-şi bate joc de ignoranţa criticilor, care au aflat, uluiţi, pe cine au criticat.

Boisrobert – cel care se pare că a sugerat lui Richelieu înfiinţarea Academiei – ironiza încetineala cu care se redacta dicţionarul limbii franceze:

„Lucrăm de mult la litera *f* şi aş fi extrem de fericit dacă aş trăi până la g!”

Puternicul prim-ministru al Franţei, cardinalul de – Richelieu se considera drept un mare scriitor şi întrebuinţa orice mijloace pentru a-i convinge pe cei din jurul său de aceasta.

„Când a apărut *Cidul* lui Corneille, cardinalul fu aşa de alarmat, de parcă i-ar fi văzut pe spanioli lângă Paris. El ridică scriitorii împotriva acestei opere, ceea ce nu pare să fi fost de loc dificil, şi se puse în fruntea lor”. (Fontenelle.) Şi despre colaborarea literară, cardinalul avea o concepţie originală: cele cinci acte ale piesei *Orbul din Smirna*, iscălită de el, au fost scrise de cinci autori diferiţi: Boisrobert, Corneille, Colletet de l’Estoile şi Rotron.

Dorind, de asemenea, să fie recunoscut şi ca bun cunoscător al limbilor orientale, i-a oferit lui Le Jay o sută de mii de scuzi, pentru ca *Biblia poliglotă*, care conţinea versiunile ebraică, samariteană, chaldeică, greacă, siriană, latină şi arabă să vadă lumina tiparului, având drept autor nu pe Le Jay, ci pe cardinalul duce Armand Jean du Plesis de Richelieu!

Pe coperta unei traduceri proaste a *Epigramelor* lui Martial, filologul Ménage a pus să se scrie: *Epigrame* contra lui Martial!

Rugat de cardinalul de Retz să-l înveţe să recunoască versurile bune, Ménage îi sugerează următoarele:

„Monseniore, este prea mult de studiat. Ziceţi

întotdeauna că versurile sunt slabe. Veţi greşi foarte rar!”

Tot Ménage, la apariţia Dicţionarului istoric al lui Moréri, a declarat că nu-l va citi niciodată, deoarece, având o memorie foarte bună, se teme că va reţine şi toate greşelile cărţii 1

Academicianului Dangeau i se şoptesc în taină noutăţi politice alarmante.

„Hm, este posibil să se întâmple aşa cum spuneţi, eu, însă, sunt liniştit pentru că am în caietele mele două mii de verbe franţuzeşti conjugate corect la toate timpurile”, fu răspunsul calm al savantului.

În prima jumătate a secolului al XVII-lea a apărut în Franţa o colecţie de texte din clasicii literaturii eline, în traducerea filologului Nicolas Perrot d’Ablancourt.

Ulterior, dovedindu-se că traducerile conţin foarte multe erori, ele au fost botezate de intelectualii timpului *Frumoasele Infidele* 1

Filologul Du Cange cheamă la el acasă câţiva librari şi le arată un cufăr, spunându-le că acesta conţine manuscrisul unei mari cărţi. Deschizând cufărul şi constatând, spre stupoarea lor, că este aproape plin cu petece de hârtie de toate formele şi mărimile, librarii se crezură victimele unei glume de prost gust şi plecară indignaţi.

Unul singur dintre ei, observând că pe fiecare petec de hârtie erau scrise câteva cuvinte, cumpără cufărul.

Aşa a fost editat *Glosarul Latinităţii*, în trei volume.

Pasiunea pentru gramatică nu este întotdeauna lipsită de urmări grave. Herbinot, după ce aproape terminase o carte prin care dovedea că majoritatea cuvintelor franţuzeşti au origine greacă, s-a răzgândit şi a început să scrie altă carte, unde arăta clar că aceleaşi cuvinte îşi au de fapt originea în limba ebraică!

Elevul său Lancelot, autorul lucrării *Grădina rădăcinilor greceşti*, povestea că Herbinot a murit

refuzând orice hrană. El declara că îi ajung rădăcinile etimologice!

Abatele Hardouin susţinea că marii clasici greci şi latini au fost… călugări!

Aceasta l-a făcut pe Boileau să declare că ar fi fost extrem de fericit dacă ar fi trăit pe timpul fratelui Horaţiu, a părintelui Cicero sau chiar pe timpul episcopului Homer!

Poetul Chapelle şi-a exprimat admiraţia faţă de prietenul său Boileau, scriindu-i:

„Tu eşti un bou care îşi ară bine brazda sa!”

Dedicând *Epistola a IV-a* victoriilor armatei lui Ludovic al XIV-lea în războiul cu Olanda, Boileau este dezolat că denumirile olandeze nu sunt deloc potrivite pentru versurile franceze:

„Wurts… Ah! Ce nume, o, mare rege, ce Hector e şi Wurts ăsta!

Fără numele ăsta teribil, născut rău pentru ureche.

Aş fi înfăţişat ochilor tăi multe minuni.

Ai fi găsit în versurile mele şi cucerirea fortului Skink.

Dar Wurts îmi taie entuziasmul!

E timpul să terminăm, căci rima nu merge bine;

Dacă aş pomeni de oraşul Arnheim.

N-aş putea să ies la liman decât cu… Hildersheim 1”.

Şi regretă că Franţa nu este vecină cu… Asia, pentru că numele oraşelor asiatice, mult mai sonore, se pretează admirabil versificaţiei!

Regele Soare îl rugă pe Boileau să-şi spună părerea despre una din poeziile scrise de el. Răspunsul îi ului pe curtenii de faţă:

„Sire, nimic nu-i imposibil pentru Maiestatea Voastră: aţi vrut să scrieţi versuri proaste şi… aţi reuşit perfect!”

Nu ştim din ce motive filologul Beauzée îşi atrăsese ironia lui Rivarol, care spunea despre el:

— „Este un om foarte aşezat care şi-a petrecut toată

viaţa între supin şi participiu”.

— „Este tot atât de învăţat ca şi o carte. Deosebirea este că nu-i legat în piele de viţeii”.

— Şi tot Rivarol povestea că, întors pe neaşteptate acasă, Beauzée îşi găseşte nevasta într-o atitudine indecentă cu profesorul ei de pian.

— „Ţi-am spus că era timpul să pleci? zise amantul surprins.

— „Subjonctivul trecut, domnule, să fi plecat!” l-a corectat pe loc Beauzée.

Despre Voltaire:

Aflând că la Paris s-a dat ordin să i se ardă cărţile, a exclamat:

„Cărţile mele sunt asemănătoare castanelor: cu cât sunt mai prăjite, cu atât se vând mai bine!”

Rugat de un tânăr scriitor să-i citească şi să-i corecteze „opera”, Voltaire îi spuse că nu a găsit greşit decât o singură literă, pe care a şters-o. La sfârşitul manuscrisului, în loc de FIN (sfârşit), era scris FI (pfui) 1

Fugit din Franţa, Voltaire vine pe furiş la Paris. La bariera oraşului, vameşii îl întreabă dacă nu transportă lucruri oprite de lege.

„Afară de mine, nu-i nimic de contrabandă în trăsură”, fu răspunsul.

— Descriind saloanele literare, Voltaire, spunea: „La Paris există un mare număr de saloane prezidate de câte o femeie care, văzând că frumuseţea îi apune, vrea să strălucească prin răsăritul inteligenţei”.

— Şi despre mult criticatele opere ale lui Pascal: „Nu este vorba aici decât despre raţiune şi asta-i atât de puţin lucru la oameni, încât nu merită osteneala să te superi!”

— Sau despre teoriile lingvistice la modă: „Mi se pare că limbile se stabilesc ca şi legile: noi necesităţi, de care nu-ţi dai seama decât puţin câte puţin, dau naştere multor legi care par că se contrazic. Se pare că oamenii ar fi vrut

să se conducă şi să vorbească la întâmplare”.

În Elveţia s-au interzis în acelaşi timp cartea lui Helvetius *Despre spirit* şi *Fecioara* lui Voltaire. A rămas celebru raportul unui magistrat către Senatul din Băle: „Nu am găsit în tot cantonul nici *Spirit* şi nici *Fecioară V1*

După decorarea cavalerului Florian, membru al Academiei Franceze, a circulat în Paris următorul catren:

„E scriitor activ, războinic cuminte.
El s-a luptat puţin şi-a scris foarte mult.
E decorat cu o cruce pentru marea sa minte.
Fotoliul academic, e pentru curaju-i mult!”

Sheridan se adresă unui pastor care scrisese o carte cu comentarii asupra operelor lui Shakespeare:

„Sunt surprins că unii se amestecă în treburile altora. Stricaţi *Biblia* dumneavoastră dacă doriţi, dar lăsaţi-ne-o pe a noastră 1”.

Prinţul de Walles declară că el are un stil mult mai frumos decât Shakespeare. Imediat s-a încheiat un pariu, prinţul a scris câteva cuvinte pe o hârtie şi a dat-o arbitrului, poetul Dryden.

După ce citeşte, zâmbind, Dryden declară că, într-adevăr i se pare şi lui că a citit un lucru foarte frumos, negândit nici chiar de „marele Will”.

Pe hârtie era scris: „Bun pentru 200 lire, plătibile imediat domnului John Dryden”.

Indignat de moravurile exagerat de severe ale Genevei calviniste, lordul Byron a exclamat: „Geneva asta este o cavernă plină de oameni cinstiţil”.

Un nobil spaniol îi spune lui Johann Lange că limba germană este atât de aspră, încât el este convins că Dumnezeu a folosit această limbă când l-a alungat pe Adam şi pe Eva din rai.

„Este posibil, dar sigur este faptul că şarpele s-a servit de dulceaţa limbii spaniole ca să-i piardă”, răspunse Lange.

Germaine de Staël fu într-o zi sever apostrofată de Napoleon căruia nu-i plăceau femeile pe care le preocupa politica. Fără să se tulbure, scriitoarea îi răspunse primului consul:

„În ţara unde li se taie capetele, ele ar trebui, totuşi să cunoască motivul pentru care se face aceasta!”

Între Thackeray şi Heine a avut loc un schimb de ironii privind limbile germană şi engleză: primul susţinea că scrierea gotică a fost realizată de nemţi cu ajutorul unui păianjen muiat în cerneală şi pus să se plimbe pe hârtie, iar al doilea susţinea că englezii mestecă mai multe cuvinte odată şi vorbesc scuipând toate silabele rezultate din mestecat.

Heine însă nu-şi cruţa nici compatrioţii; despre locuitorii din nord-vestul Germaniei spunea că „trăncănesc într-o limbă de te miri cum izbutesc ei înşişi să se înţeleagă”.

Într-adevăr, acest dialect conţine multe cuvinte rămase din limba vechiului trib germanic al frizonilor şi diferă mult de celelalte dialecte germanice.

Oraşul german Göttingen nu s-a bucurat de loc de simpatia lui Heine care în *Călătorie prin Harz* îşi revarsă din plin sarcasmul asupra celebrului centru universitar.

După el, oraşul este mai frumos atunci când îl priveşti… cu spatele şi este posibil să fie destul de vechi pentru că şi în urmă cu cinci ani arăta la fel de cenuşiu. Nu-i exclus însă ca el să fi fost întemeiat chiar pe timpul migraţiunii popoarelor, căci fiecare trib german şi-a lăsat pe aici „delegaţi” care se comportă şi azi ca pe vremea aceea: studenţii! Râul Leine, care îl străbate, este pe alocuri atât de larg, încât trebuie să-ţi faci vânt ca să-l sari.

Locuitorii lui se împart în patru categorii distincte: studenţii, profesorii, burghezii şi vitele. Studenţii trec şi vin mereu, în timp ce profesorii ordinari şi extraordinari, ale căror nume poetul le-a uitat, mai ales că majoritatea

lor nu are niciun nume, rămân pe loc ca piramidele Egiptului, dar în acestea din urmă este ascunsă ştiinţa şi înţelepciunea!

La poarta acestui atât de renumit oraş pentru „cârnaţii şi universitatea lui”, stau de pază pedagogii, ca nu cumva vreun docent să introducă în Göttingen vreo idee nouă, fără ca ea să aştepte măcar câteva decenii!

Goethe primise *Cartea cântecelor*, volumul de versuri care îl situase pe Heine în fruntea noii lirici germane, dar nu o citise. Aşa că atunci când Heine veni să-l viziteze şi se prezentă ca „un tânăr poet”, îl întrebă rece:

— „Şi ce scrieţi?”

— Un… *Faust*, fu răspunsul usturător”.

După câteva clipe de derută, Goethe îl întrebă glacial:

„Şi ce treburi aveţi aici la Weimar?

— Le-am terminat pe toate intrând la Excelenţa Voastră”, răspunse implacabil Heine, luându-şi rămas bun!

Celebrul ministru de externe al Franţei, Talleyrand, număra printre preferinţele lui feminine şi pe doamna de Staël. Într-o zi, scriitoarea, dorind să ştie dacă este iubită cu adevărat, îl întrebă:

„Dacă aş cădea în apă împreună cu d-na X… te-ai gândi să mă salvezi întâi pe mine?”

„Pe cinstea mea, doamnă, sunt sigur că ştiţi să înotaţi perfect”, fu răspunsul diplomatului!

Victor Hugo era convins că ţiparii se nasc din fermentaţia oţetului!

Ca şi Voltaire, Anatole France ilustrează perfect spiritul satiric al poporului francez. Iată câteva exemple:

Comentând dorinţa lui Renan de a putea ridica „vălul viitorului”, ca să poată citi manualele elementare de ştiinţă pe care le vor învăţa elevii peste o sută de ani, Anatole France spunea:

„Şi eu am curiozitatea ştiinţifică, dar ea nu este la fel

cu a bătrânului paracliser! Puţin îmi pasă de alambicuri, vapori şi electricitate. Am avut prea mult timp superstiţia ştiinţei. Astăzi mi-am revenit din aceste vanităţi. Nu mai cred în această ştiinţă care îşi arogă privilegiul de a fi singura exactă. Această prezumţie ajunge ca s-o judeci!

Din harababura de cărţi care vor apărea, aş alege o revistă de mode ca să văd cum se vor îmbrăca femeile un secol după moartea mea. Şi aceste cârpe îmi vor spune mai mult despre omenirea viitoare decât toţi filosofii, romancierii, predicatorii şi savanţii!”

Răsfoind repede nenumăratele cărţi, broşuri, ziare şi reviste pe care le primea zilnic, Anatole France le arunca, majoritatea, pe jos şi poruncea servitoarei sale, Josefina, să le ducă la baie.

Dintr-o greşeală de construcţie a celebrei sale locuinţe, vila Said, baia era inutilizabilă şi scriitorul o atribuise acestei folosinţe. Din când în când, apărea un anticar care cumpăra cu preţ fix – 50 de franci – o cadă de literatură.

O dată revenind dintr-o lungă călătorie în Italia şi mirinduse că nu a primit de loc scrisori, Josefina îi dădu 100 de franci explicându-i că, pe lângă reviste, cada se mai umpluse şi cu scrisori!

La Berlin, întâlnind un feldmareşal în timp ce transportau mâncarea, soldaţii au lăsat oalele jos şi au luat poziţia reglementară. Anatole France, care asista la scenă, exclamă:

„Sunt îngrijorat! Dacă mai avem un război cu Germania, suntem pierduţi. În Franţa nu există un singur soldat în stare să-şi lase jos tocana caldă pentru a saluta un gradat, chiar dacă el ar fi arhanghelul Mihail în persoană, cu aripile sale de aur!”

Probabil că marele scriitor sirb Branislav Nuşici s-a războit din greu cu limbile clasice în timpul liceului. Iată ce scria, mai târziu:

— „Mai trăiesc şi astăzi, răspândiţi prin diferite licee, profesori de limba latină şi greacă.

Limba elină şi cea latină sunt socotite astăzi limbi moarte. Nici acum nu-mi intră în cap această noţiune de limbă moartă, înţeleg să piară o limbă şi să trăiască un popor, însă să moară poporul şi să trăiască limba, asta nu pot să înţeleg de loc. Şi mai ales ca această limbă să trăiască sub numele de limbă moartă!

Eu cred că o limbă moartă nu poate sluji la altceva decât ca îndeletnicire pentru profesori”.

Dar nu a cruţat nici limbile moderne:

— „Şi în celelalte gramatici există excepţii, dar sunt mai la locul lor şi mai cumsecade, pe când cele din limba germană le simţi pur şi simplu că au fost scornite de nemţi ca unul din mijloacele lor rafinate pentru distrugerea duşmanului.

— „Dicţionarele au fost întotdeauna considerate drept contingentul cel mai însemnat al genului plictisitor. Răsfoirea unor asemenea cărţi nu se face decât la momente solemne în viaţa şcolărească, la traducerea unui autor sau la prepararea unui examen, şi atunci, vorba o dată găsită, nenorocitul caută să se sustragă cât mai repede de sub acea atmosferă savantă, dar obositoare”.

(*Caragiale*)

— „Sunt scriitori destui care te fac să râzi de operele lor; mai rar sunt aceia care prin operele lor te fac să râzi”.

(*Caragiale*)

Deşi prieteni foarte buni, Caragiale critica aspru stilul lui Delavrancea:

„Îţi pregăteşti de mai înainte un dicţionar cu cuvinte luate din cronici şi apoi înlocuieşti fiecare cuvânt din „întâmplarea din Capitală” a ziarului cu un cuvânt din cronici şi iată, vei avea o novelă à la Delavrancea!”

Elenistului Casaubon i se arată un amfiteatru al Sorbenei:

— „Aici au loc dispute filologice de peste 400 de ani!”

— „Şi ce s-a hotărât?” întrebă musafirul.

Una din disputele îndelungate ale filologilor s-a petrecut în evul mediu, la Sorbona, şi avea drept subiect cum… măcăiau raţele în limba latină: Quan-quan sau cancan?

Şi, o altă preocupare de bază era: în ce limbă vorbesc îngerii?

Pe patul de moarte, filologul Bouhours şopteşte:

„Plec, sau mă duc! Şi una şi alta se spune, sau se spun!”

Anticipând lingvistica modernă, Struţevant a scris o carte *Despre Adam*, în care preconiza o metodă mecanică universală de învăţare a limbilor străine. Această metodă, scria el, a folosit-o Adam ca să poată într-o singură zi numai, să dea fiecărui animal câte un nume în limba ebraică corectă!

„În lupta de la Velbujd, din anul 1330, în care a pierit regele bulgar Mihailo, s-a remarcat îndeosebi tânărul rege sirb Duşan. Oraşul Velbujd, unde s-a dat această luptă, se numeşte astăzi Ciustendil. Istoria nu poate să explice cum a derivat cuvântul Giustendil din cuvântul Velbujd, dar gramatica este în stare să lămurească şi acest lucru”.

(*Branislav Nuşici*)

Etimologie medicală:

Citim în Buletinul Institutului de Ftiziologie din Bucureşti explicaţia cuvântului profi axie:

„Etimologic… el se referă la vindecarea înainte, a bolii încă neapărute…”

Întâlnirea a doi cuceritori ai Egiptului.

La 7 martie 1815, Napoleon Bonaparte, reîntors din insula Elba, înaintează singur spre poarta fortificată a oraşului Grenoble şi bate cu tabacherea în ea! De pe zidurile pline de soldaţi, în loc de împuşcături, porneşte strigătul „Trăiască împăratul” şi poarta se deschide!

A doua zi, cerând un secretar, i se recomandă tânărul filolog de 25 ani „Champolléon” – în mod intenţionat se pronunţase greşit numele lui Champollion! – care este acceptat bucuros de împărat. „Sună ca o prevestire bună! Are jumătate din numele meu!”

Împăratul, uimit de cunoştinţele tânărului savant, îi promite să ordone tipărirea a doua lucrări şi revine şi a doua zi să stea de vorbă, la biblioteca oraşului, cu Champollion îndelung, despre studiile lui. Asta în timp ce se pregătea să recucerească Europa 1

Lucrările lui Champollion priveau descifrarea hieroglifelor egiptene. Cuceritorul militar îl ajutase pe cel care, cu ştiinţa sa, va cuceri mult mai durabil Egiptul antic pentru cultura lumii!

Un filolog contemporan, declarând că numele faraonului Menes trebuie citit Manuf, l-a făcut pe Voltaire să spună că etimologiştii sunt oameni „pentru care vocalele nu contează, şi cărora prea puţin le pasă de consoane!”

„Să ne fie ruşine nouă care vrem să-i facem pe delfini să vorbească limba engleză! Dacă omul este regele animalelor, ei bine, atunci politeţea regilor cere ca el să încerce cel puţin să se adreseze delfinului în limba sa!”

Aceste cuvinte au fost rostite în faţa Congresului din Washington de către conducătorul studiilor pe care firma Lockheed California Company le întreprinde la Miami (S.U.A.), cu privire la posibilitatea comunicării oamenilor cu delfinii.

Problema avea mai multe aspecte:

a) Omul trebuie să-i înveţe pe delfini engleza?

b) Omul trebuie să înveţe… „delfineasca”?

c) Să-i vorbească în engleză şi să-l asculte în „delfinească”?

d) Să elaboreze de comun acord cu delfinii o limbă artificială?

Mai multe grupuri de cercetători se ocupă de această complicată problemă. A apărut şi o carte intitulată *Vărul meu Delfinul*.

Ştiaţi că unii oameni au devenit… cuvinte?

Sanvişul este primul lord al Amiralităţii Britanice, Sandwich.

Savarina este consilierul la Curtea de Casaţie a Franţei, Brillat-Savarin.

Ghilotina este medicul francez Guillotin.

Şrapnelele sunt ofiţerul englez Shrapnell.

Macadam este inginerul scoţian MacAdam.

Drezina este tot inginer, dar francez, Draisin.

Raglanul este mareşalul englez din războiul Crimeei, Raglan.

Rencloda este regină, soţia lui Francisc I al Franţei: Reine Claude.

Mausoleul este un rege antic de acum 2 300 de ani: Mausol.

Linşarea este judecătorul american Lynch.

Ermetic este nici mai mult, nici mai puţin decât zeu: Hermes!

Mercurialul este acelaşi zeu, dar cu numele lui roman: Mercur!

Energicul şi priceputul împărat roman care a pacificat imperiul a reechilibrat finanţele, a stabilit legi drepte, şi a construit măreţul amfiteatru din Roma, Colloseum, a avut soarta cea mai curioasă: a devenit vespasiană!

Căci toate faptele de mai sus au fost îndeplinite de către împăratul roman Vespasian!

Traduceri şcolăreşti rămase celebre:

Caesar venit în Gallia summa cum diligenţia. „Cezar a venit în Gallia sus pe diligenţă”, în loc de:

Cezar a venit în Gallia cu maximă repeziciune!

Ave Caesar morituri te salutantX „Noroc, Cezar,

murăturile te satură!” în loc de: Salut, Cezar, cei care vor muri te salută! (Salutul gladiatorilor)!

Sic transit gloria mundiX

„Aşa l-a trăsnit pe Grigore la munte!” în loc de: Aşa trece gloria lumii 1

Risus sardonicus.

„Râsul de sardea”, în loc de:

Râs sardonic!

Resplendet salinam paternamX „Străluceşte slănina paterna”, în loc de: Străluceşte solniţa paternă (la romani solniţa era obiect de cult!).

D’ABLANCO URT. Nicolas Perrot.	filolog francez (1606 – 1664). Traducerile sale din clasicii elini, inexacte, au fost denumite *Frumoasele infidele*.
ANAKREON.	poet liric grec (sec. al VI-lea I.e.n.). Este unul dintre creatorii genului liric. În primele secole ale erei noastre, operele sale au fost în mare parte distruse ca „imorale”.
BOILEAU. Nicolas Despréaux.	poet francez (1636 – 1711). Imitându-l pe Horaţiu, s-a consacrat mai ales poeziei morale şi satirice. Prin scrierile sale, a definit noţiunea literară de clasicism. Despre el s-a spus că „A alungat prostul gust, atât cât poate fi acesta alungat de la oameni”. A publicat o traducere a *Tratatului despre Sublim* şi este considerat ca legislator al Parnasului prin cunoscuta sa *Arta poetică*.
BOISROBERT, François leMetel de.	scriitor francez, iniţiatorul şi unul din primii membri ai

	Academiei Franceze. De o veselie puţin obişnuită, când Richelieu era bolnav, medicul îi prescria „Şi două, trei drame de Boisrobert”.
BYRON, George Gordon.	poet englez (1788 – 1824). Este considerat drept unul din cei mai mari poeţi romantici. Poeziile sale s-au răspândit atât de repede în Europa, încât a fost numit „Bonaparte al poeziei”. Moare în Grecia, unde lupta pentru eliberarea ei de sub jugul otoman. Principalele sale opere sunt: *Manfred*, *Child Harold* şi *Don Juan*.
CARAGIALE. Ion Luca.	cel mai mare scriitor satiric român (1852 – 1912). Opera sa reflectă aspectele societăţii româneşti de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea. Autor al unor comedii satirice de moravuri, *O scrisoare pierdută*, *Noaptea Furtunoasă*, şi al unor proze fantastice, *La hanul lui Mânjoală*, *Chir Ianulea*.
CATO.	vezi *Istoria*.
CHAMPOLLION, Jean François.	orientalist şi filolog francez (1790 – 1832). Cuprins din copilărie de pasiunea cunoaşterii Egip
	tului, a reuşit, pornind de la studiul limbii populaţiei copte din Egipt, să descifreze scrierea hieroglifică. Călătorind în Egipt, populaţia satelor alerga să-l vadă pe cel care a dezlegat „scrierile celor morţi”.

DÂNTE. Alighieri.	părintele poeziei italiene şi unul din marii poeţi ai lumii (1256 – 1321). În afară de Divina Comedie a scris şi lucrări de filosofie şi lingvistică, dedicate Beatrice! Portinari, ca şi sonetele ciclului Vita Nova. Numele Dante este o prescurtare din francezul Durante.
DELAVRANCEA, Barbu Ştefănescu.	prozator şi dramaturg, unul din marii jurişti şi oratori ai României (1858 – 1918).
DORAT, Jean Dinemandi.	(supranumit Dorat), poet şi umorist francez (1508 – 1588). Sub supravegherea sa, Ronsard şi dn Bellay se dedică unui studiu metodic al poeziei antice. A fost preceptor al fiilor lui Henric al II-lea şi unul dintre cei şapte poeţi ai Pleiadei. În 1586 au apărut poeziile sale latine: Poematia.
DRYDEN. John.	scriitor englez (1631 – 1700). Este autorul unui Eseu asupra poeziei dramatice.
DU CANGE, Charles.	erudit bizantinist şi filolog francez (1610 – 1688), autorul mai multor dicţionare şi al unei lucrări intitulată Istoria Constantinopolului sub împărăţii francezi.
FLORIAN, Jean Pierre CLARIS de.	cavaler, scriitor francez (1755 – 1794), nepotul lui Voltaire. Este autorul unor nuvele» piese de teatru, fabule cu caracter satiric şi a numeroase pastorale dintre care multe au fost localizate la mijlocul secolului trecut, de trupele teatrale

	româneşti.
FONTENELLE.	vezi Fizica.
FRANCE. Anatole THIBAULT.	scriitor francez (1844 – 1924), unul din marii scriitori ai lumii. Romanele sale Thaïs, Birtul la Regina Pédauque, Zeilor le este sete, Istorie contemporană sunt de circulaţie mondială. împreună cu Émile Zola a fost unul din fruntaşii mişcării
	pentru apărarea ofiţerului francez Dreyfus acuzat de spionaj. Premiul Nobel pentru literatură în 1921.
HEINE. Heinrich.	cel mai mare poet liric german (1797 – 1856). Multe din poeziile sale au fost puse pe muzică, cunoscând o tot atât de mare răspândire ca şi cântecele populare.
HELVÉTIUS, Claude Adrien.	filosof francez (1715 – 1771). Este autorul lucrării Despre Spirit, în care pledează cunoaşterea senzorială absolută.
HESIOD.	poet elin (sec. al VIII-lea î.e.n.). Este autorul poemelor didactice Zile şi munci, Theogonia, în care narează facerea lumii şi genealogia zeilor.
HUGO. Victor.	scriitor francez (1802 – 1885). La început poet clasic, el devine şeful şcolii romantice franceze. La reprezentarea piesei sale Hernani, partizanii şi adversarii romantismului s-au încăierat în

	sală. Disputa este cunoscută sub numele „bătălia dintre antici şi moderni”. Ea s-a repetat când s-a reprezentat opera Hernani a lui Verdi. Este autorul nemuritorului roman Mizerabilii.
HUYSMANS, Joris Karl.	scriitor francez (1848 – 1907). Se alătură grupului de scriitori naturalişti, din care face parte şi Émile Zola, în al căror volum colectiv Serile de la Medan (1880), participă cu nuvela Sac au dos. Cu romanul À rebours se alătură decadentismului.
LANCELOT. Claude.	filolog francez (1615 – 1695), unul dintre maeştrii de la Port-Royal. În afara Grădinii rădăcinilor greceşti, este autorul Gramaticii de la Port Royal, 1660. A fost profesorul lui Racine.
MARTIAL, Marcus Valerius.	poet satiric latin (40 – 104). Începând de la el epigrama, care însemna „inscripţie”, a căpătat definitiv sensul de scurtă poezie satirică. Marţial este autorul a peste 1.500 de epigrame.
MÉNAGE. Gilles.	filolog francez (1613 – 1692). A fost profesorul scriitoarelor franceze Marie de Sévigné şi Marie de La Fayette.
MONTAIGNE, Michel de.	scriitor francez (1533 – 1592), autorul celebrelor Eseuri, la care a lucrat toată viaţa. Voltaire spunea despre el: „Un gentilom de la ţară din timpul lui Henric al III-lea, care

	este savant într-o epocă de ignoranţă, filosof printre fanatici, şi care pictează sub numele său slăbiciunile şi nebuniile mele, este un om care va fi totdeauna iubit/6
NUŞICI. Branislav.	unul din clasicii literaturii sârbe (1864 – 1938) A excelat în scrieri satirice, în care critică aspectele societăţii sârbeşti din timpul său.
OVIDIUS. Publius Naso.	strălucit poet latin (43 î.e.n. – 16 e.n.). A fost exilat de August la Tomis, unde a scris Tristele şi Ponticele, şi unde a murit. Nu se cunoaşte cauza precisă a exilului şi nici locul mormântului său.
RENAN. Ernest.	scriitor francez (1823 – 1892). A renunţat la cariera ecleziastică pentru a se consacra ştiinţei, istoriei regilor şi lingvisticii.
RICHELIEU.	vezi Istoria.
RIVAROL, Antoine, de	scriitor şi ziarist francez (1753 – 1801). Strălucit polemist, el este şi autorul unui Discurs asupra universalităţii limbii franceze.
SÉVIGNE.	vezi Fizica.
SHERIDAN. Richard.	dramaturg şi orator englez (1751 – 1816). Principala sa operă este comedia satirică Şcoala bârfelii.
STAËL, Germaine, de	scriitoare franceză (1766 – 1817), fiica bancherului Necker, ministrul lui Ludovic al XVI-lea.

	Scrierile sale au pregătit apariţia romantismului francez. Autoare a unui eseu intitulat Despre literatură, considerată în raporturile sale cu instituţiile sociale (1880), a mai multor romane, Corinne, Delphine, şi a unui eseu, Despre Germania. (1810).
STRUŢEVANT. Simon.	una din cele mai originale figuri ale secolului al XVII-lea din Anglia. În afara preconizării
	maşinilor electronice de tradus de astăzi, a descris şi obţinerea fierului din minereu, cu ajutorul cărbunelui, care a fost aplicată abia după o sută de ani. A mai descris cu uimitoare precizie evoluţia unei invenţii de la proiect până la producţia în masă.
TALLEYRAND.	vezi Istoria.
THACKERAY. William.	scriitor englez (1811 – 1863). Romanele sale, îndeosebi Bâlciul deşertăciunilor, satirizează ipocrizia şi ridicolul societăţii britanice de la 1850.
VOLTAIRE.	scriitor francez (1694 – 1778). Exponent al bur

François Marie	gheziei luminate anticlericale, a fost silit să-şi
Arouet.	petreacă majoritatea vieţii în afara Franţei, din cauza scrierilor sale. Este unul din fondatorii concepţiei moderne a istoriei şi maestru necontestat al povestirilor scurte şi vioaie. A avut un rol de prim ordin în pregătirea ideologică a Revoluţiei franceze.

Lege – act normativ care emană de la organul legislativ al statului şi prin care se reglementează anumite relaţii sociale.

(Dicţionarul enciclopedic român)

ŞTIINŢE juridice

În statul New York, este interzis prin lege să culci un măgar în cada de baie.

DICK HYMAN

Agésilas, regele Spartei, fiind întrebat dacă dreptatea sau vitejia este mai de preţ, a răspuns:

„Dacă toţi oamenii ar fi drepţi, n-ar mai fi de loc nevoie de viteji!”

Când împărţea dreptatea, Alexandru Macedon asculta, uneori, pe acuzator ţinându-şi o ureche astupată cu degetul.

„O păstrez pentru apărător”, spunea el.

Pentru a arăta că într-o republică un.om, oricât de mare ar fi, nu este indispensabil, locuitorii orşaului Teba, la reînnoirea magistraţilor, l-au ales pe Epaminonda, până atunci conducătorul cetăţii, inspector al haznalelor.

Între un avocat atenian şi elevul său a avut loc următoarea învoială: elevul va plăti suma cerută pentru ucenicie, atunci când va câştiga primul proces. Într-o bună zi însă, elevul îşi anunţă maestrul că s-a hotărât să nu

respecte învoiala şi să nu-i mai plătească nimic. A urmat, desigur, un proces, primul proces al – elevului!

Maestrul argumenta astfel:

„— Dacă pierzi, trebuie să-mi plăteşti pentru că ai pierdut procesul. Dacă câştigi, la fel trebuie să-mi plăteşti pentru că aşa ne-a fost învoiala”.

Iată şi apărarea elevului:

Dacă câştig, nu plătesc nimic pentru că am câştigat procesul.

Dacă pierd, la fel nu plătesc nimic, pentru că aşa ne-a fost învoiala”.

Nu se cunoaşte sentinţa tribunalului!

Două întâmplări povestite de Plutarh:

*... Iar celor ce se mirau că, deşi mulţi oameni fără faimă au statui, lui nu i s-a ridicat, Cato le-a spus: «Prefer să se întrebe lumea de ce nu se înalţă statuia mea, decât de ce se înalţă»...

— Când regele Eumene a venit la Roma în vizită şi Senatul l-a primit cu deosebită cinstire, iar fruntaşii cetăţii s-au luat parcă la întrecere ca să-i facă onoruri, se vedea că numai Cato îl privea pieziş şi se ferea de el. Când cineva i-a spus: «Dar este un om cumsecade şi-i iubeşte pe romani,» Cato i-a răspuns:

«O fi, dar soiul acesta de animal care se numeşte rege este carnivor din fire.»

Murind consulul numai cu o zi înaintea noilor alegeri, locuitorii Romei l-au numit consul pe Caninius Rentius, a cărui magistratură a durat... doar o zi. Comentând acest fapt, Cicero spunea:

«Am avut un consul atât de vigilent, încât n-a dormit de loc în tot timpul consulatului său».

Pentru a-i alege cât mai bine pe funcţionarii publici, împăratul roman Alexandru Sever le afişa numele înainte de a-i numi, pentru ca toată lumea să poată spune ce ştia, bine sau rău, despre candidat.

Cei mai mari avocaţi ai Galiei veneau o dată pe an în actualul oraş Lyon unde, în ateneul lui Caligula, îşi disputau premiul de elocinţă.

Cei care pierdeau erau obligaţi să şteargă cu limba textul discursului de pe tăbliţele cerate!

O sentinţă ciudată:

„Ascultând ambele părţi şi dând dreptate cererii locuitorilor din Villenoce, admonestăm omizile să se retragă de pe recoltă în termen de şase zile, în caz contrariu declarându-le blestemate şi excomunicate”.

Troyes, în Champagne, 9 iulie, 1516.

Rabelais spunea despre legea comentată de avocaţi: „o rochie de aur murdărită de noroi”.

La 9 ianuarie 1396, tribunalul din Falaise, Franţa, a legalizat o chitanţă a călăului prin care acesta recunoştea că a primit onorariul cuvenit pentru spânzurarea unei scroafe de trei ani, care a mâncat obrazul lui Jannet de Masson, copil în leagăn. De asemenea, mai încasase şi banii pentru mănuşa nouă, pe care o folosise la sus-numita execuţie.

Un călător german, venit să-l vadă pe Erasmus, sosi în vizită însoţit de un notar. Acesta redactă un act, prin care se atesta că vizitatorul avusese fericirea să-l vadă şi să stea de vorbă cu marele umanist.

În evul mediu, un călător francez explica marele număr de vrăjitori care existau în ţările nordice prin faptul că, în acele ţări, legea prevedea ca averea confiscată de la cei ce se îndeletniceau cu vrăjitoria să fie împărţită judecătorilor.

Ambasadorul Danemarcei se plângea regelui William al III-lea al Angliei de o carte care critica aspru actele arbitrare ale regelui Danemarcei.

Şi ce doriţi să fac? întrebă regele.

Sire, dacă în Danemarca ar apare o astfel de carte, autorului ei i s-ar tăia capul.

— Asta nu, dar l-aş putea ruga pe autor să scrie într-o nouă ediţie şi ceea ce mi-aţi spus acum!”

Registrele din anul 1544 ale Parlamentului francez menţionează existenţa unor „consilieri ai limbii porcilor”. Aceştia aveau misiunea să examineze limba porcilor şi să vadă dacă nu cumva sunt leproşi.

Pentru a discredita ţesăturile englezeşti, mai ieftine şi mă bune, Parlamentul francez a votat în secolul al XVII-lea o lege prin care la fiecare execuţie, călăul trebuia să se îmbrace în haine făcute din pânză englezească.

Magistratul Laubardemont, implacabilul agent al răzbunărilor cardinalului Richelieu, spunea:

„Dacă mi se dau numai două rânduri scrise de mâna unui om, chiar cu intenţiile cele mai pure, pot găsi în ele motivul legal să-l spânzur pe omul cel mai inocent”.

O afirmaţie a preşedintelui tribunalului din Paris, Harlay:

„Nimic nu este mai uşor decât să judeci o cauză când se prezintă la tribunal în dosar.

Dar nimic nu este mai dificil decât să judeci această cauză, după ce au vorbit avocaţii”.

Două opinii despre justiţia vremurilor lui, exprimate de Rivière-Dufresny:

— „Cu toate că se spune că pe lume nu există nimic nepieritor, se remarcă totuşi la Palatul Justiţiei un lucru etern: procesul”.

— „Un lucru de mirare este acela că, în ciuda zgomotului înfiorător din tribunale, magistraţii reuşesc să doarmă în timpul judecăţii”.

Pentru ca noul ambasador spaniol să cunoască personalitatea miniştrilor francezi, Henric al IV-lea îi chemă pe rând, arătându-le un stâlp al palatului Louvre, despre care susţinea că este şubred.

Villeroi – ministrul armatei – nici nu se uită la stâlpul în cauză şi-l asigură pe rege că va da ordin imediat să fie

reparat.

Jeannin – ministrul justiţiei – cercetează cu atenţie stâlpul, nu vede defectul şi trimite după un zidar ca să aprecieze cazul.

Sully – ministrul finanţelor – nu se uită la stâlp şi-i spune regelui:

„Stâlpul acesta este bun şi va dura mai mult ca noi. Cine v-a speriat, maiestate?”

De fiecare dată când stabilea noi impozite, Mazarin se interesa de reacţia poporului.

Se cântă pretutindeni cuplete crude la adresa Eminenţei Voastre”, îi raportau, jenaţi, informatorii lui.

— Foarte bine! Dacă se cântă, înseamnă că vor plăti, exclama avarul cardinal”.

În curtea Bastiliei, un arestat vede trecând un câine.

Ce-a făcut acest sărman animal de-a ajuns aici?

— Probabil că a displăcut câinelui cardinalului”, fu răspunsul.

Vizitind biserica Sorbonei, Petru cel Mare a îmbrăţişat sta» tuia cardinalului Richelieu, exclamând:

„Dacă ai fi trăit în Rusia, ţi-aş fi dat să conduci o jumătate de imperiu, ca să învăţ de la tine să conduc cealaltă jumătate”.

La mormântul diaconului Pâris din cimitirul Saint-Médard se înmulţiseră minunile. Ele constau mai ales din delirul în masă al credincioşilor, care se dedau unor convulsiuni indecente. Poliţia oraşului a afişat la poarta cimitirului următorul ordin:

„Din ordinul Regelui, este interzis lui Dumnezeu să mai facă minuni în acest cimitir”.

La insistenţele curtenilor, Voltaire este iertat de restul pedepsei pe care o ispăşea la Bastilia. Venit la palat ca să mulţumească, este lăsat să aştepte câteva ore în anticamera regentului. Uitându-se pe geam la vremea urâtă de afară, Voltaire se adresă vecinului său:

„Judecând după vremea de-afară, nu vi se pare că şi în cer este tot regenţă?”

În problemele importante de stat, Cromwell obişnuia să dicteze secretarilor săi mai multe scrisori contradictorii, expediind apoi, în secret, pe cea adevărată.

„Constituţia noastră – scria Franklin prietenului său, academicianul Leroy – este întocmită şi totul ne face să credem că ea va fi durabilă. Din păcate, în această lume sigure sunt numai impozitele şi moartea!”

În 1789, locuitorii unui sat din Franţa au cerut deputatului lor să se facă o lege care să prevadă suprimarea porumbeilor, iepurilor şi călugărilor, pentru că unii mănâncă recolta când este numai grăunţe, alţii când este în lanuri pe câmp, iar ultimii… din hambare.

În anii III şi IV ai Republicii franceze, glumind pe socoteala lipsurilor existente, francezii spuneau că, spre deosebire de poporul roman care se mulţumea cu pâine şi jocuri de circ, ei, francezii, se mulţumesc numai cu spectacole.

Grav bolnav, Mirabeau continua totuşi să se preocupe de lucrările Adunării Constituante al cărei preşedinte fusese. Cu puţine zile înainte de a muri, aflând că se discută proiectul de lege cu privire la moşteniri, îl chemă pe Talleyrand, pe atunci episcop de Autun, şi îl rugă să citească la tribună un discurs pe care-l redactase în această problemă. Dându-i discursul, îi spuse: «Va fi interesant să se audă părerea contra testamentelor, a unui om care tocmai va muri şi şi-a făcut testamentul său!»

Introducerea legislaţiei franceze în Belgia, după victoria de la Fleurus, din 1794, a provocat nemulţumiri în rândul populaţiei din cauza impozitelor sporite. Adunarea Constituantă le-a trimis belgienilor următoarea argumentare:

«Asociindu-vă marii familii, aducând şi la voi legile care au asigurat la noi domnia Libertăţii şi a Egalităţii,

este drept să faceţi în mod voluntar pentru noi ceea ce despoţii vă sileau să faceţi pentru ei. Credeţi-ne, libertatea merită să i se aducă unele sacrificii momentanei»

Populaţia însă nu s-a dovedit pe deplin sensibilă faţă de aceste idealuri şi protestele au continuat, transformându-se chiar în câteva mici revolte.

Robespierre despre legea contra străinilor, cunoscută şi sub numele de „legea mâniei”:

„Măsura este riguroasă şi ar putea atinge şi câţiva filosofi prieteni ai umanităţii, dar specia aceasta este atât de rară, încât numărul victimelor nu va fi mare! De altfel, această specie este atât de generoasă şi de mărinimoasă, încât nu se va mâhni din cauza măsurilor care trebuie să asigure prosperitatea Franţei, viitorul omenirii şi chiar al ţării care le-a dat naştere şi unde tirania domneşte încă!”

Legea prevede arestarea tuturor cetăţenilor din ţările cu care Franţa era în război, până la terminarea războiului.

La 18 Floreal anul IV (7 mai, 1794), prin decretul Convenţiei Naţionale s-au stabilit 36 de sărbători legale ale Republicii franceze. Unele dintre ele aveau nume puţin obişnuite: Sărbătoarea urii împotriva tiranilor şi trădătorilor, a Pudorii, a Frugalităţii, a Bunei Credinţe, a Dezinteresării, a Stoicismului, a Credinţei Conjugale, a Vârstei Virile, a Nenorocirii.

Molé, consilier de stat, îi reproşează lui Napoleon:

„— Sire, aţi ucis complet spiritul revoluţionar!

— Te înşeli, Molé. Eu sunt doar un semn de carte care arată pagina unde s-a oprit revoluţia. După moartea mea, ea va întoarce pagina, reluându-şi cursul!”

În parlamentul englez, se depune un proiect de lege ca, după înfrângerea lui Napoleon, să se trimită misionari în Franţa pentru a converti populaţia la religia protestantă.

„Să ne ferească Dumnezeu ca această lege să fie votată! Cui am mai vinde atunci heringi?” au sărit

indignaţi mai toţi deputăţii. În Franţa catolică, în timpul postului, se consumă o mare cantitate de heringi. Potrivit preceptelor bisericii, există chiar o „zi a heringului”.

Desele schimbări de regim din Franţa din perioada Restauraţiei lui Napoleon erau însoţite, de modificări ale legilor, lată scrisoarea unui primar dintr-un mic stat din sudul ţării:

„Domnule prefect, am primit noua Constituţie pe care aţi binevoit să mi-o trimiteţi şi am afişat-o imediat, în mod solemn.

Ţin să vă asigur că voi face acelaşi lucru şi cu Constituţiile următoare pe care veţi binevoi să mi le trimiteţi”.

D în *A Imanahul gurmanzi lor*:

— Thonul este extrem de folositor Facultăţii de Medicină, ca sursă a numeroaselor indigestii posibile.

— Oul este pentru bucătărie ceea ce articolele legii sunt pentru discurs. Autorul acestor „sentinţe” este Grimod de la Reyniére, ministru de justiţie al Franţei.

Ajuns la vârsta retragerii, generalul Marchand, dezgustat de cele ce văzuse în ţară şi în colonii, spunea:

„Ţi-e greaţă când vezi cum se prepară justiţia, administraţia şi bucătăria!”

În lupta pentru câştigarea dreptului de vot, femeile franceze întâmpinau, prin anul 1919, serioase rezistenţe.

Clemenceau spunea: „Dacă am fi într-o ţară protestantă le-aş da drept de vot; dar într-o ţară catolică n-am s-o fac… nu vreau să mă întorc la evul mediu”.

Iar Aristide Briand: „Dacă le-aş acorda drept de vot, ar trebui să şi îmbrăţişez pe câteva… dar aproape toate sunt atât de urâte!”

În vara anului 1929, Consiliul Ligii Naţiunilor a ţinut o şedinţă la Madrid. La deschiderea solemnă a sesiunii, au participat şi regele Alfons al XIII-lea cu regina şi suita acesteia, ceea ce l-a făcut pe delegatul marocan să spună

că admiră foarte mult Spania, unde totul este extraordinar de frumos afară de… „haremul regelui care lasă mult de dorit!”

Rezumatul principiilor guvernării Franţei:

Richelieu — Să dărâme tot.

Mazarin — Să corupă tot.

Louvois — Să invadeze tot.

Fleury — Să aştepte tot.

Choiseul — Să bruscheze tot.

Galonné — Să hazardeze tot.

Necker — Să împace tot.

După cum se ştie, numai ultimul, prin convocarea Statelor Generale, a contribuit la răsturnarea „de tot” a lui Ludovic al XVI-lea!

În timpul domniei reginelor, în Anglia au fost perioade de prosperitate. Aceasta a făcut să se spună că regii guvernează slab, pentru că îşi ascultă nevestele, în timp ce reginele, ascultându-i pe bărbaţii lor, guvernează mai bine.

Comparativ cu cele din alte ţări, femeile din Anglia au luptat mult mai puţin pentru obţinerea dreptului de vot. Se zicea că asta se datora faptului că erau mulţumite cu altă lege britanică, veche de câteva secole, şi anume cu legea *Habeas corpus* (*Stăpân pe corpul tău*)!

În Anglia, legea nu permite măcelarilor să fie aleşi juraţi într-un proces în care se judecă o crimă!

Un mic prinţ italian, expulzând un străin din principatul său, îi dădu un termen de 24 de ore.

„Sunteţi prea mărinimos, îmi este de ajuns o singură oră”, răspunse ironic indezirabilul!

Un decret al Curţii Imperiale Japoneze din anul 1834:

„Tinerii locuitori ai ţării sunt invitaţi să practice arta de a creşte. Cei care, ajunşi la 20 de ani, nu vor avea o statură convenabilă, vor fi bătuţi cu bastonul, în public”.

Indienii canadieni le spuneau francezilor:

„Probabil că printre voi, europenii, sunt foarte mulţi oameni necinstiţi, pentru că voi nu faceţi nimic fără martori, semnături, jurăminte, notari şi preoţi”.

Din arhiva unui tribunal din Texas:

„Pentru a scurta pe cât posibil suferinţele numitului Jones, execuţia va avea loc mâine dimineaţă, după breakfastul domniei sale, la ora care va conveni cel mai bine şerifului şi care va fi cea mai agreată de acuzat”.

S-a spus că legislaţia americană cu privire la recrutare ar fi imposibil de inventat dacă ea n-ar exista.

Interzis prin lege în unele state ale SUA:

Viteză mai mare de 100 km oră pentru… biciclete.

Să se dea bere… elefanţilor.

Deplasarea unui pat din dormitor fără… autorizaţia poliţiei.

Cumpărarea unei pălării bărbăteşti fără… nevastă.

Legarea la gura de incendiu a unui… crocodil.

Durata mai lungă de o secundă pentru un… sărut.

Strănutatul… pe stradă.

Căsătoria unui bărbat cu… soacra sau bunica lui.

Sărutatul unei femei de către un bărbat cu… mustăţi, închiderea în birou cu secretara, fără… martor. Deprinderea unui animal de casă să… fumeze.

Ieşirea fără voie din… închisoare.

Şi obligatoriu:

Fiecare cetăţean să facă cel puţin o baie… pe an.

Fiecare vehicul care s-a întâlnit cu altul la o încrucişare, trebuie să aştepte… până pleacă celălalt.

Biserica a recrutat sfinţi din toate profesiunile, cu excepţia procurorilor.

Omul posedă trei feluri de lucruri, expuse la trei feluri de rele. Sufletul este expus teologilor, corpul este expus medicilor şi averea este expusă procurorilor.

S-a spus că ideile juriştilor sunt ca geamurile: fiecare separat este clară, dar, luate toate împreună, devin opacei

ALEXANDRU Macedon.	(356 – 323 î.e.n.). Regele Macedoniei, apoi al întregii Grecii antice. Unul din marii conducători de oaste ai lumii, a cucerit Egiptul şi Asia până la fluviul Indus. A devenit o personalitate legendară în folclorul universal.
BRILLAT-SAVARIN Anthelme.	jurist şi gastronom francez (1755 – 1826). Este autorul *Fiziologiei gustului* şi al delicioasei savarine.
BRIAND. Aristide.	om politic francez (1862 – 1932). A fost de unsprezece ori prim-ministru şi de cincisprezece ori ministru de externe.
CATO.	vezi *Istoria*.
CICERO. Marcus Tullius.	jurist, om politic şi scriitor roman (106 – 43 î.e.n.). A fost cel mai mare orator latin. Discursurile lui sunt şi astăzi studiate în liceele din toată lumea.
CLEMENCEAU. Georges.	om politic francez (1841 – 1929). Orator distins, era supranumit „Dărâmătorul de ministere” şi „Tigrul”. Este unul din autorii Tratatului de la Versailles, din anul 1919.
CROMWELL.	vezi *Istoria*.

DUFRESN Y-RIVIÈRE Charles.	vezi *Matematica*.
EPAM INONDA	general şi om de stat elin (418 – 362 I.e.n.) A asigurat supremaţia Tebei învingându-i pe spartani la Leuctra şi Mantineea, unde a şi murit. Despre aceste două localităţi, spunea că sunt fiicele lui pe care le lasă mai departe în grija Tebei.
ERASMUS. Desiderius. Roterdamus.	umanist olandez (1467 – 1536). Profesor de teologie la Cambridge, publică *Elogiul nebuniei* şi prima ediţie greacă a *Bibliei*. Concepţiile sale politice se fondau pe pace şi căutarea binelui general. Ideile sale au avut o mare influenţă asupra Renaşterii europene.
FRANKLIN.	vezi Fizica.
HARLAY, Achille de.	jurist francez (1536 – 1619). A fost preşedintele tribunalului şi al Parlamentului din Paris.
HENRIC al IV-lea.	vezi Istoria.
HERODOT.	vezi Istoria.

HERRIOT. Édouard.	scriitor şi om de stat francez (1872 – 1957). A fost un mare admirator al lui Nicolae Titulescu.
HYMANN. Dick.	ziarist şi scriitor contemporan din SUA. în cartea Ascultă, judecătorule, a colecţionat o serie de legi anacronice din ţara sa.
LUDOVIC al XVIII-lea.	vezi Istoria.
MARCHAND, Jean Baptiste.	general şi explorator francez (1863 – 1934). A străbătut Africa de la fluviul Congo până la Nil.
MAZARIN.	vezi Istoria.
MIRABEAU, Honoré Gabriel.	jurist şi om politic francez (1749 – 1791). A fost unul din cei mai mari oratori ai timpului său. Tatăl lui, de o severitate exagerată, I-a închis timp de trei ani în închisoarea Vincennes, unde a compus Scrisori către Sophie.
MOLÉ, Louis-Mathieu.	om de stat francez (1781 – 1855). A fost consilier al lui Napoleon şi prim-ministru al regelui Louis-Philippe.
MONTESQUIE	scriitor francez (1689 – 1755).

U, Charles de Secondat.	Din lucrarea sa Spiritul legilor s-au inspirat Constituţia din 1791, a Franţei, şi doctrinele constituţionale, în care puterea executivă, legislativă şi judecătorească sunt separate. Spiritul său treaz şi curiozitatea faţă de lumea înconjurătoare îi oferă ca material de observaţie mai ales evenimentele sociale contemporane, dar şi cele intrate în istorie, pe care le descrie în Scrisori persane (1721). După un lung voiaj în Europa, pe care îl întreprinde după ce renunţă la obligaţiile funcţiei de magistrat, publică Consi
	deraiii asupra cauzelor grandorii romanilor şi a decăderii lor şi Spiritul legilor.
NAPOLEON.	vezi Istoria.
PLUTARH.	vezi Fizica.
RABELAIS. François.	scriitor şi medic francez (1494 – 1553). Este unul din marii umanişti ai Renaşterii. Cărţile sale Gargantua şi Pantagruel îl situează printre marii satirici ai lumii.

REYN 1ÈRE, Grimod de la.	jurist şi gastronom francez (1758 – 1838). Este autorul Almanahului gurmanzilor. A fost ministru de justiţie al Franţei.
RICHELIEU.	vezi Istoria.
ROBESPIERRE, Maximilien de.	avocat şi om politic francez (1758 – 1794). Deputat al Convenţiunii şi şef al grupului Montagnard, a provocat căderea girondinilor şi a instaurat Teroarea. Era denumit „Incoruptibilul”. A fost decapitat.
SWIFT. Jonathan.	scriitor irlandez (1667 – 1745). Unul din marii satirici ai literaturii universale, este autorul celebrelor cărţi despre călătoriile lui Samuel Gulliver.
TALLEYRAND.	vezi Istoria.
TITULESCU. Nicolae.	eminent jurist şi diplomat român (1882 – 1941). Unul din marii luptători împotriva agresiunii fasciste, a fost singurul preşedinte timp de doi ani consecutiv al Ligii Naţiunilor. A fost înlăturat din viaţa politică de către dictatura regală: Obişnuia să spună: „Nu sunt decât două Internaţionale periculoase, cea a vagoanelor de dormit şi cea a suveranilor”.
VOLTAIRE.	vezi Filologia.

Geografia, ştiinţă care are ca obiect de scrierea şi explicarea aspectului actual, natural şi uman al suprafeţei Terrei.

(Petit Larousse)

GEOGRAFIE

„Nu pot să mă dumiresc pentru ce Pământul, unul singur fiind, poartă trei nume, care sunt nume de femei: Europa, Asia, Libia”.

HERODOT

„Cât despre cel care vorbeşte de Ocean, întrucât se întemeiază pe o legendă neguroasă, părerea lui nici nu merită să fie discutată; eu, unul, nu ştiu să fie un fluviu Ocean; cred însă că Homer sau vreunul din poeţii de dinaintea lui i-a născocit numele şi l-a pus în poezie”.

HERODOT

Probleme de geografie economică:

„Din acestea, Anthylla, un oraş vestit, este hărăzit totdeauna soţiei celui care domneşte peste Egipt, pentru cheltuielile ei cu încălţămintea”.

HERODOT

La 4 mai, 1493, papa Alexandru al VI-lea Borgia a împărţit cu generozitate pământul între spanioli şi portughezi. Pornind de la meridianul care trece la vest de insulele Azore, vestul aparţinea spaniolilor, iar estul portughezilor.

Această ispravă a produs încurcături şi chiar bătălii între cei doi „proprietari”, pentru că Borgia – după cum se ştie – era mai priceput în alte direcţii decât în geografie.

Textul bulei papale menţionează: «toate insulele şi pământurile găsite şi care se vor mai găsi, descoperite şi care se vor mai descoperi, situate la vest şi la sud, creând şi construind o linie de la polul Arctic la polul Antarctic...» erau ale Spaniei.

Oricât şi-au bătut. capul geografii, n-au reuşit să precizeze cam ce s-ar putea înţelege prin pământ care s-ar

găsi la sudul… unui grad de longitudine 1

În tinereţe, colonist în Española (Haiti de azi), Balbea se umpluse de datorii pe care nu mai izbutea să le plătească. Vrând să fugă în Spania, acasă, el se văzu oprit să se urce pe corabie din cauza legii care prevedea că niciun om insolvabil nu poate fi luat din port de o navă. Atunci, ingeniosul Balboa, se urcă într-un butoi gol şi se lăsă dus de curenţi până la nava care tocmai ridicase ancora, ieşind din port!

Pornind dinspre Oceanul Atlantic, Balboa care se informase temeinic de la băştinaşi despre existenţa la câteva zile de mers („de sori”, cum spuneau indienii) unui alt mare ocean, a reuşit abia după douăzeci şi patru de zile de marş istovitor prin junglele istmului Panamá de astăzi să ajungă la ţărmurile Oceanului Pacific.

El a luat imediat în stăpânire, în numele regelui Spaniei, această apă, cu ceremonialul obişnuit pe acele vremuri: îmbrăcat în zale, ţinând într-o mână stindardul Spaniei şi în cealaltă spada scoasă din teacă, a proclamat solemn stăpânirea regelui Spaniei asupra oceanului… intrând îmbrăcat în apă, până la brâu!

Organizând mai multe expediţii de explorare şi cucerire a unor teritorii din America de azi, regele Francisc I al Franţei o făcea mai ales pentru că nu era convins de adevărul că teritoriile situate la vest de faimosul meridian al papei Alexandru Borgia sunt lăsate rivalului său Carol Quintul, pe atunci şi rege al Spaniei, prin… testamentul lui Adam, cum susţineau teologii de la curtea spaniolă!

Prima impresie pe care le-a făcut-o Canada francezilor nu a fost de loc favorabilă. Iată ce scrie Jacques Cartier despre golful Sf. Laurenţiu:

„Dacă pământul de aici ar fi la fel de bun ca locurile de debarcare, ar fi tare bine; dar nu merită nici măcar să-l numim «pământ», căci nu e decât piatră şi stâncă sălbatică

şi loc prielnic pentru fiare; ţineţi seama că pe tot ţărmul dinspre nord n-am văzut nici măcar atâta pământ cât să încapă într-o roabă!”

Astăzi, în acele locuri se găsesc oraşele Halifax, Québec, Montreal…

Pe la 1577, reginei Elizabeta I-a a Angliei i s-a oferit de către echipajul unei nave ce se întorcea din Groenlanda un dar preţios: o familie de eschimoşi compusă din tată, mamă şi un copil.

Primindu-i cu mult interes, regina le-a acordat o mare favoare celor trei eschimoşi: aveau voie să vâneze orice fel de pasăre de pe Tamisa, chiar şi lebede, vânat oprit pentru toată lumea sub pedeapsa cea mai aspră!

Cu toate favorurile acordate, bieţii eschimoşi, neobişnuiţi cu clima şi alimentaţia engleză, au murit după câţiva ani!

Amiralul chinez Chung Ho (secolul al XV-lea) a explorat în cursul călătoriilor sale şi coasta de vest a Africii. Cel mai preţios lucru adus de acolo a fost dăruit împăratului: o girafă.

Animalul nu i-a plăcut însă suveranului, care i-a interzis amiralului alte călătorii.

Dintr-un manual de geografie din secolul al XVII-lea:

„În marea sa înţelepciune, Dumnezeu a făcut ca fluviile să curgă întotdeauna pe lângă oraşele şi satele oamenilor”.

Îndelungata dispută ştiinţifică dacă indienii din America pot sau nu să fie socotiţi drept oameni s-a încheiat în sec. al XVI-lea prin hotărârea papei Paul al III-lea:

„Hotărâm şi declarăm că indienii, după cum este drept, există ca oameni adevăraţi!”

Heyllen, geograf englez din secolul al XVII-lea, care a lăsat o descriere generală a globului pământesc, s-a rătăcit într-o pădure de lângă oraşul Winchester.

A fost găsit, cu mare greutate, abia după două zile!

Venit la Paris să ceară soldaţi împotriva englezilor care ameninţau să cucerească toată Canada, Bougainville este relx zat de către ministrul Berryer, care invocă situaţia rea din Franţa spunându-i că, dacă arde casă, puţin îţi mai pasă ce se întâmplă cu grajdurile.

„Aş fi preferat să vorbiţi ca un cal”, îi răspunse indignat Bougainville ministrului, care, acoperit de ridicol, a fost nevoit curând să demisioneze.

Nu pentru faptul că frumosul arhipelag din Pacific i-a purtat numele timp de mai bine de două secole, ci datorită marelui său viciu – jocul de cărţi – a rămas nemuritor Primul lord al Amiralităţii Britanice.

Insulele şi-au reluat vechiul lor nume, Hawaii, în timp ce preparatele inventate de el, pentru ca să nu mai fie silit să întrerupă jocul de cărţi pentru masă, poartă şi astăzi numele lui mylord Sandwich!

Vizitind în cursul unei escale o mănăstire din insula Madeira, căpitanul Cook a fost insistent rugat de călugăriţe să calculeze zilele şi orele în care vor fi furtuni cu tunete!

Jurnalul de bord al vasului „Endeavour”, comandat de James Cook, descrie un fenomen ciudat observat în dimineaţa zilei de 23 decembrie, 1768: un norişor alb din care au ţâşnit mai multe limbi de foc prelungi. Au urmat două bubuituri puternice şi norişorul a dispărut repede.

Corabia se găsea în apropierea litoralului actualef Argentine, de unde avem astăzi atâtea ştiri despre prezenţa obiectelor zburătoare neidentificate. Şi, dacă te gândeşti că marinarii aceia obişnuiţi cu furtunile au descris fenomenul ca fiind ciudat...

Se pare că Francis Drake ar fi spus următoarele:

„Sfătuiesc fetele bătrâne să evite toate felurile de decoraţii exterioare, obişnuite tinerelor fete, şi mai ales utilizarea panglicilor roz pentru care vădesc înclinare. O fată bătrână, decorată cu această culoare, se aseamănă cu

o corabie care şi-a înălţat flamura de alarmă, invitând primul vas ce se află prin acele paragini, fie el chiar pirat, să vină în ajutorul ei”.

În oraşul Geneva, intrigile nu mai conteneau. Această situaţie l-a făcut pe Voltaire să afirme că „Republica Geneva este un mic stup, unde invidia produce mai multă fiere decât miere!”

Concurind, la vârsta de 18 ani, la premiul Academiei pentru poezie, Voltaire fu învins de abatele Jarri, în a cărui poemă exista şi versul următor:

„Şi, de la polii arzători, până la polii îngheţaţi…”

Obiectând asupra erorii cuprinse în acest vers, lui Voltaire i s-a răspuns că această problemă de geografie revine Academiei de Ştiinţei Poezia abatelui rămase premiată şi fu tipărită astfel în 1714. În anul următor însă, la o nouă ediţie, versul cu pricina era modificat:

„Şi, de la climatele arzătoare, până la climatele înghețate…”

În anul 1793, când autorităţile revoluţionare franceze schimbaseră o serie de denumiri, un geograf francez a scris o carte cu titlul prudent de *Observaţii asupra lanţului foştilor munţi din Auvergne*.

În scrierile sale, Lesson afirmă că indonezienii spuneau despre urangutani că sunt tot atât de deştepţi ca şi oamenii, dar că nu vor să vorbească pentru ca să nu fie luaţi de albi şi puşi să muncească!

Descriind existenţa zăpezii pe vârful unor munţi africani, Rehman a fost luat în râs de colegii lui, deoarece acest fapt era… imposibil!

După doisprezece ani, un alt explorator, Krapf, străbătând aceleaşi regiuni şi constatând acelaşi lucru, nu a avut, totuşi, curajul să înfrunte părerile greşite şi s-a mulţumit să semnaleze că pe vârful munţilor exista o… substanţă albă!

Atât de sarcastic era Humboldt, încât colegii lui

spuneau că va muri otrăvit dacă, vreodată, şi-ar muşca din greşeală limba!

Invitat la masă de un psihiatru din Paris, Humboldt îşi exprimă dorinţa să vadă mai de-aproape şi un bolnav mintal, nepericulos. În timpul mesei, savantul se uită cu cel mai mare interes la un bărbat fără cravată, deosebit de dezordonat şi gălăgios, convins că acesta este… pacientul.

Abia a reuşit gazda, după masă, să-l convingă că bolnavul fusese elegantul lui vecin, îmbrăcat în frac şi deosebit de politicos, în timp ce scandalagiul era… Balzac!

La cataractele fluviului Orinoco, expediţia lui Humboldt fu nevoită să renunţe la piroga cu care călătorise până atunci şi să-şi continue drumul cu o barcă indiană, construită dintr-un trunchi scobit. Lungă de treisprezece metri, dar largă numai de un metru, barca era atât de aglomerată de provizii, animale împăiate, cuşti cu animale vii, ierbare, încât oamenii nu se puteau mişca aproape deloc.

De atunci, Humboldt a luat obiceiul să-şi redacteze însemnările ţinând caietul pe genunchi, obicei pe care l-a păstrat toată viaţa.

În anul 1856, după cincisprezece ani petrecuţi în mijlocul Africii, Livingstone reveni în patrie. Primit cu mari onoruri de populaţia fiecărui oraş, el nu fu, totuşi, scutit de critici. Cele două asociaţii care asiguraseră fondurile necesare expediţiei erau nemulţumite şi declarau:

Societatea misionarilor: că nu lucrase îndeajuns pentru religie, că fusese mai mult explorator decât misionar.

Societatea de geografie: că făcuse prea puţine descoperiri noi, că fusese mai mult misionar decât geograf.

Drept care, Livingstone demisionă din ambele societăţi şi, după un an, plecă în a treia călătorie în Africa, de data aceasta în calitate de trimis al guvernului englez!

Dintr-o scrisoare primită de d-ra Agnes Livingstone

din Edimbourgh:

„Am primit în dar şi o gorilă mică. Este înaltă de aproape două picioare şi e cea mai cuminte, cea mai puţin proastă maimuţă pe care am văzut-o vreodată. Când vrea s-o iei în braţe, întinde rugătoare mâinile, şi, dacă refuzi, îşi schimonoseşte obrazul ca un om care plânge şi îşi frânge mâinile exact ca un om. Câteodată, întinde şi a treia mină, pentru ca cererea să pară şi mai insistentă. Din nenorocire, nu pot s-o aduc acasă, căci mi-e teamă că va muri pe drum.

Şi apoi arată tare zbârlită; pe când trăia mama, care o îngrijea şi o curăţa, părul ei lung şi negru era curat şi drăguţ. Şi, afară de asta, pentru ce aş aduce-o? După mine singur se găsesc destui care să caşte gura, în Anglia, dar două gorile – ea şi eu – ar avea prea mult de îndurat”.

Tatăl tău, *David Livingstone*

Negrii hotărâră ca inima celui pe care-l iubiseră atâta să rămână cu ei. De aceea, o îngropară adânc la rădăcina unui pom pe care au însemnat numele şi data morţii. Oamenii din satul lui Citambo smulgeau zilnic iarba şi mărăcinişul dimprejur, pentru ca pomul să nu fie expus incendiului. Se pregătiră apoi, aşa cum hotărâseră, să-l trimită în îndepărtata-i patrie pe David Livingstone.

După ce-l umplură cu sare şi-l ţinură două săptămâni la soare, cadavrul, cu membrele îndoite, fu cusut în pânza cea mai scumpă şi băgat într-un cilindru de scoarţă de copac. Acesta, legat de o prăjină, fu luat pe umeri de doi oameni. Aşa începu drumul de peste nouă luni al celui mai original şi mai dificil convoi funerar al istoriei.

Multe triburi, pe teritoriul cărora treceau, îi ajutau şi-şi strigau jalea pentru moartea „ajutătorului omului” sau a „inimii albe”, cum îl numeau ei pe cel care luptase peste treizeci de ani împotriva comerţului cu sclavi din Africa ecuatorială. Dar, ca şi în viaţă, şi după moarte greutăţile l-au întâmpinat în drum pe explorator.

De frică, populaţia altor sate se ascundea în pădure. În alte locuri, vrăjitorii interziceau să li se dea alimente, sau erau siliţi, sub ameninţarea cu moartea, să se abată din drum. La jumătatea călătoriei spre Zanzibar, la Tabora, se întâlniră cu nişte exploratori englezi. Negrii trebuiră să se opună cu tărie dorinţei albilor de a-l îngropa acolo pe Livingstone şi nu voiră nici în ruptul capului să le lase acestora grija de a purta mai departe, spre mare, cadavrul. După câteva zile, fură înconjuraţi de războinicii unui trib. Cu glas ameninţător şeful le porunci ca până seara să îngroape obiectul aducător de nenorociri. Sub ameninţarea săgeţilor şi lăncilor, avu loc ceremonia lăsării în groapă a unui cilindru de scoarţă de copac, apoi trişti, îşi continuară călătoria, ducând cu ei doar un simplu balot de stofă. Şeful tribului nu avea cum să bănuiască că, în scurtul răgaz acordat, negrii confecţionaseră un pachet asemănător pe care-l îngropară, gol, în timp ce „inima albă” pleca mai departe în aşa-zisul balot cu stofă.

Poate că dacă l-ar fi însoţit până la Londra, negrii l-ar fi apărat pe Livingstone de ultimul necaz: aici se exprimară îndoieli că ar fi în realitate vorba de explorator, cadavrul fu scos din originalu-i coşciug şi autopsiat. Numai după ce recunoscură fractura braţului rupt cu ani înainte de un leu, autorităţile permiseră înhumarea.

Ea a avut loc în mijlocul catedralei regilor Angliei: Westminster.

Într-o zi de octombrie a anului 1896, reprezentantul la Madrid al ziarului „New York Herald” fu trezit de factorul poştal care-i înmână o telegramă: „Vino urgent la Paris, afacere importantă”.

Convorbirea cu directorul, care-l chema urgent, a rămas istorică: Ai auzit de Livingstone? Cam pe unde crezi că o fi el acum?

— N-am idee, Sir.

— Crezi că mai trăieşte?

— Poate că da, poate că nu.

— Eu cred că trăieşte şi dumneata îl vei căuta!

— Adică… să plec în Africa?

— Yest”.

Aşa a devenit tânărul ziarist Henry Morton Stanley exploratori

Etichetă britanică.

— „— Sunt bucuros că vă vădi

— Şi eu, de asemenea!

S-au întâlnit doi bărbaţi pe o stradă din Londra? Nu chiar acolo”.

Direct dinspre Polul Nord, alunecând pe schiuri, soseşte un om singur. Este de statură uriaşă, iar la faţă e negru ca un cărbune.

„— Sunt bucuros să vă întâlnesc. Numele meu este Frederick Jackson.

— Mulţumesc, şi eu de asemenea, Sir. Numele meu este Fridtjof Nansen”.

— Ajuns în faţa omului cu tunică ruptă şi pantaloni cenuşii, care rămăsese nemişcat, pe malul lacului Tanganika, tânărul îşi scoase casca colonială:

„— Dr. Livingstone, nu-i aşa?

— Yes, răspunse acesta, naicându-şi puţin cascheta.

— Sunt bucuros, doctore, că mi-e dat să vă întâlnesc! Numele meu este Henry Morton Stanley.

— Şi eu sunt bucuros, de asemenea, că mă aflu aici, să vă urez bun venit, Sirl”.

Pe la sfârşitul secolului trecut, un medic suedez stabilit în oraşul Şiraz a avut o ciudată surpriză. Într-o zi, fu acostat de un derviş:

„— Sunt trimis de marele preot din Bagdad, ca să te învăţ adevărata credinţă”.

Doctorul încercă să-i dea bani, se răsti la el, dar nu putu să scape de zdrenţurosul derviş. Plictisit, îi ceru să-i dea o dovadă de puterea credinţei adevărate.

„— Binel Tu eşti din Europa şi eu voi vorbi cu tine orice limbă a necredincioşilor de acolo, îi spuse dervişul.

— Vorbeşte ceva pe limba suedeză atunci, răspunse doctorul amuzat”.

Liniştit, călugărul mahomedan începu să recite o frumoasă poezie de Tegner... Ciudatul personaj era profesorul şi explorateru maghiar Bambery, care călătorea astfel deghizat pentru a putea intra în locaşurile sfinte din Persia!

Pentru a-şi putea procura banii necesari primei sale călătorii în Persia, Sven Hedin s-a angajat meditator. Iată ce scrie el însuşi:

„La cincisprezece kilometri de Baku, se află Balakhanr destinat să fie timp de şapte luni locul exilului meu voluntar. Aici trebuia să meditez un băiat care urmase la aceeaşi şcoală la care trecusem şi eu, cu câteva săptămâni înainte, bacalaureatul. Primeam pensiune completă şi un salariu de şase sute de coroane suedeze. Învăţam sârguincios şi făceam multă scrimă, dar şi mai mult încă, leneveam. Ce puteai să aştepţi de la elev, dacă profesorul era mai bucuros să cutreiere satele tătăreşti vecine, decât să-l asculte lecţiile? Cu un cuvânt, fu un timp de grea încercare pentru amândoi şi, cu drept cuvânt, ne consideram tovarăşi de suferinţă.

Gândurile mele erau cu totul aiurea decât la istoria Suediei, la verbele franceze etc.; şi, cu toate acestea, la înapoierea în Suedia, elevul meu a trecut la examen! Desigur că directorul şcolii era extrem de îngăduitor!

Îmi amintesc aşa de bine de timpul acela greu, de parcă ar fi fost abia ieri. Dar trebuia să străbat Persia, chiar dacă aş fi fost silit să lucrez cu ziua, sau să mân măgarii altora pe drum. Asta era cert!”

Asistând la o demonstraţie de luptă călare dată în cinstea lui, Sven Hedin, impresionat de violenţa luptei, se adresează şefului kirchiz, alături de care era aşezat:

„— E o fericire pentru noi bătrânii că nu trebuie să fim în ceata lor.

— O, domnule, răspunse zâmbind bătrânul şef, sunt peste o sută de ani de când am avut vârsta dumneavoastră de acum!”

Avea… 141 de ani!

În echipamentul englez care urma să fie verificat de călătoria plutei *Kon-Tiki*, se găsea şi un praf contra rechinilor. După spusele delegatului Amiralităţii Britanice, dacă un rechin devenea periculos, nu trebuia decât să arunci în apă două degete din acel praf şi rechinul dispărea.

Domnule, întrebă Thor Heyerdahl, efectul prafului este sigur?

— Asta vrem să aflăm şi noi”, răspunse calm englezul.

La biroul paşapoartelor din portul peruvian Callao, funcţionarul care completa formularele necesare plecării expediţiei *Kon-Tiki*, indignat, îl admonestă sever pe exploratorul Danielsson, cerându-i să răspundă cuviincios la întrebări.

Speriat de statura uriaşă a suedezului aplecat spre el, se îngrozise de-a binelea când acesta declarase că sosise în ţară venind din jungla Amazonului cu o canoe şi pleca din Perú spre Polinezia pe o plută!

Mark Twain despre cascada Niagara:

„Posibilităţile de a pescui pe care le ai aici nu sunt întrecute de nicio altă localitate în toată ţara; de fapt, nu sunt nici măcar egalate. Pe când în alte localităţi unele porţiuni ale cursului apei sunt mult mai bune decât altele, Ja Niagara orice loc este la fel de bun, pentru simplul motiv că peştele nu se poate prinde nicăieri, aşa că nu-ţi serveşte la nimic să umbli cinci kilometri ca să pescuieşti, când poţi fi tot atât de nenorocos mai aproape de casă. Foloasele acestei situaţii nu au fost până acum niciodată

dezvăluite publicului… Aici poţi să cobori o scară lungă de o sută cincizeci de picioare ca să stai la malul apei. După ce ai făcut-o, te întrebi de ce ai făcut-o, dar atunci e prea târziu”.

Extras dintr-un jurnal de călătorie:

„De trei zile rătăceam fără să ştim dacă insula este pustie sau locuită. Când însă am descoperit o spânzurătoare, ne-am dat seama că suntem într-o ţară civilizată”.

Şi dintr-un jurnal de bord al unui vas care în noaptea de Anul Nou străbătea pustietăţile Oceanului Indian:

„În timpul cartului meu, am navigat în direcţia Lunii. Viteza vasului a fost normală. Nu ne-am apropiat în mod periculos de Lună”.

Obiceiul ca fiecare oraş să aibă stema sau emblema lui datează de mult. Sunt bine cunoscute Lupoaica Romei, stema Ligii Hanseatice, Statuia Libertăţii din New York şi Mica Sirenă, simbolul oraşului Copenhaga.

Oraşul Bruxelles posedă însă cea mai neobişnuită emblemă: un băieţel care face… pipi!

Pe vremea vikingilor, suindu-se pe zidurile cetăţii băieţelul a zărit duşmanul şi, dând alarma, a salvat Bruxelles-ul.

De atunci, o dată pe an, are loc o solemnitate cu depunere de flori, discursuri şi defilarea gărzii de onoare, în faţa unei statui dintr-o piaţă principală a capitalei belgiene.

Mannequin Pisse sau Manneken Pisse – aşa se numeşte statuia în limbile valonă şi flamandă – primeşte netulburat onorurile acordate, şi îşi continuă de secole, calm, ocupaţia, căci statuia este o mică fântână: un firicel de apă curge… exact cum trebuie 1

Locuitorii oraşului Pittsburgh, din S.U.A., explică străinilor că oraşul lor se mai numeşte şi *Iadul*, dar… numai iarna.

Vara, spun ei, oraşul nu mai are acest nume, pentru că nu poate exista nici deasupra nici dedesubtul pământului o localitate mai grozavă decât oraşul acesta uriaş al furnalelor, fumului şi fierului 1

Oraşul Chicago este, din punct de vedere urbanistic, unul din cele mai moderne de pe glob. Toţi locuitorii lui sunt în unanimitate de acord că acest fapt se datorează lui Daisy: ea a răsturnat o lampă de petrol, producând un incendiu care timp de cinci zile a distrus tot oraşul. După acest dezastru din anul 1871, tot oraşul a trebuit să fie reconstruit.

Daisy, deci, este tot atât de celebră ca şi Nero, incendiatorul Romei.

În ceea ce priveşte însă responsabilitatea lui Daisy, părerile încetează de a mai fi unanime. Unii, considerând că Daisy a lovit din întâmplare lampa de petrol nu o socotesc vinovată. Alţii susţin că, dacă d-na O'Leary nu ar fi lăsat lampa aprinsă, Daisy n-ar mai fi provocat incendiul uriaş care a distrus până şi seifurile băncilor, topind laolaltă oţelul acestora cu aurul şi argintul banilor aflaţi în ele.

Mulţi cred însă că atât Daisy cât şi d-na O'Leary sunt la fel de vinovate. Daisy era o fiinţă rea şi neastâmpărată, iar d-na O'Leary ştia acest lucru, dovada fiind faptul că, pentru ca să nu răstoarne cana cu lapte, îi punea întotdeauna o bară de lemn la picioare atunci… când o mulgea.

Daisy, vaca familiei O'Leary, este cea mai celebră vacă din S.U.A.1.

În anul 1781, călugării spanioli au înfiinţat un mic sat pe care l-au numit:

El *Pueblo de Nuestra Señora la Reina de Los Angeles de Porcioncula*.

Chiar şi pentru marele oraş de astăzi, Los Angeles, numele este din cale-afară de… considerabil!

Caragiale geograf:

„Dâmbul, nume împrumutat de la fluviu care curgea la marginea municipiului Ploieşti, numai când ploua şase săptămâni de-a rândul!”

Cine nu a visat să se facă explorator, să cerceteze ţări îndepărtate şi necunoscute? Este doar atât de simplu… până citeşti cum s-a pregătit exploratorul englez de origine elveţiană Jean-Louis Burckhardt pentru călătoriile sale de la începutul secolului al XIX-lea.

Burckhardt, după ce studiase la universităţile din Leipzig şi Göttingen, a urmat şi la Cambridge cursurile de limbă arabă, învăţând şi o sumedenie de versete din Coran pe de rost.

Pentru a suporta mai uşor eventualele surprize ale călătoriei, el se obişnuise să nu mănânce şi să nu bea apă timp îndelungat, şi „se antrena” dormind direct pe pământ, pe orice vreme, culcându-se în praful şoselelor şi pe pietrele străzilor Londrei. Ceea ce i-a prins foarte bine atunci când a fost jefuit de toate bagajele şi proviziile şi în timpul călătoriei prin cumplitul deşert nubian, cu două cămile numai, şi mâncând doar un pumn de curmale uscate pe zi!

În 1315 se împliniseră douăzeci şi cinci de ani de la reîntoarcerea lui Marco Polo la Veneţia. În acest interval, doi călători au redactat însemnările călătoriilor făcute.

Primul, un călugăr franciscan, a străbătut întreaga Asie de la Marea Neagră până la graniţa Chinei, dar a lăsat o descriere confuză a locurilor străbătute.

Despre cartea celui de al doilea, Jean de Mandeville, după mărturia lui Jules Verne, s-a spus că este „o lucrare plină de atâtea minciuni, încât poate că nu mai există alta asemănătoare în toate limbile cunoscute ale lumii!”

BALBOA. Vasco	conchistador spaniol (1475 – 1517). Străbătând istmul Panamá, el a descoperit

Núñez de.	Oceanul Pacific în 1513. A străbătut de mai multe ori în ambele sensuri şi totdeauna în alte direcţii istmul, ceea ce l-a făcut pe Humboldt să spună că această regiune era mai cunoscută în secolul al XVI-lea decât pe timpul său.
BOUGAINVILLE Louis Antoine de.	navigator şi matematician francez (1729 – 1811). Autorul cărţii *Voiaj în jurul lumii*, în care descrie călătoria făcută cu celebra lui corabie, „Ţâfnoasa”.
CANTEMIR. Dimitrie.	enciclopedist român şi domn al Moldovei, autorul primei monografii geografice româneşti *Descrierea Moldovei* şi al uneia din primele istorii ale imperiului otoman (1673 – 1723). A fost membru al Academiilor din Berlin şi Petersburg.
CARTIER. Jacques.	navigator francez (1491 – 1557). A făcut două călătorii în Canada, pe care a luat-o în stăpânire în numele regelui Franţei, Francisc I.
COOK. James.	navigator englez (1728 – 1779). Descoperitorul insulelor Hawaii, Societăţii şi al Noii Zeelande.
DRAKE. Francis.	corsar englez (1540 – 1596), înnobilat şi făcut amiral de către regina Elizabeta a Angliei. Este învingătorul uriaşei flote spaniole „Invincibila Armada”.
HEDIN. Sven.	geograf şi explorator suedez (1865 – 1952). A călătorit aproape pe tot Pământul, dar a explorat îndeosebi Asia centrală.
HERODOT.	vezi *Istoria*.
HEYERDAHL. Thor.	etnograf şi explorator norvegian contemporany născut în 1914. A străbătut, cu o plută, Pacificul, din Perú până în

	Polinezia, pentru a demonstra ipoteza proprie a originii americane a polinezienilor.
HUMBOLDT, Alexander von.	geograf şi naturalist german (1769 – 1859). A explorat America tropicală şi ecuatorială şi Asia centrală.
LIVINGSTONE. David.	explorator englez (1813 – 1873). A efectuat trei mari călătorii în Africa centrală şi australă. Atât el cât şi soţia lui au murit în timpul călătoriilor.
NANSEN. Fridtjof.	naturalist şi explorator norvegian (1861 – 1930). A explorat mai ales ţinuturile arctice, străbătând Groenlanda pe schiuri şi încercând să ajungă, cu o sanie, la Polul Nord. Profesor la Universitatea din Oslo, a obţinut premiul Nobel pentru pace în anul 1922.
POLO, Marco.	călător veneţian (1254 – 1324). Plecând în 1271 cu tatăl şi unchiul său spre China, el traversează Armenia, Persia, Pamirul şi deşertul Gebi. La Pekin, apreciat deosebit de împăratul chinez, este copleşit cu daruri şi onoruri. Rămâne aici şaisprezece ani, îndeplinind diferite misiuni. După o călătorie de aprobe cinci ani (1291 – 1295), prin Sumatra, în lungul coastelor sudice ale Asiei până în golful Persic şi trecând prin Constantinopole, se întoarce acasă. *Milionul* este relatarea voiajului său, o descriere a splendorilor şi grandorii curţii Marelui Han şi totodată o enciclopedie geografică a Asiei orientale.
STANLEY, John	explorator englez (1841 – 1904). A traversat Africa ecuatorială de la un ţărm la

ROWLANDS şir HENRY MORTON	altul.
TWAIN, Mark	vezi *Filologia*.
VOLTAIRE.	vezi *Filologia*.

Ştiinţele naturii – ştiinţe care tratează despre natură şi producţiile sale.

(Petit Larousse)

ŞTIINŢELE NATURII

În naturale sau, cum se mai numesc, ştiinţele naturii, intră: mineralogia, botanica şi zoologia. Toate celelalte ştiinţe, cum sunt: matematica, istoria, geografia, religia sunt probabil ştiinţe nenaturale.

BRANISLAV NUŞICI

Cunoscut de peste cinci mii de ani, bobul este leguma care a dat naştere celor mai multe dispute filosofice. Iată evoluţia concepţiilor despre bob:

În vechiul Egipt, în unele provincii, era considerat o plantă impură, simbol al morţii sau sălaş al sufletelor celor morţi, din cauza petelor negre de pe florile lui. Nu numai că era oprit consumul, dar preoţii se fereau chiar să-l privească.

Pitagora interzisese discipolilor săi să-l consume. Motivul era că seamănă cu unele părţi ale corpurilor vii, deci adăposteşte sufletele morţilor, care pot fi chiar rude de-ale noastre. Acest lucru l-a făcut pe Horaţiu, mai târziu, să scrie într-o satiră că a mâncat nişte rude de-ale lui

Pitagora, cu slănină!

Aristotel avea altă părere: interzicerea mâncării de bob era un precept moral, care-i împiedica pe filosofi să se amestece în afacerile de guvernământ, ştiut fiind faptul că în unele oraşe, magistraţii erau aleşi prin votul cu aceste boabe.

Cicero credea că bobul îl împiedică pe filosof să aibă liniştea necesară cercetării adevărului, deoarece irită spiritul! Iar Varro susţinea că petele negre de pe florile lui sunt de fapt litere infernale.

Dacă toată lumea s-ar fi compus din filosofi, hrănitoarea legumă ar fi dispărut probabil din Europa. Bobul a constituit însă unul din principalele alimente ale armatelor romane care l-au răspândit în teritoriile cucerite. La o cinste atât de mare ajunsese în evul mediu, încât se spunea că rudele marelui Pitagora nu pot fi mai bine onorate decât gătite cu grijă şi mâncate cu poftă!

Despre părintele botanicii:

Aristotel, fermecat de inteligenţa şi elocinţă elevului său Tyrtamos, i-a schimbat numele în aceia de Eufrast, care înseamnă „cel care vorbeşte bine”. Dar, pentru că nici acest nume nu i se părea îndeajuns de potrivit cu marca stimă pe care o avea pentru frumuseţea expresiilor şi geniul lui Tyrtamos, l-a numit Teofrast, adică „un om a cărui vorbire este divină”.

La 107 ani, Teofrast regreta că moare la o vârstă la care simţea că abia începe să devină înţelept. El considera că natura a fost nedreaptă atunci când le-a dăruit corbilor şi cerbilor o maturitate atât de lungă, proporţional cu cea a Omului. Căci, spunea el, „abia începem să trăim cu adevărat, că şi trebuie să murim!”

Pliniu descrie pescuitul chefalilor:

„Pescarii strigau cât îi ţinea gura: Simon, Simon! La auzul acestui strigăt, delfinii, ştiind că pe ei îi cheamă aşa, alungau chefalii direct spre plasele pescarilor. După care,

îşi luau mulţumiţi apetitivul oferit de oameni: pâine muiată în vin.

Acest fel de pescuit, scrie naturalistul roman, atrăgea pe mal o mulţime de curioşi”.

„Filosoful scolastic are între oameni locul pe care îl are maimuţa printre animale. Ea nu munceşte ca boul, nu duce poveri ca măgarul, nu latră la hoţi cum face câinele, ci murdăreşte peste tot, îi muşcă pe trecători şi dăunează tuturora”.

Aceasta era părerea lui Rabelais!

Pasionat cercetător al naturii, Rempero se apucă să studieze îndeaproape erupţia vulcanului Etna. Cercetările sale, ţinând cont de data ultimei erupţii şi de aspectele lavei, îl duseră la concluzia că lumea nu putea avea mai puţin de 14.000 ani.

Fiind astfel în dezacord cu Vaticanul, papa îi trimise vorbă să-şi revizuiască afirmaţiile pentru că, în caz contrar, va constata că şi Sfântul Scaun are… erupţiile lui!

Naturalistul Swammerdam, pentru a demonstra mai clar existenţa microorganismelor, explica aceasta cu ajutorul păduchilor: „există şi păduchi ai păduchilor”.

Dintr-o carte a anului 1571:

„Cocoşul, atunci când este bătrân, ouă un ou mic şi rotund, care, dacă este clocit pe bălegar de către un şarpe sau alt animal veninos, dă naştere la un Bazilisc. Acesta seamănă la înfăţişare cu un şarpe cu aripi şi cap de cocoş şi pe cap are o coroană de aur.

Răspândeşte un miros îngrozitor şi singurul fel în care poate fi omorât este să-i arăţi o oglindă. Căci Baziliscul are o înfăţişare atât de îngrozitoare, încât el singur nu şi-o poate suporta. * De aceea, atunci când se priveşte în oglindă, moare!”

„După Aristotel, raţele domestice sunt raţe de origine marină, iar acestea iau naştere din ghindele stejarilor căzute în mare”. În felul acesta argumentau călugării din

evul mediu când mâncau, în timpul postului, raţe de origine… vegetală!

Despre morua, un peşte din Oceanul Atlantic, găsim scris într-un vechi tratat despre animale: „Morua a primit de la natură un avantaj deosebit pe care mulţi oameni l-ar dori. Când lăcomia l-a făcut să înghită ceva pe care nu-l poate digera, el îşi vomită stomacul, pe care, după ce l-a golit şi l-a spălat bine cu apă de mare, îl înghite la loc şi reîncepe să mănânce”.

Societatea Naturaliştilor din Plymouth a premiat pe la începutul secolului al XVII-lea un apicultor numit Wildman. Acesta a prezentat trei roiuri de albine dresate care stăteau unul pe obrazul lui, altul pe umăr, şi al treilea, în buzunar! La sunetul unui fluier, roiurile se îndreptau către nişte stupi mici, fiecare la stupul său. La al doilea fluierat, albinele veneau să-şi reia locul pe Wildman.

În motivarea premierii, s-a menţionat şi faptul că, deşi experienţa a fost repetată de mai multe ori, nici Wildman nici juriul n-au fost înţepaţi. Statutul societăţii prevedea că se acordă premii numai pentru descoperiri practicei

Prima explicaţie dată de naturalişti cu privire la originea mamuţilor descoperiţi în Siberia a fost că ei sunt elefanţii lui Hanibal. După înfrângerea acestuia de către romani, elefanţii au fugit unde au văzut cu ochii şi, ajungând în Siberia, au murit acolo de frig!

Numit de prieteni „suflul zeilor”, iar de duşmani „duhul iadului, iarba dracului” etc., tutunul nu a fost deloc o plantă anonimă. Iată prima ştire din primul număr al primului ziar francez, *La Gazette*, din 30 mai, 1631:

„Regele Persiei cu 15.000 de cai şi 50.000 oameni pe jos asediază Dule, la două popasuri de Babylon, unde sultanul a dat ordin să sosească toţi ienicerii, sub pedeapsa cu moartea, şi-şi continuă, totuşi, distracţia să ducă o luptă aprigă împotriva celor care prizează tutun, pe

care-i sufocă cu fum”.

După onorurile acordate la Curtea Angliei, botanistul expediţiei căpitanului Cook fu invitat şi de către Frederic cel Mare, la Berlin. Printre altele, regele îl întrebă câţi suverani văzuse în călătoria lui.

„Vreo cinci sălbatici şi doi… îmblânziţi”, fu răspunsul I

Petru cel Mare strânsese o colecţie considerabilă de istorie naturală. Unul din secretarii lui, propunându-i ca publicul să plătească intrarea în muzeu, ţarul spuse:

„Din contră, trebuie inspirată supuşilor mei dorinţa de a vizita muzeul. În consecinţă, toţi vizitatorii vor fi trataţi gratis cu cafea, vin şi votcă”.

Filosoful Pope spunea:

„Naturaliştir au dovedit şi demonstrat multe lucruri, cu excepţia motivului pentru care câinele se învârteşte în loc, de două, trei ori înainte de a se culca!”

În secolul al XVIII-lea o carte foarte citită se numea *Antichitatea dezvăluită*. Ea cuprindea mai ales descrieri şi explicaţii din domeniul ştiinţelor naturale.

Autorul ei, Boulanger, explica credinţa omului în puteri supranaturale prin amintirea confuză pe care o păstrăm din timpurile geologice. Căci, după el, omul, ca şi celelalte specii animale, trăia pe Pământ din primele momente ale existenţei planetei şi a asistat deci la toate cataclismele şi modificările geologice petrecute, care, prin amploarea lor, i-au sugerat existenţa unor puteri supranaturale uriaşe.

Trimiţând numeroase comunicări despre ceea ce văzuse la microscoapele construite de el în salivă, în apa de băut, în intestinele broaştelor şi ale cailor, etc., Master Leeuwenhoek, portarul primăriei din Delft – „portarul nebun” cum îl numeau vecinii – fusese ales membru de către Royal Society din Londra. Nu se îndura însă să-i dăruiască un microscop construit de el, cu toate

insistenţele societăţii care-şi construise unul, dar nu era înzestrat cu lentilele perfecţionate ale olandezului.

Odată, vizitat de un membru din Londra al acestei societăţi savante, musafirul rămase încântat de claritatea lentilelor celor câteva microscoape prin care privise.

„O, Sir, răspunse Leeuwenhoek, dacă ţi-aş arăta şi pe cel mai bun pe care îl am!... Dar pe acela îl ţin încuiat şi-mi fac cu el observaţiile importante.

Nu-l arăt nici măcar familiei mele!”

Cea dintâi instituţie din Suedia pentru studiul naturii a luat naştere la Uppsala. Ea se numea *Colegiul Curioşilor*.

Printre temele studiate la Royal Society din Londra, pe la mijlocul secolului al XVII-lea, era şi următoarea:

„Dacă un păianjen poate să iasă dinăuntrul unui cerc făcut din corn pisat de rinocer”. Iată şi protocolul experienţei, găsit în arhive: „S-a descris un cerc cu praful cornului unui unicorn, s-a aşezat un păianjen în centrul lui, dar acesta a fugit imediat”.

Ambroise Paré susţinea că broaştele râioase se nasc din „substanţa umedă a pietrelor!”

Permanenta sa înclinare de a „înfrumuseţa” faptele a dus la excluderea lui Raspe din Royal Society. Fără a se descuraja, naturalistul a continuat să cultive genul lui preferat, lansând o carte nemuritoare: în traducerea engleză a lui Raspe au apărut, pentru prima dată, în anul 1785, *Povestirile baronului Münchhausen*!

Fontenelle are ca invitat la masă pe cardinalul Dubois. Ambii sunt mari amatori de sparanghel, dar gazdei îi place numai cu untdelemn, în timp ce musafirul îl preferă cu maioneză. Bucătarul a primit, deci, ordin să prepare delicata legumă în cele două feluri.

Cu puţin înaintea prânzului, soseşte un curier călare, care aduce trista veste că Dubois a murit subit.

Atunci, Fontenelle strigă de răsună sălile: „Tot sparanghelul cu untdelemn!”

Acesta este cel mai scurt discurs funebru care a fost rostit la moartea unui prim-ministru!

Buffon este întrebat de o tânără fată care este diferenţa între boi şi tauri. Oarecum încurcat, naturalistul se gândi puţin şi spuse:

„Vedeţi, domnişoară, taurii sunt taţii viţeilor, în timp ce boii… ei, bine, ei sunt… unchii viţeilor!”

Buffon spunea despre călugării bătrâni că „nu au încetat să trăiască, dar, de fapt, îşi desăvârşesc moartea”.

Lucru de necrezut, în tinereţea lui, Buffon era leneş, obişnuind dimineaţa să întârzie în pat. Pentru a se dezbăra de obiceiul acesta, el conveni cu servitorul său Joseph că, de câte ori acesta va reuşi să-l facă să se dea jos din pat înainte de ora şase dimineaţa, va căpăta bani.

În primele zile, Buffon nu vru să se scoale, pretextând că este bolnav şi chiar înfuriindu-se la insistenţele lui Joseph şi ameninţând că-l dă afară. Rezultatul a fost că Joseph nu s-a ales decât cu observaţii pentru că îngăduise stăpânului să rămână în pat, împotriva poruncii primite. Dara descoperit repede un mijloc fără greş de a asculta de poruncile primite: în fiecare dimineaţă, dacă Buffon nu se dădea repede jos din pat, Joseph se apropia respectuos de ilustrul său stăpân şi turna peste el o găleată mare cu apă rece!

Mai târziu, lui Buffon îi plăcea să spună!

„Datorez lui Joseph trei sau patru volume din *Istoria Naturală*! *u*

Presa vremii despre Buffon:

„Ne întrebăm cum se face că, pe când clerul şi magistratura desfăşoară cel mai just şi viguros zel împotriva cărţilor periculoase şi anticreştine, cartea Domnului Buffon a scăpat oricărei cenzuri, cu toate că ea conţinea idei capabile să conducă la ateism şi chiar la materialismul cel mai grosolan!”

(*Jurnalul istoric şi literar*, 1 ianuarie, 1779.)

Voltaire împotriva lui Buffon:

„… S-a găsit în munţii din Hessa o piatră care pare să poarte urma unui calcan şi, în Alpi, o ştiucă pietrificată; s-a tras concluzia că marea şi râurile au curs peste munţi. Era mai naturală ipoteza că aceşti peşti, purtaţi de un călător, stricându-se, au fost aruncaţi şi s-a pietrificat cu timpul, dar această idee era prea simplă şi prea puţin sistematică.

e Ş-au găsit, de asemenea, în provinciile Italiei şi ale Franţei, mici scoici despre care suntem asiguraţi că sunt originare din marea Siriei. Nu vreau să le contest originea, dar nu ne-am putea aminti de acea mulţime de pelerini şi de cruciaţi care şi-au dus averea în Ţara Sfântă şi au adus de acolo scoici? Şi ne place mai bine să credem că marea de la Jaffa şi Sidon acoperea Burgundia şi Milanul?”

Dar, dacă în ceea ce priveşte fosilele, după cum am văzut, greşea, ironiza, pe deplin justificat, teoria generaţiei spontanee:

„Este foarte ciudat că oamenii, care tăgăduiesc existenţa unui creator, n-au şovăit să-şi atribuie facultatea de a crea viermişoril”.

Pe marginea cărţii lui Boullier, *Studiu filosofic asupra sufletului animalelor*, Voltaire a scris:

„Autorul este un cetăţean excelent, dar nu este destul de instruit în istoria ţării sale”.

S-a spus despre Buffon că, atunci când a descris omul, s-a privit în oglindă: omul lui este un animal solemn şi cu… manşete.

Într-adevăr, marele naturalist considera că „… un om cu bun simţ trebuie să privească veşmintele sale ca făcând parte din el însuşi, pentru că ele fac efectiv parte în ochii altora, şi intră, în oarecare măsură, în ideea totală pe care ne-o facem despre cel care le poartă”.

Necunoscându-se importanţa curentului Golf Stream, se considera în secolul al XVIII-lea că Parisul are o climă mai blândă decât Québecul, din cauza populaţiei mai

numeroase şi a pădurilor mai puţine. Chiar Buffon scrisese că „a asana, a defrişa şi a popula o ţară înseamnă a-i da căldură pentru mai multe mii de ani”.

Era simplu: oamenii şi animalele, mişcându-se, produc căldură în timp ce arborii, stând pe loc, produc… „umiditate rece”!

Tot pe atunci, formarea cristalelor diferitelor roci era explicată prin existenţa şi circulaţia „sucului pietrificat”, un fel de sevă a pietrelor!

Una din cele mai ciudate proprietăţi ale pământului din Irlanda era aceea de… a omorî şerpii 1

De aceea, nobilii englezi presărau până prin secolul al XIX-lea prin grădinile lor pământ adus din Irlanda.

Fosilele Unor moluşte – amoniţi – găsite aici erau considerate drept… şerpi pietrificaţi de pământul irlandez. (în Irlanda, ca şi în alte părţi, de pildă în insula Creta, nu există şerpi.)

Adversarii clasificărilor botanice şi zoologice prin doi termeni latini – genul şi specia – spuneau că nu trebuie utilizate în ştiinţă denumiri care „sunt mai grele chiar decât ştiinţa respectivă!”

Elevul Linné era un elev mediocru. Directorul şcolii le spunea adesea părinţilor că, din fiul lor, nu va putea niciodată să iasă un poet ci, cel mult, un meseriaş!

Voind să-şi susţină doctoratul în Olanda, Linné a fost nevoit să dea mai întâi un examen de teologie la Uppsala. Potrivit unor dispoziţii oficiale, studenţii suedezi care doreau să studieze la universităţi străine erau obligaţi să dea în prealabil acest examen care-i ferea de influenţa oricăror erezii de dincolo de graniţe.

Înţelegând să aplice clasificarea sistematică nu numai în ştiinţă, ci şi în alte domenii, Linné face o demonstraţie soţiei sale despre superioritatea metodei în cadrul… gospodăriei. Scoţând toate rufele din dulap, el le repune pe rând, în mod sistematic: ordinul-cămăşi, genul-

bărbăteşti, specia de zi, specia – de noapte etc.

În bucătărie însă, metoda a trebuit să fie rapid abandonată în urma prefacerii în ţăndări a unui exemplar unic din ordinul castroane, familia de supă, genul de porţelan, specia de zestre!

Părerea lui Linné:

„Din tot ce a fost creat pe lume, nu încape nicio îndoială că maimuţele sunt cele mai apropiate de oameni. Prin chipul, mâinile şi picioarele, braţele şi oasele, pieptul şi viscerele lor, ele seamănă cel mai mult cu noi; ba până şi prin nenumăratele lor ghiduşii, atunci când se dedau la fel de fel de nebunii sau când caută să fie comice, imitând tot ce văd: aceasta înseamnă a copia moda; se aseamănă atât de tare cu noi, încât cu mare cazną am putea stabili prin ce anume se deosebeşte maimuţa de om”.

Comisia academică pentru redactarea Dicţionarului limbii franceze terminase definiţia cuvântului „rac”. Acesta suna astfel: „mic peşte roşu, care merge de-a-ndărătelea”. Unul din filologi „însă, părându-i-se că nu ar fi chiar cea mai bună, solicită şi părerea lui Cuvier.

Naturalistul declară liniştit:

„Stimaţi colegi, racul nu este un peşte, nu este roşu şi nu mergea de-a-ndărătelea. Cu aceste mici excepţii, definiţia dumneavoastră este perfectă!”

Adus din America, foarte greu s-a răspândit în Franţa cultura şi consumul cartofului, populaţia fiind convinsă că produce… lepră. În zadar s-au utilizat cele mai iscusite metode de combatere a acestei prejudecăţi, mergându-se până la afirmaţia lui Ludovic al XVI-lea că floarea lui preferată este floarea de cartof „în care scop suveranul o purta mereu la butonieră, iar curtenii îl imitau.

Soluţia acestei grele probleme a fost găsită de Parmentier: un câmp mare de lângă Paris era cultivat cu cartofi. În timpul zilei câmpul era straşnic păzit de armată, care nu permitea nimănui să se atingă de cartofii pentru

masa regelui. În schimb, noaptea, paza slăbea de tot, sentinelele având ordinul să nu observe că parizienii furau pe capete mâncarea regală.

Dar recunoştinţa era şi pe atunci o floare mai rară decât floarea cartofului: la alegerile de deputaţi ai Parisului, Parmentier a căzut în urma opiniei stârnite de protestul unui alegător: „Nu-i daţi votul ăstuia! El este cel care a inventat cartoful şi o să ne facă să mâncăm numai cartofi!”

Dacă nu ar fi fost foamete periodică – aproape la fiecare zece ani – periculoasa legumă nu s-ar fi putut răspândi în Europa, în Italia, numai porcilor li se dădeau cartofi, în Germania, din când în când şi deţinuţilor, în Franţa se spunea că produc lepra şi, încă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, unii savanţi europeni erau convinşi că tuberculoza este atât de răspândită pe continentul nostru datorită… tot bietului cartof!

Jonathan Swift îi asemăna pe cei care se lăudau cu strămoşii lor, cu cartofii: „ce-i mai bun se află în pământ!”

Apariţia cărţii *Originea speciilor* a provocat cele mai felurite reacţii, de la cele mai violente, până la cele mai ironice. Iată una dintre ultimele, publicată într-un ziar parizian: „Omul primitiv n-ar fi fost, deci, decât un subofiţer cu viitor din marea oaste a maimuţelor!”

Cu cincisprezece ani înainte de apariţia *Originel speciilor*, Darwin scria:

„Afirmând că speciile nu sunt imuabile, am impresia că mărturisesc o crimă”.

Iar la câteva luni după apariţia cărţii:

„Nu am intenţia să scriu ca un ateu… Dar nu mă pot convinge pe mine însumi că un Dumnezeu omnipotent şi generos a creat într-adins Ichneumonidul cu intenţie expresă ca el să se hrănească ou omida vie, sau că pisica trebuie să se distreze cu şoarecele…”

Marinarii de pe vasul Beagle îl porecliseră pe

naturalist „Prinzătorul nostru de muşte”.

Din Autobiografia lui Charles Darwin:

— „Se pare că în mintea mea există un soi de fatalitate, care mă face să-mi exprim din capul locului expunerea sau fraza într-o formă greşită sau stângace. La început, obişnuiam să-mi gândesc fraza înainte de a o aşterne pe hârtie; dar mi-am dat seama de multă vreme că realizez o economie de timp mâzgălind cu un scris grăbit pagini întregi, cât pot mai repede, şi apoi să prescurtez jumătate din cuvinte şi să le corectez pe îndelete. De multe ori, frazele astfel mâzgălite sunt mai bune decât cele pe care le-aş fi putut scrie chibzuindu-le pe îndelete”.

— „… Romanele, care sunt opere de imaginaţie, chiar cele nu prea izbutite, mi-au procurat timp de ani de zile o minunată destindere şi plăcere, de aceea îi binecuvântez de multe ori pe toţi romancierii. Mi-au fost citite cu glas tare numeroase romane; îmi plac toate, chiar dacă sunt numai pe jumătate bune, şi îmi plac mai ales cele cu sfârşit fericit. Ar trebui scoasă o lege împotriva celor cu sfârşit trist. Un roman, după gustul meu, nu devine operă de mina întâia dacă nu conţine vreun personaj care să poată fi iubit pe de-a-ntregul iar dacă personajul acesta e o femeie drăguţă, cu atât mai bine”.

Cunoscută sub numele de „legea maimuţelor”, o lege din statul Tennessee interzicea propagarea în şcoli a teoriei lui Darwin. În anul 1925, profesorul John Thomas Scopes a fost amendat pe baza acestei legi cu 100 de dolari. În 1966, profesoara Susan

Epperson a fost sancţionată pentru acelaşi motiv, iar la începutul lui 1967, după încă o sancţiune, legea maimuţelor a fost, în fine, abrogată.

De la apariţia *Originel speciilor* nu trecuseră decât 108 anii

Thomas Huxley, despre cercetarea ştiinţifică:

„Preocuparea mea constă în a învăţa aspiraţiile să se

adapteze faptelor şi nu în a încerca să forţez faptele să se armonizeze cu aspiraţiile mele.

Stai jos în faţa faptelor ca un copil mic, fii gata să renunţi la orice idee preconcepută, urmează cu smerenie calea pe care te călăuzeşte natura, altfel nu vei învăţa nimic!”

Claude Bernard se adresează într-o zi asistentului său Bert:

„Lasă-ţi imaginaţia* la vestiar, împreună cu paltonul. Să nu uiţi însă să ţi le iei la ieşire!”

Sosirea unei girafe la grădina zoologică din Paris i-a produs lui Ludovic al XVIII-lea multă neplăcere. Şi iată cum: se ştie că obiceiul de a caracteriza orice eveniment mai important prin cuvinte de spirit sau cântece este un obicei francez prin excelenţă şi deloc lipsit de importanţă, el putând duce, uneori, chiar] a căderea guvernului, sau la acoperirea de ridicol a unui personaj.

La revenirea regelui în 1814, evenimentul fusese caracterizat prin expresia devenită de mare circulaţie: „Nu s-a schimbat nimic în Franţa, nu este decât un francez în plus!” Aceasta i-a făcut plăcere regelui care, după dezastrele napoleoniene, dorea să fie privit de francezi ca un simplu cetăţean liniştit şi cumsecade.

Nemulţumirea poporului faţă de Restauraţie a găsit ocazia să se exprime, la sosirea girafei, printr-o aluzie foarte transparentă:

„Nu s-a schimbat nimic în Franţa. Nu este decât un dobitoc în plus!”

Descoperind, la 1819, în pădurile Sumatrei o floare gigantică, de peste un metru diametru, botanistul Arnold nu fu crezut decât după câţiva ani, când o nouă expediţie a confirmat existenţa uriaşei flori.

Aceiaşi savanţi care râseseră de „puterea-i de imaginaţie”, s-au grăbit acuma să dea florii numele de Rafflesia Arnoldi!

După nenumărate încercări nereuşite de a găsi o plantă care să producă cauciuc şi care să poată fi cultivată în S.U.A., Thomas Alva Edison a exclamat cu amărăciune:

„Din păcate, nu putem transporta ecuatorul în Statele Unite!”

Cu aproape o sută /cincizeci de ani mai înainte, buclucaşa plantă mai jucase o festă ilustrului chimist Priestley: după nenumărate încercări de a găsi o soluţie care să dizolve cauciucul, a fost nevoit să se mulţumească cu o descoperire care i se părea lipsită de importanţă! Sucul întărit de cauciuc avea proprietatea de... a şterge urmele scrisului!

Definiţia grădinii zoologice:

Singurul loc unde animalele sălbatice sunt absolut în siguranţă faţă de oameni.

Observând cum îşi duc povara pe drumurile de munte, un naturalist spunea că este ferm convins că, în certurile dintre măgari şi conducătorii lor, dreptatea este aproape întotdeauna de partea măgarilor.

Răspunsuri la examen:

e „Dinothérium gigantissimum este un animal preistoric, uriaş, inventat prima oară de geologul român Grigore Ştefănescu”.

— „Vacile elveţiene produc mari cantităţi de lapte. Acest exemplu ar trebui urmat”.

e „Un arbore pe ramurile căruia sunt agăţaţi strămoşii şi părinţii dinastiilor europene se numeşte arbore* ginecologic”.

În clasificarea botanică, două din cele mai răspândite specii de banani se numesc „bananul filosofilor” şi „bananul paradisului” (Musa Sapientium şi Musa Paradiziaca).

Primul a fost denumit astfel pentru că Pliniu a scris că fructele lui predispun omul la căutarea înţelepciunii. Cât despre bananul paradisului, explicaţia a fost dată în

primele secole ale erei noastre: cu fructul lui şi nu cu un măr a tentat-o şarpele pe Eva.

Definiţia antropologiei:

Broca: „Studiul omului considerat ca animal”.

Dicţionarul politehnic: „Ştiinţa care studiază caracterele formelor corporale ale oamenilor şi particularităţile lor fizice, ale resturilor fosile umane, ale raselor umane şi diverse alte probleme în legătură cu originea omului printre vieţuitoarele cu care îl compară”.

Dicţionarul enciclopedic român: „Ramură a ştiinţelor naturii, care studiază omul, originea, evoluţia lui biologică şi rasele umane”.

Cea de-a treia definiţie are măcar un singur merit: este lipsită de… aluzii personalei

Anatomia este una din cele mai precise ştiinţe. Fiecare formaţiune mai importantă din organism este amănunţit descrisă şi posedă o denumire proprie, ceea ce face imposibilă orice confuzie.

Datorită acestui fapt, orice anatomist poate indica imediat unde se găsesc în corpul omenesc: ciocanul, nicovala, scripeţii, artera anonimă, nervul ruşinos, gaura astupată şi suplimentul, adică apendicele.

La fel de uşoară este această operaţie pentru: creasta cocoşului, piciorul de gâscă, melcul, coada de cal, şaua turcească.

În labirintul creierului, te descurci cu mare uşurinţă chiar în cazul când cauţi lucruri care n-ai crede că pot sta pe aici: măciuca, amigdala creierului, măslina, piciorul calului de mare şi camera… nupţială.

În fine, până şi un copil – de anatomist, desigur 1 – ştie că pe oasele bazinului există o creastă care se numeşte „creasta nenumită”.

Este clar că, pentru anatomia umană, nu se puteau găsi alte denumiri mai caracteristice!

Fizicianul german Fahrenheit, creatorul scării

termometrice după care gheaţa se topeşte la 32°, iar un om sănătos are temperatura de 98, 6° s-a preocupat intens şi de agricultură.

El a inventat un aparat care era menit să usuce terenurile inundate.

Cu toate perfecţionările aduse timp de mai mulţi ani la rând, această invenţie, destinată să înlocuiască... soarele şi vântul, n-a izbutit să ajungă la producţia industrială!

ARISTOTEL.	Vezi *Fizica*.
BERNARD. Claude.	biolog francez (1813 – 1878). Cartea sa *Introducere în studiul medicinii experimentale* conţine principiile fundamentale ale cercetării ştiinţifice. Este descoperitorul rolului pancreasului în digestie.
BROCA. Paul.	naturalist şi chirurg francez (1824 – 1880). Este fondatorul şcolii franceze de antropologie.
BUFFON. Georges Louis, LECLERC.	naturalist francez (1707 – 1788). Autor al *Istoriei naturale*, el a bănuit evoluţia speciilor. Talentat scriitor, lui îi aparţin celebrele cuvinte: „Stilul este însuşi omul”.
CARDAN.	vezi *Matematica*.
CICERO.	vezi *Ştiinţele juridice*.
CUVIER.	naturalist francez (1769 – 1832). Este creatorul anatomiei

Georges.	comparate şi al paleontologiei.
DARWIN. Charles.	naturalist englez (1809 – 1882). Concepţia sa despre originea şi variabilitatea speciilor a influenţat enorm ştiinţa şi filosofia secolului al XIX-lea.
DUBOIS. Guillaume.	Cardinal şi prim-ministru al Franţei (16561723).
EDISON, Thomas Alva.	fizician american (1847 – 1931). Dintre descoperirile lui mai importante face parte constatarea emisiunii de electroni de către metalele incandescente. A construit fonograful, lampa cu incandescenţă, primul cinematograf vorbitor, a perfecţionat acumulatoarele.
FONTENELLE.	Vezi *Fizica*.
FREDERIC cel Mare.	Vezi *Istoria*.
HANNIBAL.	general cartaginez, fiul lui Hamilcar, unul din cei mai mari strategi ai lumii (247 – 183 î.e.n.) Toate expediţiile sale împotriva romanilor au
	fost încununate de succes, iar expresia „Hannibal ante portas” semnifica o primejdie

	de neînlăturat. Denunţat de adversarii săi politici, s-a refugiat în Orient şi în cele din urmă s-a otrăvit, pentru a scăpa de răzbunarea romanilor.
HORATIUS, Quintus Flaccus.	poet latin (65 – 8 î.e.n.). *Odele*, *Epodele*, *Epistolele* şi *Satirele* sale constituie un model al echilibrului şi al măsurii, al clasicismului.
HUXLEY. Thomas.	naturalist şi geograf englez (1825 – 1895). A studiat în mod sistematic asemănarea dintre om şi maimuţă.
LEEUWENHOEK, Anton VAN.	naturalist olandez (1632 – 1723). Constructor a câteva zeci de microscoape, a descris un număr considerabil de fiinţe microscopice în cele 112 scrisori trimise la Royal Society, al cărui membru era. La vârsta de 91 de ani, aflat pe patul de moarte, a dictat unui prieten ultimele două comunicări, care au sosit la Londra cu următoarea menţiune: „Vă trimit aici, domni învăţaţi, acest ultim dar al prietenului meu care moare, şi sper că veţi primi cu bine ultimele sale cuvinte”.
LINNÉ. Carl VON.	naturalist suedez (1707 – 1778). Autor al clasificării plantelor după numărul şi aşezarea staminelor, astăzi

	abandonată; clasificarea, propusă tot de el, cu două denumiri, a genului şi a speciei, este încă utilizată.
LUDOVIC al XVIII-lea.	vezi *Istoria*.
PARÉ. Ambroise.	chirurg francez (1509 – 1590). Creatorul tehnicii de legare a arterelor în operaţii.
PARMENTIER, Antoine Augustin.	naturalist, agronom şi farmacist francez (1737 1813). A introdus cultura cartofului în Franţa.
PITAGORA.	vezi *Matematica*.
PLINIU cel Bătrân.	naturalist roman (23 – 79). A scris o *Istorie naturala* în 37 de cărţi. A pierit în catastrofa de la Pompei şi Herculanum.
POPE. Alexander.	filosof şi scriitor englez (1688 – 1744). Prin eleganţa stilului său, a exercitat o mare influenţă asupra literaturii engleze. Exponent al unei filosofii optimiste, era urât, strâmb şi cocoşat.
PRIESTLEY.	Vezi *Chimia*.
RABELAIS.	Vezi *Ştiinţele juridice*.
SWAMMERDAM.	naturalist olandez (1637 – 1680). A studiat îndeosebi insectele.

Jan.	
SWIFT.	Vezi *Ştiinţele juridice*.
ŞTEFĂNESCU, Grigore”.	naturalist român (1836 – 1911). A fost primul profesor de geologie şi paleontologie la Universitatea din Bucureşti.
TEOFRAST.	filosof şi naturalist elin (372 – 287 î.e.n.). Este autorul primului tratat de botanică şi al portretelor literar-filozofice *Caracterele* care au influenţat opera cu acelaşi nume a lui La Bruyère. Succesorul lui Aristotel la conducerea „Lyceului”.
VARRO, Marcus Terentius.	avocat şi erudit roman (116 – 27 î.e.n.). A organizat bibliotecile publice din Roma pe timpul lui Cezar.
VOLTAIRE.	Vezi *Filologia*.

Medicina este ştiinţa care are drept obiect păstrarea sau restabilirea sănătăţii.

(Petit Larousse)

MEDICINĂ

Medicii bolnavi nu se tratează singuri aproape niciodată. Opinia publică, legea, religia au condamnat întotdeauna, cu severitate, sinuciderea!

Cea mai veche plângere împotriva unui medic este scrisă pe o tăbliţă de argilă cu caractere cuneiforme, găsită cu ocazia săpăturilor de la Ninive: un bolnav se plânge regelui că medicul nu l-a făcut bine!

Tot acolo s-a mai găsit şi o altă scrisoare:

„Pentru Iraffi, despre care regele mi-a scris, eu îl tratez şi am mare grijă de el. N-a fost în stare să vină până acum la palat. Regele, stăpânul meu, trebuie să afle că acest om este bolnav. Ikarru”.

Doctorul Ikarru a eliberat deci… cel mai vechi certificat medical cunoscut!

Iar prima reţetă medicală, scrisă cu cuneiforme pe o tăbliţă de argilă şi veche de 4.000 ani, s-a găsit, fireşte, tot la Ninive.

După un papirus, zeul egiptean Toth „dădea îndemânare celor ce ştiu şi medicilor”. Cum s-ar zice… medicii constituiau o categorie de oameni deosebită de „cei ce ştiau”.

Vechile populaţii din America Centrală, aveau şi ele medicii lor şi încă… specializaţi: internişti şi chirurgi. Internistul se numea „Toxoxotla-ticitl”, iar chirurgul, „Tlamatepati-ticitl”.

Specializarea însă nu mergea atât de departe ca la vechii egipteni. Iată ce scrie în această privinţă Herodot:

„Meşteşugul tămăduirii bolilor a fost aşezat în felul următor: fiecare lecuitor se îngrijeşte de un singur fel de boală, nu de mai multe. Pentru fiecare boală există vindecători: unii vindecă ochii, alţii capul, alţii dinţii, alţii pântecele, alţii alte boli ascunse.

În Egiptul antic, medicii erau distinşi cu titluri onorifice, acestea fiind cu atât mai înalte, cu cât

tehnicitatea medicului era mai mare.

Cele mai obişnuite titluri erau „interpret al artei secrete” şi „cunoscător al lichidelor ascunse”, mai rar acordat fiind acela de „stăpân al scorpionilor”.

Numai specialiştii eminenţi puteau aspira la titlul de „medic al pântecelui regal”.

O apreciere a părintelui medicinii, Hippocrat:

„Cea mai mare parte a medicilor seamănă, în ochii mei, cu piloţii răi. Când marea este calmă, nimeni nu-şi dă seama de greşelile lor. Dar, când trebuie să facă faţă unui vânt puternic sau unei furtuni, ignoranţa lor devine evidentă şi fiecare îşi dă seama că nava merge spre pieire din cauza lor. La fel este şi cu numeroşii medici răi: când tratează boli blânde (şi acestea sunt, din fericire, cele mai frecvente dintre cele care-i lovesc pe oameni), erorile lor cele mai mari rămân fără consecinţe şi trec neobservate de profani. Dar, dacă au de înfruntat o boală gravă şi periculoasă, ignoranţa lor apare tuturor a: catastrofa este rapidă, urmând îndeaproape greşelile pe care ei le-au comis”.

Din scrisoarea lui Cato Cenzorul către fiul său Marcus:

„Grecii sunt o rasă perversă şi nesupusă. Crede-mă când îţi spun că de fiecare dată când poporul acesta ne va trimite ştiinţa lui, va fi pentru a corupe Roma. Este încă şi mai rău atunci când ne trimit medicii lor. Aceşti oameni au jurat să-i extermine pe toţi barbarii cu ajutorul medicinii; or, ei îi consideră pe romani drept barbari.

Adu-ţi aminte că ţi-am interzis să recurgi la medici!”

În Orientul antic, pedeapsa cu tăierea nasului era foarte răspândită. Cum era şi firesc, situaţia a devenit o preocupare pentru chirurgia estetică a acelor timpuri. Tehnica grefelor era următoarea: pacientul era îndelung bătut la spate, în acelaşi loc, cu un papuc, până când o suprafaţă de piele de mărimea papucului se umfla straşnic.

Se reîmprospăta rana nasului prin tăierea din nou a cicatrice! formate, se tăia pielea inflamată de pe spate împreună cu un strat de carne, se lipea repede pe nas, se modela cu mina şi se aplică un fel de pansament.

Grefa de piele trebuind să conţină şi carne, procedeul papucului se aplică… în cea mai cărnoasă parte a spatelui 1

Contran, rege al Burgundiei în secolul al VI-lea, a ordonat ca, odată cu soţia lui, să fie omorâţi şi înmormântaţi şi cei doi medici care o îngrijiseră cât timp a fost bolnavă.

Aceştia au fost singurii medici care au fost înmormântaţi într-un mormânt regal, dar se spune că alţii ar fi meritat pe deplin aceleaşi onoruri!

Consilierul împăraţilor Bizanţului din secolul al XI-lea, eruditul Ceucamenos, era convins că medicii provoacă ei înşişi bolile pentru a face avere şi sfătuia:

„Luaţi piper, pentru ficat, lăsaţi-vă sânge de trei ori pe an şi, atunci, când sunteţi bolnavi, postiţi şi staţi la căldură. În felul acesta vă puteţi lipsi de medici”.

Prin secolul al IX-lea, s-a procedat la o revizuire a medicinei persane: bolile care se puteau vindeca prin invocaţia diferiţilor zei au fost reduse la 4 333 de la câte erau menţionate în scrierile mai vechi, unde atingeau cifra de 99 9991

Tot cam pe atunci, chirurgii persani învăţau tehnicile chirurgicale pe alţi pacienţi, nu pe compatrioţii lor!

Primul congres medical a avut loc în Persia, în secolul al VI-lea. Regele Sasamide Khosroes l-a însărcinat pe medicul Drastabad să organizeze o conferinţă de savanţi pentru a face bilanţul progreselor realizate în arta vindecării.

Primul concurs medical a avut loc la Bagdad, în anul 932 când califul Al-Kahir a ordonat medicului palatului său examinarea oral şi cu probe practice a cei 880 medici

stabiliţi în capitală şi izgonirea din Bagdad a acelora care aveau cunoştinţe insuficiente. Erau scutiţi de examen medicii cu mare reputaţie. Celor reuşiţi la examen, li s-a acordat autorizaţie pentru practicarea specialităţii la care reuşiseră cu… note bune!

Un desen chinez din timpul evului mediu ridiculizează luarea pulsului la bolnavele nobile: medicul nu folosea mina, ci examina pulsul cu ajutorul unei tije metalice!

În acele timpuri, femeile bolnave nu se dezbrăcau pentru a fi examinate. Ele arătau medicului locul dureros pe o statueta reprezentând o femeie goală, statuetă care făcea parte din… trusa cu instrumente a medicilor 1

În anul 1309, papă Clement al V-lea a acordat studenţilor şi profesorilor de la Facultatea de Medicină din Montpellier dreptul… de a se căsători. Până atunci, în Europa apuseană studiul şi predarea medicinei nu erau compatibile cu căsătoria.

Profesorii Facultăţii de Medicină din Paris n-au oâaţinut acest drept decât în anul 1452!

În *Chirurgia* sa, Mondeville, profesor la Montpellier pe la mijlocul secolului al XIV-lea, scrie că dacă încasează onorarii de la oamenii bogaţi şi operează gratuit pe cei săraci, chirurgii sunt scutiţi de a mai face pelerinaje la locurile sfinte sau de a merge regulat la biserică. „Ştiinţa lor le salvează sufletul care va fi răsplătit în Paradis!”

Studenţii în medicină de la Universitatea din Paris audiau în secolul al XIV-lea cursurile aşezaţi… pe jos, „din spirit de abnegaţie şi pentru a feri tinereţea lor de orgoliu 1”.

Printre sfaturile igienice ale medicului Tadeo Alderotto este şi acela de a pieptăna părul în fiecare dimineaţă. Acest lucru, în afara curăţeniei capului, avea şi alt efect: uşura… creierul 1

În anul 13G3, cei patruzeci de bărbieri-chirurgi din

Paris s-au constituit într-o asociaţie profesională.

Primul bărbier şi în acelaşi timp valet de cameră al regelui era preşedintele asociaţiei şi avea titlul de „Şeful întregii Bărbiereli şi Chirurgii din Regatul Franţei”!

În anul 1400, biblioteca Facultăţii de Medicină din Paris număra… nouă volume!

Regelui Franţei, Carol al VI-lea cel Mult Iubit, i s-a împrumutat o carte, dar numai după ce a depus o sumă enormă de bani drept garanţie că o va restitui!

În 1377, republica Raguza a introdus o măsură de protecţie împotriva răspândirii ciumei care bântuia pe atunci: echipajele corăbiilor sosite în port nu aveau voie să debarce decât după treizeci de zile, interval care s-a mărit curând la patruzeci de zile, timp socotit necesar pentru a constata dacă vreun marinar nu era bolnav.

Pentru că în limba italiană patruzeci se spunea „quaranta”, termenul cu care era denumită această perioadă era „carantină”.

Evident că studenţii medievali aveau şi ei tratate de specialitate după care învăţau. Iată titlul câtorva din ele:

Lumina Farmaciştilor, *Grădina Sănătăţii*, *Cunoaşterea totală a Mării de Argint*, *Tratatul Camerei de Culcare*.

Pentru a-l atrage pe renumitul anatomist şi chirurg Vesalius la curtea sa, Cosimo de Medici i-a trimis o scrisoare în care, în afară de bani şi onoruri, îi promitea că „va avea atâtea cadavre câte va dori”.

La o şedinţă de disecţie, Vesalius demonstrează savanţilor Veneţiei că nervii pornesc din creier şi din măduva spinării. După demonstraţie, unul din asistenţi spune:

„Mărturisesc că demonstraţia a fost deosebit de clară şi, dacă Aristotel n-ar fi scris că nervii omului pornesc de la inimă, aş fi cu totul de părerea dumneavoastră 1”.

Arhiepiscopul de Toledo declarase că, în urma

rugăciunilor, obţinuse favoarea cerului ca pe o distanţă de douăsprezece leghe în jurul oraşului viperele să nu fie veninoase.

Medicul Charas a scris însă în *Tratat despre vipeie* că viperele de lângă Toledo erau la fel de periculoase ca şi celelalte din restul Spaniei.

L-au denunţat pentru erezie nu preoţii, ci… colegii lui, iar Charas a intrat în închisoare la vârsta de 72 ani. Şi nu preoţii, ci tot colegii au rămas să aibă grijă de… clientela lui!

În oraşele Ligii Hanseatice, atunci când cineva visa noaptea vikingi sau medici, îşi făcea testamentul!

Instiga boarea masacrului din noaptea Sfântului Bartolomeu, Caterina de Medicis era o politiciană abilă şi total lipsită de scrupule. Pentru atingerea scopurilor sale, 1 ea nu ezita să apeleze la chimişti şi farmacişti pentru prepararea celor mai temute otrăvuri, pe care le folosea mai ales împotriva celor care ar fi putut candida la tronul Franţei.

Aceasta a determinat populaţia Franţei să denumească otrăvurile „prafuri de moştenire”.

Ducelui de Choiseul i s-a prezis că va muri într-o încăierare. Aflat pe patul de moarte în timp ce doisprezece medici se certau asupra diagnosticului, ducele recunoscu cu glas stins că prezicerea s-a adeverit.

Dintr-un vechi tratat de medicină:

„O lipitoare pusă în dosul urechii copilului când îi ies dinţii scade foarte mult pericolul ca acesta să moară”.

— „Amorul nu este numai o pasiune a corpului, cum este ura şi invidia, ci este şi o boală a corpului, cum este febra. Ea este în suflet şi în sânge, acestea inflamându-se şi agitându-se extraordinar. Se poate trata metodic amorul, după regulile medicinii, pentru a-l vindeca. 1.

Obţinem aceasta prin provocarea de transpiraţii intense şi prin lăsare abundentă de sânge, care, eliminând

odată cu lichidele aceste spirite inflamate, curăţă sângele, calmează emoţiile şi restabileşte starea naturală”.

Acest energic tratament a fost recomandat acum câteva secole de medicul episcopului din Avranches. Dacă, totuşi, el nu a reuşit să facă să dispară de pe lume amintita boală, probabil că ea este incurabilă!

Unul din medicamentele cele mai utilizate în evul mediu a fost „teriacul”.

Era preparat de mai mulţi medici şi farmacişti reuniţi, în mod solemn, sub paza autorităţilor şi se compunea din 60 – 100 substanţe, printre care se numărau: inimă de ciocârlie, grăsime de broască, fiere de căţel, praf de corn de cerb, carne de viperă, câteva molii pisate, găinaţ de păsări şi o bucăţică de… mumie.

Cele mai scumpe erau teriacul preparat la Bologna şi la Veneţia, renumite prin eficacitatea lor. Indicaţiile medicamentului erau: muşcăturile de animale veninoase sau turbate, asigurarea unei vieţi lungi şi a unei bătrâneţi lipsită de infirmităţi, vindecarea tuturor bolilor, purificarea aerului şi profilaxia ciumei!

Lui Bouvart, medicul lui Ludovic al XIII-lea, i se atribuie o performanţă terapeutică puţin obişnuită: într-un singur an, el a administrat ilustrului său pacient 215 medicamente, 212 clisme şi i-a lăsat sânge de 47 de ori.

La bătrâneţe, ramolit, acelaşi Bouvart era ocolit de toţi bolnavii. La mirarea lui că nu-l mai consultă nimeni, i se spunea:

„Nu mai sunt deloc bolnavi, din cauză că aţi vindecat pe toată lumea 1”.

Théophraste Renaudot, medic din Paris, culegea noutăţi de pretutindeni pe care le povestea bolnavilor săi pentru a-i amuza, în anul 1631, el a obţinut autorizaţia de a tipări o dată pe săptămână foi volante cu aceste noutăţi pe care le vindea pacienţilor.

După foile asemănătoare din Veneţia care se vindeau

cu „una gazetta” – o mică monedă – foile lui Renaudot s-au numit gazete.

În urma unui atac de apoplexie, medicului Chirac i s-a lăsat prea mult sânge. Revenindu-i parţial cunoştinţa, Chirac îşi ia pulsul singur, spunând:

„M-aţi chemat prea târziu. L-aţi sângerat prea mult. Bolnavul va muri curând”.

Ceea ce s-a şi întâmplat 1

Harvey, scriind că oamenii se nasc dintr-un ou fecundat, aproximativ la fel cu oul găinilor, toată Europa savantă a râs de el pentru că susţinea că oamenii sunt... ouaţi!

La bătrâneţe, anatomistul Winslow nu mai îndrăznea să se aplece să ridice ceva de jos, de teama de a nu se rupe vreuna din numeroasele fibre musculare descrise de el.

Pe la 1700 Hecquet spunea: „Medicina a decăzut de când a devenit vorbăreaţă. Ea ar fi putut face mari progrese dacă s-ar fi acordat mai mult timp observaţiei”.

Sydenham declara că nu a putut să se vindece de gută.

Suferind crunt, el se consola spunând că, în definitiv, moartea prin gută nu este o moarte de imbecil!

Rămas celebru mai mult ca arhitect decât ca medic, Perrault a vindecat, totuşi, un poet care, drept mulţumire, i-a făcut câteva epigrame. Furios, medicul-arhitect l-a ameninţat pe fostul lui bolnav care, în altă epigramă, i-a răspuns că se teme de medicamentele, dar nu şi de ameninţările lui 1

Frederic cel Mare, care studiase şi medicina, declară în ajunul unei bătălii:

„Dacă mâine voi fi înfrânt, mă retrag la Veneţia şi profesez medicina”.

„Deci, tot asasin”, mormăi în Jbarbă un bătrân general prusian din suita sa.

Medicul Hill adresă Societăţii Regale din Londra –

care-i refuzase de curând cinstea de a-l alege printre membrii ei – un memoriu în care relata cum a lipit imediat cu gudron piciorul rupt al unui marinar şi, în scurt timp, acesta s-a folosit de el la fel de bine ca mai înainte.

Discuţiile pentru şi contra au durat câtva timp, mai ales că se publicaseră recent lucrări despre proprietăţile întăritoare ale extractului de gudron, dar, până la urmă, înaltul for ştiinţific a admis că faptul ar fi posibil.

Imediat, soseşte o a doua scrisoare a lui Hill:

„În memoriul meu precedent, uitasem să precizez că piciorul marinarului era… de lemn!”

La asediul oraşului Saint Jean d’Acre, pentru a ridica moralul scăzut al soldaţilor francezi, Napoleon vizita spitalul bolnavilor de ciumă, punând degetul pe rănile soldaţilor.

Medicul militar francez Desgenettes a mers însă şi mai departe: şi-a inoculat cu lanţeta puroiul din abcesul de ciumă. Din fericire, inocularea nu atinsese tehnica impecabilă de astăzi, care garantează… reuşita!

Lorry spunea bolnavilor săi:

„N-aş zice niciodată că eu te-am vindecat. Eu te-am îngrijit şi boala s-a terminat cu bine”.

Se spune că a rămas celebru pentru că a fost singurul medic care a spus adevărul în această privinţă.

Lăptăresele din Gloucestershire spuneau că cel care a avut boala vacilor – vaccina – nu mai poate să se îmbolnăvească de variolă. Jenner a studiat cu atenţie faptele, a experimentat timp de douăzeci de ani, în care timp şi-a vaccinat propriul copil de trei ori, şi a dovedit că vaccinul este inofensiv, într-un memoriu publicat în anul 1798.

Facultatea de medicină din Londra a declarat vaccinarea ca fiind diabolică şi că aplicarea ei bestializează oamenii. Copiii vaccinaţi-spuneau savanţii-dobindeau o faţă bovină, pe măsură ce se măreau, se formau pe fruntea

lor abcese care arătau locul unde vor creşte coarnele, iar glasul li se schimba în muget de taur.

În cele din urmă, lui Jenner i s-a recunoscut meritul marii sale descoperiri, care a dat naştere profilaxiei moderne a bolilor infecţioase. Culmea însă este că ipoteza de lucru a lui Jenner fiind perfect adevărată, cercetările moderne au dovedit că el nu a preparat vaccinul din virus variolic bovin ci, dintr-o întâmplare, din cel uman.

Legendarul Cagliostro, obligat să părăsească Rusia din cauza invidiei primului medic al ţarinei, i-a propus acestuia un duel original: cei doi medici urmau să prepare patru pilule cu otravă, să înghită fiecare pilulele preparate de celălalt şi să încerce să scape de moarte prin ştiinţa proprie. Duelul nu a fost acceptat.

Printre legendele care circulau despre Cagliostro, era şi aceea că el poseda secretul tinereţii veşnice. Celebrul aventurier îşi învăţase servitorul să spună că nu ştie ce vârstă are stăpânul, pentru că e în slujba lui numai de o sută de ani!

Părându-i-se grea viaţa de medic de ţară, din cauza chemărilor în timpul nopţii la patul bolnavilor de prin satele Scoţiei, Mungo Park declara că noua lui profesiune i se părea mult mai comodă.

La acea dată, el făcuse deja două mari călătorii de explorare în… Africa!

Din lecţia inaugurală a lui Piorry:

„Domnilor, Galileu a descoperit legile pendulului, Papin puterea aburului, Diderot transformarea forţelor, Harvey circulaţia, Laennec auscultaţia, Volta electricitatea, Renaudot jurnalismul şi eu, eu, domnilor, plesimetrul.

Ce genii, domnilor, ce genii 1”.

Cu ajutorul plesimetrului – o simplă plăcuţă care se aplică pe pielea bolnavilor şi se ciocănea uşor sau tare cu degetul – se puteau determina cu precizie contururile organelor interne. Cel puţin, după afirmaţiile creatorului

lui.

Într-o zi, are loc o demonstraţie cu public la Facultatea de Medicină din Paris. După ce percută cu solemnitate, Piorry desenează pe pielea cadavrului conturul inimii… Apoi, deschide toracele şi constată că, în locul inimii, cadavrul… avea un pumn de paie: un student poznaş i-o scosese în ajun, prin spate.

Malgaigne scrie unui candidat la titlul de doctor:

„Citind lucrarea dumneavoastră, am găsit multe lucruri bune şi noi. Din păcate, cele bune nu sunt chiar aşa de noi, iar cele noi nu sunt chiar atât de bune”.

Prefectul Parisului l-a demis în anul 1847 pe doctorul Perrin, medicul oraşului, pentru vina „de a nu fi recunoscut că o bolnavă purta în pântece un copil”.

Un an după aceea, revoluţionarii l-au destituit pe prefect. El a primit următoarea scrisoare de la Perrin:

„Cred că aţi fost demis pentru faptul că nu aţi recunoscut că Parisul purta în pântece revoluţia din 18481”.

Sainte-Beuve, care studiase medicina, spunea că medicii sunt siliţi să fie materialişti, iar astronomii atei, pentru că unii văd mereu creierul omului, în timp ce ceilalţi nu zăresc nicăieri creierul universului”.

Anticii considerau invidia dintre medici drept cea mai rea formă de invidie (invidia mediocrum pessima)! Totuşi, rareori a existat o invidie mai aprigă ca între marii chirurgi parizieni Listranc şi Dupuytren.

Primul 11 numea pe al doilea „marele călău de pe malul Senei”, iar Dupuytren îl alinta pe colegul său cu titlul de „asasinul de la spitalul Charité”.

Datorită mai mult politicii, un medic de la spitalul londonez Saint Thomas a obţinut titlul onorific de medic al reginei Victoria. A doua zi, pe pereţii spitalului, se puteau citi primele cuvinte ale imnului naţional englez:

„Dumnezeu să apere regina!”

Exasperat de zgomotul produs de tricicleta fiului său, medicul scoţian Dunlop a aplicat la roţile acesteia nişte cercuri de cauciuc umplute cu aer.

Aşa au luat naştere pneurile Dunlop, răspândite astăzi pe tot globul.

Decretul din 20 Brumar, anul XII al Revoluţiei Franceze (12 noiembrie, 1803):

„Simplii doctori în medicină, care nu sunt profesori sau militari, când vor fi invitaţi la ceremonii publice sau când prestează jurământ, când sunt martori sau experţi în faţa tribunalelor, vor putea purta costumul următor: robă neagră de etamină, cu spatele şi faţa din mătase stacojie, marginile de hermină, frac negru, cravată mare, în falduri, de batist, tocă de mătase stacojie cu un galon de aur”.

Profesorii şi medicii militari nu se îmbrăcau, desigur, atât de simplu!

Îngrijorat că nu are urmaşi, Napoleon Bonaparte conveni cu soţia lui Josefina de Beauharnais ca aceasta să simuleze sarcina, iar el să facă un copil cu altă femeie.

Proiectul nu a putut fi realizat din cauza lui Corvisart, medicul împăratului, care a acceptat să păstreze secretul, dar a refuzat categoric să mintă declarând că împărăteasa este însărcinată.

Corvisart, medicul lui Napoleon Bonaparte, povesteşte moartea unui coleg:

„— Dr. Backer n-a murit din lipsă de îngrijiri pentru că, în ultimele zile, Hallé, Portal şi cu mine nu ne-am despărţit de patul lui.

— Ce putea să facă unul singur contra trei?” suspină interlocutorul.

Eugène Sue pleacă împreună cu prietenul lui, Romieu, de la un chef, Pe scări, Romieu calcă greşit şi îşi scrânteşte piciorul. Este dus acasă, unde Sue, ca fost chirurg al marinei, îi imobilizează piciorul cu un pansament magistral executat.

A doua zi, s-a dovedit necesară refacerea pansamentului din cauză că fusese imobilizat piciorul… sănătos.

În anii 1840 – 1844, a avut loc în Statele Unite o susţinută campanie de presă prin care se declara „imorală” încercarea de a suprima durerea în timpul operaţiilor. Ea s-a încheiat cu biruinţa opiniei publice; autorităţile au interzis folosirea anestezicelor. Din fericire, pentru scurt timp 1

Un dentist, care în anul 1843 reuşise să execute o operaţie fără durere cu ajutorul vaporilor de eter, a declarat că succesul trebuie atribuit… undelor magnetice personale.

Marele chirurg francez Velpeau afirma în anul 1839:

„Evitarea durerii în operaţii este o himeră care nu mai este permis să fie continuată în timpurile noastre”.

Şi erau cunoscute pe atunci eterul, morfina, cloroformul şi protoxidul de azotl

„— Microbii sunt cauza bolii”, spuneau bacteriologii.

„— Ba dispoziţia individului este totul”, spuneau adversarii lor.

O experienţă, care a îngheţat de groază pe cei care au asistat la ea, a dat dreptate ambelor tabere.

Bătrânul profesor Pettenkofer, din München, a cerut lui Robert Koch o cultură cu microbi ai holerei. Ţinând în mână eprubeta care conţinea o doză suficientă pentru a ucide un regiment de soldaţi, profesorul a declarat că doreşte să vadă dacă se va îmbolnăvi de holeră şi a băut tot conţinutul eprubetei.

Nu i s-a întâmplat absolut nimici

În anul 1940, în timp ce trupele lui Hitler intrau în Paris, bătrânul portar al Institutului Pasteur s-a sinucis.

Îl chema Joseph Meister şi, când era copil, în noaptea de 6 iulie 1885, fusese primul om din lume salvat de Pasteur de la moarte cu ajutorul vaccinului antirabic.

Voise să dovedească lumii că doar turbarea nazistă e mortală 1

Nicolae Iorga despre Ioan Cantacuzino:

„În privirile care nu s-au aprins niciodată de acea prostească încredere în ce ţi se pare că este şi pe care lumea o numeşte convingere şi o stimează ca atare, din când în când porneau duioase unde de simţire care arătau larga generozitate a inimii.

Cine a lucrat cu dânsul a simţit-o din când în când. Unii au abuzat de această însuşire mărinimoasă. Nu era chip să-l fereşti de asemenea exploatare: era prea bun ca să consimtă măcar a o recunoaşte”.

Ce sunt oamenii politici în faţa oamenilor de ştiinţă – nişte pitici care cele mai deseori strică, în loc să edifice. De aceea şi renumele lor stă mai jos decât al bărbaţilor care se devotează ştiinţei, cu mai puţine onoruri lumeşti, dar cu mai certă poziţiune istorică 1”.

(Scrisoarea prim-ministrului Dimitrie A. Sturdza către Victor Babeş).

Examen la profesorul Lupu:

Cum produci transpiraţie?

— Administrând băuturi calde, ceai, cafea…

— Alte mijloace?

— Administrând uleiuri volatile, aspirină… piramidon…

— Şi altfel?

— Sfătuind bolnavul să… dea examen cu dumneavoastră”, şopti studentul.

Profesorul Nicolae Lupu strigă catalogul la prima oră de curs cu studenţii anului IV de medicină:

„— De ce lipseşte colegul X…?

— Este internat la spital. Are o febră tifoidă, domnule profesor”.

După o lună, profesorul se interesează insistent:

„— Ce ştiţi despre colegul X…?

— A murit, domnule profesor.

— Îmi pare rău! Anunţaţi însă decanatul ca să fie şters din catalog, căci altfel riscă să fie promovat medic 1” glumi amar profesorul pe seama birocraţilor facultăţii.

Întâmplarea următoare cunoaşte o mare circulaţie prin facultăţile de medicină şi este atribuită mai multor mari medici.

La patul unui bolnav de diabet, profesorul explică simptomele, bagă degetul în urina bolnavului şi apoi şi-l… suge. Studenţii, invitaţi să facă la fel, se supuseră cu oarecare scârbă, dar recunoscură că urina diabeticului era într-adevăr dulce.

Zâmbind, profesorul îi asigură că această lecţie le va fi de folos toată viaţa, pentru că nu vor uita niciodată importanţa observaţiilor atente în practica medicinei: el băgase în gură alt deget decât cel muiat în urină!

În afară de prinsul şoarecilor, se zice că pisicile din unele farmacii sunt folositoare şi la descifrarea zgârieturilor de pe unele reţete.

Probabil că din cauza numărului redus de pisici disponibile, în Suedia reţetele medicale nu sunt executate de farmacii decât dacă sunt scrise la maşină.

Ga toate celelalte ştiinţe, şi medicina beneficiază în prezent de aportul ştiinţelor contemporane. Se poate ilustra această afirmaţie cu ajutorul unui exemplu care se referă la matematica modernă.

Un medic care posedă o solidă cultură matematică s-ar putea adresa astfel unui bolnav:

„Boala de care suferi dumneata are o probabilitate de vindecare de 1 la 10 cazuri. Deoarece, până acum, au murit nouă cazuri pe care le-am tratat, din punct de vedere probabilistic, este posibil să te vindeci!”

Anul 1854 a înregistrat trei realizări ştiinţifice mai importante: logica matematică, prepararea industrială a aluminiului şi aspirina.

Nefiind perfecte, primele două au necesitat eforturi ulterioare în scopul ameliorării lor.

Aspirina s-a dovedit de la început perfectă şi definitivă. Este drept că ea nu vindecă nimic, dar asta nu micşorează perfecţiunea geniului ştiinţific medical”.

Dintr-un prospect de biberon:

„După ce copilul a terminat de supt, trebuie deşurubat cu grijă şi ţinut jumătate de oră sub robinet cu apă rece!”

Un sfat:

Feriţi-vă, chiar atunci când sunteţi nemulţumit, să-i faceţi pe medici proşti sau măgari şi pe chirurgi măcelari, pentru că s-ar putea, peste câtva timp, să fiţi nevoiţi să le cereţi sfaturi.

De asemenea, nu trebuie să uitaţi că măcelarii taie carnea unor fiinţe cu care nu este bine să vă confundaţi!

Din afirmaţiile unor bolnavi iluştri: e „Nimic nu este mai periculos decât un medic sărac”.

George Bernard Shaw

— „Unele boli sunt preferabile medicamentelor pe care medicii le recomandă pentru vindecarea lor”.

Emile Ausier

— „Jumătate din viaţă ne cheltuim sănătatea pentru avere, iar cealaltă jumătate, averea pentru sănătate”.

Voltaire

— „Relele pe care le-a produs medicina depăşesc binefacerile – ei. Totuşi, medicina în sine este bună. Numai medicii sunt răi”.

Jean-Jacques Rousseau

— Există mai mulţi beţivi bătrâni decât medici bătrâni”.

Renjamin Franklin

— Ştiţi care-i lucrul din lume care vine cel mai repede şi pleacă cel mai încet, care îţi dă cele mai bune speranţe şi care te împiedică să speri? Este reumatismul”.

Marie de Sévigné

— „Astăzi nu există nicio febră care sit îndrăznească să ţină piept chininei. Îţi trimit puţină chinină şi ţie, şi dacă nu te vindecă, să ştii că nu mai eşti la modă. Nu cunosc un singur om, chiar cinstit, care să fi luat chinină fără efect şi care să fi avut curajul, de a spune asta”.

Fontenelle

— „Toţi medicii ar trebui să fie obligaţi să se căsătorească. E just ca ei să redea statului câţiva oameni în locul celor pe care

— I-au răpit”.

Rivière-Dufresny

— „Dacă întâlneşti un medic care vă spune că pleacă la vânătoare, să nu-l credeţi: şi-a luat puşca cu el pentru că îi este frică să nu cumva să-i scape cu viaţă bolnavul”.

Chamfort

— „Pentru mine, măgarii au făcut mai mult decât facultatea: m-am vindecat de stomac numai cu lapte de măgăriţă”.

Francisc I

— „Refuzaţi medicinei titlul de ştiinţă pentru că ea se înşală adesea? Dar piloţii corăbiilor nu se înşală niciodată?”

Cicero

— „Viaţa este o boală totdeauna mortală 1”.

Homer

Dintr-o revistă medicală a anului 1968:

„Medicamentul de departe cel mai utilizat în medicina generală este însuşi… medicul. Or, nu există nicio ştiinţă farmaceutică a acestui medicament esenţial; în niciun manual nu există cea mai mică indicaţie asupra dozei zilnice pe care medicul să o prescrie din propria sa persoană, nici sub ce formă, de câte ori, care este doza curativă şi care sunt riscurile posibile ale unei astfel de medicaţiil”.

Caracterizarea tratamentelor la modă:

În evul mediu:	
Segnare	
Purgare	a sângera a da purgative şi a da clistire
Et clystirum dare	
În anul 1961:	
Antibioticum donare	a da antibiotice.
Deinde tranquillizare	apoi a da tranchilizante
Et hormones injectare	şi a injecta hormoni

Uneori, medicii aplicau şi tratamente mai puţin obişnuite. Iată cele mai renumite „reţete” scrise şi realizate de medici: Dante Alighieri: *Divina Comedie*.

François Rabelais: *Gargantua* şi *Pantagruel*.

Hans Christian Andersen: *Povestiri*.

Friedrich Schiller: *Poezii* şi piesele *Hoţii*, *Don Carlos*, *Fecioara din Orléans*, *Maria Stuart*, *Wilhelm Tell*…

John Keats: *Endymion*.

Anton Cehov: scrieri satirice şi piesele *Unchiul Vania*, *Livada cu vişini*, *Trei surori*, *Pescăruşul*.

Oliver Goldsmith: *Vicarul din Wakefield*.

William Somerset Maugham: *Robii*, *Luna şi doi bani jumate*. Archibald Cronin: *Castelul pălărierului*, *Gran Canaria*, *Citadela* etc.

Eugène Sue: *Misterele Parisului*.

Sir Arthur Conan Doyle: cunoscutul medicament numit *Sherlock Holmes*.

Alexandru Borodin: opera *Cneazul Igor*.

David Livingstone: *Africa ecuatoriala*.

Alain Bombard: *Naufragiat de bunăvoie*.

Denis Papin: *Forţa elastică a vaporilor de apă*.

Robert Mayer: *Legea conservării energiei şi echivalentul mecanic d căldurii*.

Édouard Branly: *Realizarea telegrafiei fără fir*.

Georges Clemenceau: *Tratatul de la Versailles din 1819*.

Sunt Yat sen: *Republica Chineză*.

Keops: *Marea piramidă*.

j

AUGIER. Emile	dramaturg francez (1820 – 1889). A scris îndeosebi comedii cu temă socială.
BABEŞ. Victor	medic român (1854 – 1926). Este autorul primului tratat de bactériologie din lume; a introdus vaccinarea antirabică în România şi este unul din fondatorii bacteriologiei moderne.
CAGLIOSTRO, Giuseppe Belsamo.	medic şi aventurier italian (1743 – 1795). Pretindea că posedă secretul tuturor vrăjilor, al magnetismului şi al tinereţii veşnice.
CANTACUZINO, Ioan.	medic român (1863 – 1934). Creatorul institutului care-i poartă numele şi unul din fondatorii şcolii româneşti de bactériologie.
CATERINA DE MEDICIS.	regină a Franţei (1519 – 1589). Mama ultimilor trei regi din dinastia Valois-epocă descrisă în binecunoscutele

	romane ale lui A. Dumas – a asigurat prin politica sa apariţia statului centralizat francez şi a monarhiei absolute.
CATO.	vezi *Istoria*.
CHAMFORT. Sébastien	scriitor francez (1741 – 1794). Satiric şi epigramist temut, s-a sinucis în timpul Terorii.
ROCH Nicolas.	Cartea sa *Gânduri, maxime şi anecdote* este de fapt o culegere din comentariile sale, apărută după moarte în anul 1803.
CHARAS. Moise.	medic francez (1618 – 1698). A studiat îndeosebi tratamentul muşcăturilor de viperă.
CHIRAC. Pierre.	medic francez (1650 – 1732). A fost partizanul concepţiei cauzei chimice a bolilor, care constă în „alternanţa fermentaţiei şi a efervescenţei, şi în conflictul dintre ardei, acrimonii şi transmutaţii 1”.
CIlălăEUL, Etiénne François.	om de stat francez (1719 – 1785). Prin tratative, a obţinut pentru Franţa, Lorena şi Corsica.
CICERO.	vezi *Ştiinţele juridice*.
CORVISART. Jean	medic francez (1755 – 1821). Este autorul unui tratat despre bolile inimii. A fost

Nicolas.	medicul preferat al lui Napoleon.
DUFRESNY – Rivière.	vezi *Matematica*.
DUPUYTREN. Guillaume.	chirurg francez (1777 – 1835). Posesorul unei tehnici extraordinare, la un concurs a dezarticulat din umăr braţul unui bolnav în câteva secunde!
FONTENELLE.	vezi *Fizica*.
FRANC ISC I.	rege al Franţei (1419 – 1547), inamicul principal al lui Carol Quintul şi sprijinitorul Renaşterii franceze. A introdus limba franceză în administraţie, a înfiinţat „Collège de France” şi a pus bazele armatei permanente în Franţa.
FRANKLIN.	*vezi Fizica*.
FREDERIC cel MARE.	vezi *Istoria*.
HARVEY. William.	medic englez (1578 – 1657), descoperitorul circulaţiei sângelui. Era calificat drept: „Scandalosul om care încearcă să distrugă atâtea dogme perfecte şi teorii admirabile, cu o doctrină paradoxală, inutilă, falsă, imposibilă, absurdă şi dăunătoare”.
HEC	medic francez (1661 –

QUET. Philippe.	1737). Adversar al vaccinării antivariolice, el o califica drept „tehnică diabolică”.
HOMER.	poet legendar elin, considerat autor al *Iliadei* şi *Odiseei*. A trăit în secolul al VI-lea sau al VIII-lea î.e.n. Mai multe cetăţi greceşti îşi disputau titlul de patrie a poetului care, după legendă, a murit orb şi sărac.
HUNTER, John.	chirurg, anatomist şi naturalist englez (17281793).
JENNER. Edward.	medic englez (1749 – 1823). Iniţiatorul vaccinării antivariolice medicale. Procedeul de a se feri de variolă prin aplicarea de cruste de la bolnavi era cunoscut de secole în medicina orientală.
KOCH, Robert.	medic şi bacteriolog german (1843 – 1910). Simplu medic de ţară, s-a consacrat studiilor bacteriologice devenind unul din întemeietorii acestei ştiinţe. A descoperit bacilul tuberculozei, care-i poartă numele, şi a identificat bacilul holerei într-o epidemie din Egipt. Premiul Nobel pentru medicină în anul 1905.
LISTRANC. Jacques.	chirurg şi anatomist francez (1790 – 1847).

LORRY, Anne-Charles.	medic francez (1726 – 1783), autorul primului tratat de boli de piele din literatura medicală.
LUPU, Nicolae	medic român (1884 – 1966). Este unul din creatorii şcolii româneşti de medicină internă.
MALGAIGNE, Joseph François.	chirurg francez (1806 – 1865). A fost iniţiatorul, studiilor de istoria medicinii şi unul din susţinătorii anesteziei.
PARK. Mungo.	medic şi explorator scoţian (1771 – 1866). S-a înecat în fluviul Niger.
PASTEUR.	vezi *Chimia*.
PERRAULT. Claude.	medic, anatomist şi arhitect francez (1613 – 1688)... Creatorul colonadelor palatului Luvru.
PETTEN KOFFER, Max Josef.	chimist şi igienist german (1818 – 1901). Estecreatorul unuia din primele institute de igienă din lume, cel din München.
PIORRY, Pierre Adolphe.	medic francez (1794 – 1870). A studiat îndeosebi bolile toracelui.
RENAUDOT. Théophraste.	medic, istoriograf şi ziarist francez (1586 – 1653) – Comisar pentru săraci pe timpul lui Ludovic al XIII-lea, a organizat un dispensar public gratuit, la

	Paris, pe care, după patru ani, a trebuit să-l închidă din cauza persecuţiilor Facultăţii de Medicină. Este creatorul ziaristicii franceze.
ROUSSEAU. Jean-Jacques.	filosof, pedagog, scriitor şi compozitor francez, de origine elveţiană (1712 – 1778). Prin scrierile lui a dezvoltat noi teme în politică, educaţie „pedagogie, a pregătit ideologia Revoluţiei Franceze şi apariţia romantismului în literatură.
	Este autorul unui sistem de notaţie muzicală, al unei opere şi a numeroase cântece. Prieten cu Diderot, a răspuns invitaţiei acestuia de a colabora la *Enciclopedie*. *Discurs despre inegalitate*, *Scrisori către d'Alembert*, *Noua Heloisa*, *Contractul social*, *Emile*, *Plimbările unui hoinar singuratic* sunt cele mai cunoscute lucrări ale sale.
SAINTE-BEUVE, Charles Augustin.	scriitor francez (1804 – 1869). Linul din cei mai mari critici literari francezi. Studiile sale, opunându-se dogmatismului clasic, apreciază opera literară ca expresie a personalităţii scriitorilor pe care a încercat să-i claseze în „familii", sub influenţa concepţieiştiinţelornaturaledinv

	remea sa.
SÉVIGNÉ Marie de	vezi *Fizica*.
SUE. Eugène.	medic şi romancier francez (1804 – 1857). Autorul celebrei cărţi *Misterele Parisului*.
SYDENHAM. Thomas.	creatorul şcolii moderne de medicină engleză (1624 – 1689). Prin lucrările sale a introdus practica observaţiei în medicină. Atât de mare a fost influenţa sa în dezvoltarea medicinei moderne, încât succesorii lui, printre care şi marele Boerhaave, se descopereau ori de câte ori pronunţau numele maestrului lor Sydenham.
VELEPEAU. Alfred.	chirurg francez (1795 – 1867).
VESALIUS. Andreas.	medic şi anatomist (1514 – 1564). De origine germană, născut în Belgia, cetăţean spaniol, apoi francez şi italian, este creatorul anatomiei moderne. Este primul medic care a aplicat tehnica respiraţiei artificiale pe animalele vii, pe care le diseca.
VOLT	vezi *Filologia*.

AIRE.	
WINSLOW, Jakob Benignus.	medic anatomist danez (1669 – 1760). A efectuat studii asupra peritoneului şi a fost printre primii care l-au susţinut pe Morgagni, cunoscut în istoria medicinei sub numele de „Majestatea Sa Anatomică”.

ACADEMII
STATISTICĂ
ARHITECTURĂ
CIBERNETICĂ
ŞTIINŢA MILITARĂ

Anul 1908 reprezintă începutul unei ere noi în statistica matematică: interpretarea corectă a informaţiilor furnizate de eşantioanele mici. Acest fapt a devenit posibil prin metodele publicate în lucrarea *Eroarea probabila a mediei*, al cărui autor se numea… Student!

De-abia peste câţiva ani s-a aflat că acesta era pseudonimul matematicianului Gosset, care la data apariţiei lucrării era consilier al celebrei braserii londoneze Guiness.

Conform statutului acestei întreprinderi, salariaţii ei puteau face cercetări personale, dar nu le puteau publica decât sub pseudonim!

Şi astăzi statisticienilor le este bine cunoscut „testul Student”, nu testul lui Gosset!

Întrebuinţarea sistemului zecimal de înregistrare şi clasificare are, după admiratorii lui pasionaţi, marele avantaj de a uşura descrierea exactă a unui obiect.

Hans Selye, în cartea sa *De la vis la descoperire* nu este întru totul de acord cu această simplificare, când constată că o seringă, de pildă, se exprimă astfel în limbajul clasificării zecimale: 6 163 140 895 032: 611 779

x7! Şi recomandă tinerilor oameni de ştiinţă să nu exagereze cu clasificări… complete!

Într-o serie de articole publicate în anul 1955, ziarul *Times* atrăgea atenţia asupra furiei statisticilor diferitelor institute de sondaj ale opiniei publice. Drept exemplu, ziarul cita rezultatul unei astfel de anchete: 93% dintre gospodinele engleze între 40 şi 50 ani preferau să aibă televizor decât… să treacă înot Canalul Mânecii!

Criticând aspectele societăţii din timpul lui, Disraeli spunea că lipsa de sinceritate se manifestă în trei feluri: direct prin minciună, indirect – prin calomnie şi, în fine, cei mai grav, prin statistică!

Exagerări ale statisticii:

e Una din problemele filosofiei scolastice era următoarea: câţi draci pot sta pe o gămălie de ac?

— Punând cap la cap firele de păr ale tuturor oamenilor, s-a stabilit că s-ar forma un fir care ar face de mai multe ori ocolul pământului.

— *Coranul* cuprinde 77 693 cuvinte şi 323 015 litere. Numărătoarea nu e dusă până la capăt, pentru că statisticianul nu ne spune şi câte semne de punctuaţie sunt.

— Alt statistician constată că a muncit 25 de ani şi a dormit 21. A 1 ost supărat 6 ani, bine dispus numai 4, şi-a petrecut 5 ani aşteptând şi un an a citit ziarele. Şi-a suflat nasul 15 zile, numai 13 zile a băut bere, iar 11 zile le-a petrecut căutându-şibutonii de la cămaşă. Şi-a certat câinele timp de numai 2 zile.

Numai cu treburile acestea, ar avea 63 de ani, o lună şi 11 zile. Cu joaca, şcoala, toaleta zilnică, îmbrăcatul, plimbarea, vizitele etc… ar fi binişor trecut de 75 de ani.

Dacă însă ar mai fi şi mâncat zilnic… era mort la data efectuării calculului!

— Vechea lege franceză privind interzicerea căsătoriei între rude până la al şaptelea grad a fost abolită

în urma unui calcul care a demonstrat că această interdicţie putea cuprinde… 32 798 persoane!

În timp ce în secolul al XVIII-lea se introducea sistemul zecimal, contabilitatea Parisului continua să fie ţinută în… cifre romane!

Ministrul de finanţe al Franţei, d'Emery, refuză indignat propunerea unui poet care se oferea să-i scrie o odă:

„Monsieur, miniştrii de finanţe nu sunt făcuţi să fie lăudaţi, ci… înjuraţi!"

Discutând despre visuri, un bancher din Geneva afirmă că a visat că el devenise „Viţelul de aur" la care voiseră să se închine vechii evrei.

Voltaire, care era de faţă, îl întreabă:

„Şi când v-aţi trezit, v-aţi pierdut… poleiala?"

Vizitind laboratorul lui Faraday, primul ministru al Angliei, Gladstone, se opri în faţa aparatelor pentru studiul inducţiei electromagnetice şi întrebă:

— „Credeţi că aceste cercetări vor servi la ceva?

— Desigur, Sir, peste foarte puţin timp veţi pune impozite pe rezultate", răspunse Faraday.

Sătul de burlăcie, conducătorul sucursalei din S.U.A. a unei firme din Londra, cerând marfă prin obişnuita scrisoare comercială, a mai adăugat:

„Totodată, pe lângă cele de mai sus, încărcaţi vă rog pe corabie şi o tânără de 20 – 25 de ani, de familie şi talie medie, cu o figură atrăgătoare, care să posede o sănătate şi un caracter bun, pentru a rezista climatului. Dacă ea soseşte condiţionată ca mai sus şi cu o scrisoare de garanţie parafată de dumneavoastră, pentru a evita orice fraudă, voi onora scrisoarea, angajându-mă să mă căsătoresc în interval de 15 zile de la primirea ei".

Scrisoarea de la Londra, după ce înşiră mărfurile trimise cu corabia, adăugă:

„Plus o fată de 21 de ani, de calitatea, condiţia şi

forma comenzii primite prin onorata dumneavoastră scrisoare din august 18, anul 17971”.

Sistemul monetar englez – despre care lordul Kelvin spunea că depăşeşte în stupiditate pe cel al măsurilor engleze – provoacă panica vizitatorilor din alte ţări, obişnuiţi cu subdiviziunile zecimale. Iată, în rezumat, în ce constă el:

Cea mai mare monedă, guineea, are 1, 1 lire. Lira se dividein 20 şilingi, iar la rândul lui şilingul se divide în 12 penny. De-acum înainte, este simplu: un penny are 4 farthings, care este cea mai mică monedă britanică.

Ceea ce revine la:

1 guinee = 1, 1 lire = 21 şilingi = 252 penny = 1008 farthings.

Pentru „comoditatea” schimburilor, există şi monede intermediare: o jumătate de penny, o jumătate de coroană care este egală cu 2 şilingi şi şase penny… etc. Sistemul fiind unic şi peste o sută de alte ţări utilizând sistemul zecimal, britanicii s-au hotărât să-l adopte şi ei.

Trecerea se va face însă treptat, până în 19751

Partea principală a tezei de doctorat a unui economist, tratând despre dezvoltarea turismului în Austria, a necesitat doar câteva minute, timp necesar pentru calculele economice efectuate la un ordinator.

În acest scop, cercetătorul absolvise un curs de programare pentru calculatoare electronice care durase… doi anii

O cunoscută revistă ilustrată din S.U.A. utiliza un robot pentru imprimarea adreselor abonaţilor ei.

Un mic circuit deranjat blocând robotul, un fermier american s-a trezit cu trei lăzi uriaşe conţinând câteva mii de exemplare ale revistei!

După mai multe experienţe, o firmă din S.U.A. a renunţat să mai lanseze pe piaţă un ordinator-barman.

Cu toate că era mult superior vechiului său coleg

uman – putea să prepare şi să servească sute de cocktailuri pe minut – totuşi clientela scăzuse.

Noul barman nu avea înţelegerea şi compătimirea necesară pentru confidenţele clienţilorl

Nici la combinarea celor mai reuşite căsătorii ordinatorul nu a dat rezultate încurajatoare.

Astfel, el a indicat drept cea mai potrivită soţie pe femeia de care candidatul… divorţase de curând.

În alt caz, blocându-se, a recomandat o nevastă care să fumeze, să bea, să cântărească 106 hg şi să fie mai în vârstă decât mirele cu numai… 25 de ani.

Ori de câte ori o tânără şi frumoasă secretară intra în camera ordinatorului, acesta dădea rezultate… greşite!

Neputându-se* îndrăgosti „omeneşte”, ordinatorul era sensibil la culoarea rujului de buze al secretarei!

În preajma noului an 1968, în magazinele de jucării din Franţa a apărut o noutate: „Digi-Comp. 001, ordinatorul, pentru copii, garanţia liniştii părinţilor!”

Revista pariziană *L’Express* a subliniat cât de interesantă este jucăria: „cu aspect inofensiv de cutie de pantofi, dificultăţile încep de când deschizi capacul şi găseşti… 31 de pagini de instrucţiuni pentru montarea ordinatorului. Ele trebuie citite cu atenţie şi, procedând astfel, un tată inginer va reuşi să-l monteze în mai puţin de… 15 ore, de la 12 ziua la 3 dimineaţa!”

Jucăria, făcută pentru copii, necesită oarecari cunoştinţe speciale pentru plăcerile calculului binar: în câteva săptămâni, un magazin a vândut zeci de astfel de jucării cumpărătorilor în jurul vârstei de… 50 de ani! Toţi aceştia erau părinţi plini de grijă pentru copiii lor, pe care doreau să-i iniţieze pe „calea regească a programării!” Căci aparatul permite să te joci de-a controlul unei nave spaţiale, de-a descifrarea secretului unui seif, de-a găsirea etajului unde s-a oprit un ascensor cu programare şi de-a celelalte delicii ale calculului binar!

Evident că, în timp ce părinţii lor se joacă bătându-şi capul să pună la punct jucăria, copiii pot să… citească liniştiţi reviste cu poze 1

Forumul lui Traian a întrecut în mărime şi bogăţie celelalte forumuri imperiale ale Romei: al lui Cezar, al lui August şi al lui Nerva. El cuprindea două biblioteci publice, o mare bazilică acoperită, pentru activităţile cetăţenilor, tribunal, oficii publice, bursa, tribune, un templu, columna cu statuia împăratului în vârf şi o altă mare statuie ecvestră a lui Traian, plasată chiar în centrul forumului. Totul era înconjurat de statui şi grupuri alegorice.

În anul 421, împăratul Imperiului Roman de Răsărit, Constantin al III-lea, a vizitat Roma împreună cu prinţul persan

Orsmida.

Când ajunseră la Forumul lui Traian, persanul fu atât de uluit de creaţia aceasta impunătoare, încât strigă:

„— Este imposibil să imit aşa ceva! Cel mult aş putea porunci să se facă un cal asemănător 1

— Pentru un cal ca ăsta ţi-ar trebui să ai şi un grajd similar”, îi răspunse Constantin, arătându-i forumul!

În anul 1850, impunătoarea clădire a Palatului Poştelor din Madrid era aproape terminată când s-a constatat că s-a omis să se construiască… scara.

Detaliul acesta a necesitat refacerea clădirii!

Explicându-le elevilor lui perspectivele dezvoltării viitoare a locuinţelor de familie, Le Corbusier spunea:

„În ceea ce priveşte temelia lor, ea rămâne tot cea veche: o dragoste sinceră!”

Tot Le Corbusier afirma că, din unele puncte de vedere, oamenii au rămas şi astăzi la tehnicile din epoca de piatră.

Aşa, de pildă, şi azi ca şi atunci, oamenii se îmbracă şi se încalţă cu piei de animale şi, ceea ce-l supăra mult pe

arhitect, îşi construiesc locuinţele tot bucată cu bucată, ca şi în epoca de piatră 1

Şi, când te întorci acasă cu pacheţelul cu mezeluri, nu faci cam la fel cu acei oameni de demult care aduceau acasă vânatul pentru hrana familiei?

Îşi poate cineva astăzi imagina Parisul fără să-i apară emblema lui, Turnul Eiffel, fără care arhitectura capitalei franceze n-ar mai fi… a Parisului? Iată însă ce scrie într-un document devenit istoric şi publicat prin deceniul al nouălea al secolului trecut:

Protest al artiştilor.

Noi, scriitorii, pictorii, sculptorii, arhitecţii, amatori pasionaţi ai frumuseţii până acum intacte a Parisului, protestăm prin aceasta din toate puterile noastre, cu toată indignarea noastră, în numele gustului francez, în numele artei şi al istoriei franceze ameninţate, împotriva ridicării în mijlocul inimii capitalei noastre a inutilului şi monstruosului Turn Eiffel, pe care ironia publică, adesea condusă de bun simţ şi de spirit de dreptate, l-a şi botezat „Turnul Babel”…

Este de ajuns să vă închipuiţi un turn ameţitor de ridicol, dominând Parisul ca un coş de uzină, negru şi uriaş, strivind cu masa lui barbară Notre Dame, Sainte Chapelle, Turnul Saint Jacques, Luvrul, Domul Invalizilor, Arcul de Triumf, toate monumentele noastre umilite…

Vom vedea întinzându-se peste întreg oraşul, umbra odioasei coloane de fier…

Astăzi se pare că… nu mai este chiar aşa: nu numai Franţa, dar întreg pământul adoră… „odioasa coloană” 1

Prin secolul al XVIII-lea a luat fiinţă în oraşul renan Aachen o asociaţie de savanţi, cu numele de Şcoala Palatină. Ei fuseseră chemaţi de Carol cel Mare pentru instruirea nobililor şi conducătorilor Imperiului Romano-German. împăratul însuşi se apucase să studieze intens la vârsta de 40 ani şi era membru al şcolii, sub numele de

David. Matematicianul Alcuin i-a dat împăratului să rezolve următoarea problemă:

Un om vrea să treacă peste un râu, un lup, o capră şi o varză… Cum procedează el, ştiind că nu poate să treacă decât câte una o dată? Cunoscuta problemă a împlinit 1200 anii în grădinile închinate eroului mitologic Akademos, Platon se retrăgea împreună cu elevii lui ca să mediteze sau să discute.

De atunci, din secolul al IV-lea î.e.n., locurile unde se adună învăţaţii se numesc Academii, iar cea din Athena este originea tuturor academiilor şi universităţilor din lume.

Pe la mijlocul secolului al XVI-lea, în Italia s-a constituit o societate ştiinţifică denumită *Academia Secretelor Naturii*.

Secretele naturii trebuiau cercetate de oameni cu privire ageră, ca a rişilor din pădure. Din această cauză, o altă academie din Roma, înfiinţată în anul 1603, s-a numit *Academia dei Lyncei* (Academia Rişilor). Din ea a făcut parte şi Galilei.

Cam în aceeaşi perioadă, exista la Florenţa o altă academie numită *Academia Experimentului*.

La începutul secolului al XVII-lea, mai avea încă autoritate printre savanţi dictonul filosofiei scolastice „Magister dixit” – Maestrul a spus! Cu ajutorul acestui dicton se împiedica orice idee sau argumentare nouă, pentru că se invoca autoritatea supremă a magistrului – Aristotel – ale cărui afirmaţii nu puteau fi puse la îndoială şi nici măcar discutate.

Ca o reacţie de protest faţă de această stare de lucruri, savanţii care începuseră să aplice metodele experimentale au înfiinţat la Oxford *Colegiul Invizibil* a cărei deviză era *„Nullius în Verba”* (în cuvintele nimănui). Câştigând treptat autoritate, colegiul s-a mutat la Londra în anul 1662, devenind Academia Britanică, sub numele de

Royal Society.

În Germania, în anul 1652 a luat fiinţă *Academia Curioşii Naturii*, diferind puţin ca titlu de cea suedeză de la Uppsala care se numea *Colegiul Curioşilor*!

Şi începuturile Academiei Franceze sunt deosebit de interesante.

Aflând, pe la 1629, că în casa scriitorului Valentin Conrart se întâlnesc regulat nouă oameni, printre care şi doi prieteni ai lui care nu-i spuseseră nimic despre aceasta, abatele Boisrobert, secretarul literar al lui Richelieu, a considerat afacerea drept suspectă şi cu greu s-a hotărât să facă şi el o vizită acolo.

A constatat însă, încântat, că nu se fac planuri de răscoală ci se citesc şi se discută operele literare ale celor nouă, împrejurul unei mese cu mâncăruri fine şi vin bun şi… a devenit al zecelea membru!

Richelieu a fost la început intrigat că agenţii lui nu-i raportaseră nimic despre aceste întâlniri care durau de patru ani, dar a acceptat apoi ideea lui Boisrobert de a transforma asociaţia într-o Academie al cărui protector să fie el. Ridicând numărul membrilor la 40 – şi astăzi el este acelaşi – cardinalul a procurat o treabă serioasă tinerei Academii; timp îndelungat membrii ei au discutat propunerile privind alegerea restului de membri dintre literaţii şi savanţii Franţei.

După cinci ani, în 1634, Conrart se căsătoreşte şi pleacă în călătorie de nuntă, iar Academia, rămasă fără sediu, se mută în casa scriitorului Desmarets.

La alegerea numelui, au apărut propuneri multe. Până să se ia hotărârea de a se numi *Academia Franceză*, s-au discutat şi alte denumiri, printre care: *Academia Spiritelor Frumoase*, *Academia Civilizaţilor*, *Academia Eminentă* sau *Academia Elocinţei*.

Programul ei a fost definit astfel: „Să stabilească regulile pentru limba franceză şi să facă o gramatică

exactă care să fie obligatorie pentru toţi. Să facă o retorică şi o poetică spre a servi drept model celor ce vor să se instruiască şi să publice cât mai repede un dicţionar al limbii franceze”.

Aprobarea înfiinţării Academiei de către Parlament a avut loc abia în anul 1637, după o prealabilă respingere a legii. Principalele motive ale votului negativ au fost: „că este o armă periculoasă în mâinile cardinalului Richelieu şi că va schimba, după ordinele ce le va primi, frumosul stil juridic, atât de familiar judecătorilor, procurorilor şi avocaţilor!” Datorită intervenţiilor regale, erau aleşi membri ai Academiei şi oameni care nu aveau nimic comun cu scopul ei, ceea ce I-a făcut, pe Voltaire să spună:

„Academia Franceză este o adunare unde sunt primiţi oameni cu titluri de nobleţe, oameni cu posturi înalte, prelaţi, jurişti, medici, geometri şi... chiar şi scriitori!”

Atât lui Chamfort, cât şi lui Voltaire li se atribuie următoarea caracterizare al Academiei de la Soissons:

„Academia de la Soissons este fiica Academiei Franceze, fiică cinstită şi cuminte, care n-a făcut niciodată să se vorbească despre ea!”

S-a spus în Franţa că este imposibil să se constituie şi o Academie a femeilor, pentru că nu s-ar găsi nicio femeie care să accepte titlul de „decan de vârstă”!

Dicţionarul universal al limbii franceze alcătuit de Academia Franceză nu a apărut, aşa cum se prevedea în statut, „cât mai repede”, ci abia în anul 1694, adică după o jumătate de secol de la luarea hotărârii.

Între timp însă, un academician, poetul Antoine Furetière, a redactat şi publicat separat un asemenea dicţionar, pe care l-a intitulat modest: „Încercare privind un dicţionar universal”. Modestia nu i-a folosit însă la nimic: a fost exclus din Academiei în prima ediţie a cunoscutului dicţionar enciclopedic Larousse, apărută

între anii 186 & – 1876, despre Napoleon Bonaparte se menţionează că a fost cel mai mare general francez, s-a născut în Corsica, în 1769, şi a murit la Paris în anul… 1804!

Pentru Pierre Larousse, creatorul dicţionarului, republican convins, Napoleon încetase să mai existe atunci când a răsturnat Republica şi s-a proclamat împărat!

Încheierea armistiţiului dintre indienii din America de Nord şi guvernul Statelor Unite a fost precedată de mesaje diplomatice.

Indienii au trimis mai multe legături cuprinzând fiecare un ştiulete de porumb împodobit cu pene, scobit pe dinăuntru şi umplut cu tutun. Ştiuletele era înfăşurat la mijloc cu un şnur de lină şi pene galbene.

Experţii diplomatici au înţeles că mesajul era o propunere de pace şi însemna:

„Suntem gata să fumăm cu Preşedintele pipa păcii!”

Tratatul de pace a fost redactat apoi pe o cingătoare împodobită cu scoici albe şi violete şi cu desenele care erau necesare pentru… precizarea chestiunilor teritoriale litigioase.

Şi astăzi se păstrează la Societatea de Istorie din Pennsylvania cingătoarea care reprezintă tratatul din 1682 între triburile indiene Lenni şi Lenape şi guvernul S.U.A. 1

„Totul este pierdut în afară de onoare!”

Aşa a spus Francisc I, regele Franţei după lupta de la Pavia din anul 1525, când a fost învins şi luat prizonier de către trupele spaniole ale lui Carol Quintul. Expresia a rămas celebră şi este utilizată şi astăzi.

În aceeaşi bătălie, mareşalul francez Jacques de la Palice a fost ucis. Mareşalul era extrem de mult iubit de soldaţii săi care, îndureraţi, au compus în onoarea lui un cântec ale cărui cuvinte se terminau astfel:

„Un sfert de oră înaintea morţii sale
El era încă în viaţă!”

Ei voiau să spună că mareşalul lor se bătuse vitejeşte până în ultima clipă, dar au exprimat asta sub o formă naivă.

Astăzi, „un adevăr à la Palice” este o expresie celebră pentru afirmarea unui adevăr de o mare naivitate!

Lui Jean Bart, care aşteaptă să fie primit de Ludovic al XIV-lea, i se atrage atenţia de către curtenii aflaţi în anticameră că regelui nu-i place să se fumeze din pipă. Celebrul corsar ripostă:

„Nu cred că regele să-mi interzică un obicei pe care l-am luat luptându-mă pentru el!”

Imediat după aceste cuvinte, se deschide uşa şi apare Regele-Soare, care îl anunţă pe Jean Bart că l-a numit comandantul flotei franceze.

„Bine aţi făcut Majestate”, mormăi marinarul, pufăind liniştit din pipă.

Şi, salutând, plecă liniştit.

Când, în toamna anului 1918, generalii francezi şi aliaţi doreau continuarea războiului până la distrugerea totală a Germaniei, Georges Clemenceau, primul ministru al Franţei, s-a opus prelungirii măcelului, spunând:

„Războiul este o treabă cu mult prea serioasă pentru a fi lăsată pe mâna generalilor!”

În lupta de la Inkermann din timpul războiului Crimeii, un sergent englez, observând mişcările trupelor ruseşti, a dat alarma, scăpându-i astfel pe englezi de încercuire.

Numele lui nu ne este însă cunoscut, deoarece în anul 1854 regulamentul armatei engleze nu permitea menţionarea nominală decât a ofiţerilor care se evidenţiau!

Oamenii de ştiinţă francezi emigrează cel mai puţin în S.U.A., comparativ cu cei din alte ţări. Căutându-se explicaţia fenomenului, s-au găsit trei motive principale: francezii nu pleacă acolo pentru că nu le plac limba, femeile şi bucătăria americană!

Specializarea excesivă a timpurilor noastre a făcut să apară definiţia următoare:

„Un specialist este un savant care ştie din ce în ce mai mult despre din ce în ce mai puţini”.

AKADEMOS.	erou mitologic. A ajutat dioscurii (Castor şi Pollux să-şi regăsească sora (Elena), ascunsă de Thescu.
ALCUIN.	erudit şi matematician scoţian (735 – 804); numele lui era de fapt Al Winh („iubitorul templului”). A fost unul din principalii colaboratori ai lui Carol cel Mare şi autorul unui tratat intitulat *Probleme pentru perfecţionarea adolescenţilor*, redactat sub formă de glume şi ghicitori matematice.
BART, Jean.	marinar francez (1650 – 1702). La început luptă în flota olandeză, apoi devine corsar – comandant al unei nave de luptă care nu făcea parte în mod oficial din flota ţării respective – în slujba Franţei. A fost înnobilat şi numit comandant de escadră.
BOISROBERT.	vezi *Filologia*
CAROL cei MARI	2 creatorul Sfântului Imperiu Romano-Germanic (742 – 814). A fost unul din suveranii luminaţi ai timpului său, sprijinind o activitate culturală intensă şi reorganized administraţia şi finanţele Imperiului, care cuprindea Franţa şi o mare parte din Germania şi Italia.
CEZAR.	vezi *Istoria*.
CHÂTEAUBRIAND,	scriitor şi om politic francez (1768 – 1848). Prin capodopera sa *Memorii de*

François René.	*dincolo de mormânt* un jurnal personal pasionat – şi prin celelalte scrieri: *Martirii*, *Itinerar de la Paris la Ierusalim*, *Călătorie în America*, *Geniul creştinismului*, a influenţat puternic romantismul francez. A fost ambasador la Londra şi ministru de externe al Franţei.
CLEMENCEAU.	vezi *Ştiinţele Juridice*.
DISRAELI, Benjamin (Lord Beaconsfield)	om de stat şi romancier englez (1804 – 1881).
EMERY, Michel	financiar şi ministru de finanţe al Franţei (1595 Pasticelli, 1650).
FARADAY, Michael.	fizician englez (1791 – 1867J.A. enunţat legile electrolizei, a descoperit inducţia electromagnetică şi a reuşit să lichefieze aproape toate ga zele. A descoperit benzenul.
GALILEI.	vezi *Astronomia*.
GLADSTONE William Ewart.	om de stat englez (1809 – 1898). Şef al partidului liberal, a fost marele rival al lui Disraeli. Prim-ministru al Angliei în mai multe rânduri, a luptat pentru acordarea independenţei Irlandei şi a recunoscut legalitatea sindicatelor profesionale ale muncitorilor britanici, numite „Trade Unions”.
KELVIN	vezi *Fizica*.
LAROUS	filolog şi lexicograf francez (1817 –

SE, Pierre.	1875). Autor a numer Oase lucrări privind pedagogia învăţământului primar, el este iniţiatorul şi redactorul dicţionarului enciclopedic care-i poartă numele.
LE CORBUSIER, (pseudonimul lui Édouard Jeanneret-Gris).	Arhitect francez de origine elveţiană (1878 – 1965). Unul din creatorii funcţionalismului în arhitectură. A clădit în diferite puncte ale globului, dar cele mai importante realizări ale lui sunt Ansamblul de locuit pentru 1 600 persoane, de la Marsilia şi planul oraşului Chandigarh, capitala statelor Pendjab şi Hariana din India.
NAPOLEON.	vezi *Istoria*.
NERVA.	Împărat roman (26 – 98). Neavând urmaşi, l-a înfiat pe Traian.
RICHELIEU.	vezi *Istoria*.
TRAIAN.	vezi *Istoria*.
VOLTAIRE.	vezi *Filologia*.

Cercetarea fundamentală duce la cunoaşterea unor clase de stări şi de fenomene necunoscute înainte, a unor legi noi.

(Dicţionarul enciclopedic român)

CERCETAREA
ŞTIINŢIFICĂ

Cercetarea fundamentală este ceea ce faci când nu

ştii ceea ce eşti pe cale de a face.

CHARLES WILSON

Pe cadranul unui orologiu de la Universitatea din Oxford este scris: *„Ceasurile trec şi vă vor cere socoteală" J Savanţii foloseau bine timpul*.

Aristotel avea în permanenţă lângă pat un talger de aramă. Când se odihnea câte o clipă, de frică să nu adoarmă şi să piardă timp, ţinea în mină o bilă mare de marmură. Dacă aţipea, o scăpa din mină şi zgomotul căderii bilei în talger îl trezea imediat!

D'Aguesseau, ministru] al Franţei, a scris cea mai mare parte dintr-o lucrare… în cele câteva minute zilnice care se scurgeau de când era chemat la masă şi până se servea mâncarea (până veneau toţi membrii familiei, căci el venea întotdeauna ultimul!).

Câştigându-şi viaţa ca muzicant într-o orchestră ce concerta seara în staţiunea balneară engleză Bath, astronomul William Herschel profita de pauzele orchestrei pentru a cerceta cerul prin telescopul construit de el.

Aşa a fost descoperită planeta Saturn!

Pentru a nu obosi, astronomul Halley intercala în cele 16 ore zilnice pe care şi le impusese pentru studiul matematicii şi astronomiei, pauze consacrate… studiilor juridice!

Timpul liber al lui John Hunter era împărţit destul de simplu: patru ore de somn, noaptea, şi o oră ziua, după prinz.

La moartea sa, el a lăsat peste 19.000 de preparate de anatomie, cea mai mare colecţie strânsă vreodată prin munca unui singur om. Au fost necesari zece ani pentru clasarea şi sistematizarea acestor preparate!

Erau mari adnotatori:

Sub titlul *Cugetări răzleţe scrise pentru a fi întrebuinţate*, Francis Bacon a lăsat câteva mii de pagini.

În afara fizicii şi chimiei, Dalton se ocupa şi cu

meteorologia, însemnările lui privind timpul şi diferitele fenomene atmosferice depăşesc cifra de 200.000!

Fontenelle despre Leibniz:

„El făcea extrase din tot ce citea şi adăuga cugetările lui, după care le punea deoparte şi nu se mai uita la ele. Memoria sa, care era admirabilă, nu se descărca de lucrurile care fuseseră scrise, aşa cum se întâmplă de obicei. La el, scrisul era necesar pentru ca lucrurile să i se întipărească în memorie pentru totdeauna. El era totdeauna gata să răspundă asupra tuturor felurilor de subiecte şi regele Angliei îl numea «dicţionarul său viu.»

John Hunter spunea: „Această obişnuinţă de a nota tot este ca inventarul mărfurilor, fără de care nu ştii niciodată nici ce ai, nici ce-ţi lipseşte!”

Darwin avea în permanenţă la el foi de hârtie pe care-şi făcea însemnări chiar când mergea cu trăsura. El spunea: „… De câte ori întâlneam o publicaţie, o observaţie sau o idee nouă care se opuneau rezultatelor mele, le notam imediat, pentru că experienţa îmi arătase că acestea scapă mult mai uşor memoriei decât acelea care erau în sensul datelor mele”.

Hans Selye mărturiseşte: „Cu riscul de a mă repeta, daţi-mi voie să subliniez din nou marea importanţă a obiceiului de a purta totdeauna cu sine un carneţel în care să poată fi notată (descifrabil!) fiecare idee nouă…

Eu am luat nenumărate note de acest fel în laborator, acasă, în călătorii sau oriunde se întâmplă să simt nevoia lor. După aceea, de îndată ce am ocazia, fac scurte rezumate din aceste note telegrafice şi le introduc într-unul din numeroasele dosare de pe biroul meu. Iau astfel note asupra celor mai diferite subiecte: observaţii ştiinţifice, idei de lectură, probleme administrative, material pentru viitoarele articole sau cărţi etc.”

Şi foarte exigenţi faţă de lucrările lor:

Montesquieu, căruia i se adresau felicitări pentru

Spiritul Legilor, spunea:

„Dumneavoastră citiţi această lucrare în câteva ceasuri, dar vă mărturisesc că pe mine m-a costat atât de multă muncă, încât din pricina aceasta mi-a albit părul!”

Abia după ce a scris-o a cincisprezecea oară, Newton a fost mulţumit de felul cum arăta lucrarea sa *Cronologia*!

Istoricul Gibbon însă, scria mai uşor: a considerat drept bune pentru tipar *Memoriile* sale la... a noua redactare 1

Buffon spunea că „Geniul nu este altceva decât o infinită capacitate de răbdare”.

Napoleon Bonaparte era de părere că „Cea mai mare înţelepciune este o voinţă nestrămutată”.

Abia după opt ani de cercetări s-a hotărât Harvey să publice lucrarea lui despre circulaţia sângelui.

Jenner a fost însă mult mai exigent: cercetările sale privind vaccinarea antivariolică au văzut lumina tiparului, după observaţii şi experienţe care au durat... douăzeci de anii

Foarte original, neastâmpărat şi volubil în viaţa obişnuită, Einstein era de o exigenţă rar întâlnită în scrierile lui ştiinţifice, unde nu-şi permitea niciun fel de digresiune. În plus, era duşmanul neîmpăcat al cuvintelor inutile, al frazelor pompoase.

Formula $E = m. c2$, care reprezintă relaţia dintre masa unui corp şi energia totală pe care o conţine, formulă care a fost numită „formula erei atomice”, a fost analizată „pe larg” de Einstein într-un articol care avea... trei pagini!

Din însemnările secretarului lui Anatole France:

„Anatole France se aşază la masa masivă de stejar. Sună violent cu un clopoţel de biserică. Apare Josefina, zăpăcită.

— Adă sacul!

Servitoarea revine tirind după ea un fel de saltea.

— Lasă-l pe covor! Ştii ce e asta, prietene? Este

manuscrisul lui *Jeanne d'Arc*. îl vezi, are mai mult de şaizeci de kilograme. De douăzeci de ani mă tot învârtesc în jurul acestei Fecioare.

Desfac caietele împachetate în pânza şi prinse cu ace de gămălie. Se revarsă pe covor scrisori, plicuri, cărţi de vizită, cartoane cu anunţuri de căsătorii şi de decese, tăieturi de ziare, bonuri de pe la prăvălii… Pe dosul acestor „fişe" – căci ele sunt de fapt fişe – însemnări grăbite, date, referinţe bibliografice.

— Nu. te aşteptai la o asemenea dezordine, nu-i aşa? Vezi… eu lucrez tot timpul şi oriunde mă aflu… chiar şi în sălile de aşteptare din gări…

Trece în revistă cărţile destinate bibliografiei pentru *Jeanne d'Arc* a sa. Se miră de numărul lor, de mărimea lor, de greutatea lor. Într-adevăr, ele toate reprezintă o impunătoare bibliotecă. Mă întreabă:

— Eşti sigur că am citit eu toate astea?

— Desigur. Şi altele încă, după cum sunt notate în josul paginilor 1".

Există o metodă unică degindiresau de lucru care să te facă savant?

Pe vremea când disputa dintre învăţaţi privind valoarea mai mare pentru ştiinţă a metodei deductive sau inductive, fizicianul irlandez Tyndall afirma răspicat:

„Mă tem că în această ţară a Angliei se spun tot felul de prostii despre inducţie şi deducţie. Unii susţin prima metodă, iar alţii pe a doua. Un cercetător adevărat ca Faraday le îmbină însă necontenit pe amândoual".

Helmholz se compara pe sine cu un alpinist care urcă din greu pe drumuri necunoscute, este silit să ocolească, norocul îl ajută din când în când să găsească câte o potecă şi, în sfârşit, când a ajuns în vârful muntelui… descoperă că există un drum bun şi bătut pe care ar fi putut urca mult mai lesne.

Darwin spunea că, în afară de ipoteza privind

formarea insulelor de corali, nu-şi aminteşte să fi formulat vreo altă ipoteză pe care, după un timp, să nu fie nevoit să o modifice în mare măsură sau chiar să renunţe la ea!

Dintr-un articol al lui John R. Platt, profesor de fizică şi biofizică la Universitatea din Chicago (publicat în anul 1964):

„Oamenii de ştiinţă de azi încearcă să susţină ideea politicoasă că toate ştiinţele sunt egale. Exceptând lucrările oponenţilor, ale căror argumente le-am mai respins cândva, de obicei prezentăm lucrurile ca şi cum câmpul de activitate şi metodele de studiu ale fiecărui savant sunt la fel de bune ca şi ale altuia, sau poate chiar ceva mai bune. Aceasta ne dă posibilitatea să rămânem cordiali atunci când e vorba să ne recomandăm reciproc pentru acordarea de fonduri de la stat”.

„Bineînţeles, experienţe fundamentale se pot găsi în orice domeniu. Biologia moleculară se deosebeşte numai prin aceea că, aici, raţionamentul este practicat şi predat sistematic. În fiecare dimineaţă, la Laboratorul de biologie moleculară din Cambridge, Anglia, tablele lui Crick sau Brenner (profesori la Cambridge n.n.), sunt acoperite cu arbori logici.

În vârful lor se găseşte cel mai proaspăt rezultat obţinut în laborator sau în alte părţi. Pe ramurile următoare, două sau trei explicaţii alternative, sau o mică listă cu „ce este greşit”; dedesubt, o serie de experienţe sau probe de control propuse pentru a reduce numărul de posibilităţi de eroare etc.

„Arborele” creşte în timpul zilei, după cum un cercetător sau naltul vine şi scrie pe tablă de ce una din experienţe nu va da niciun rezultat, sau cum trebuie să fie schimbată”.

„Nu este adevărat că toate ştiinţele sunt egale sau că eficienţa muncii cercetătorilor nu poate fi comparată în mod just prin nicio altă metodă decât aceea a

recomandărilor reciproce. Omul asupra căruia trebuie să-ţi îndrepţi atenţia şi în care merită să investeşti bani nu este acela care vrea să facă «o trecere în revistă» sau un «studiu mai amănunţit», ci savantulcu carnet de notiţe, savantul cu ipoteze alternative, care ştie cum se infirmă o ipoteză şi… s-a şi apucat să o facă!”

Încercările făcute pentru a clasifica oamenii de ştiinţă după felul lor de gândire şi după metoda aplicată au fost numeroase. Ele au fost făcute, uneori, de „cei în cauză”, dar, în majoritate, de „cei din afară”, de cei care nu se ocupau direct de cercetarea ştiinţifică, de cei care se ocupau de ramura relativ nouă a „scientificei”, despre care s-a glumit în zilele noastre spunându-se: din păcate, ştiinţa despre ştiinţă rămâne încă… o artă!

După unele clasificări încercate, oamenii de ştiinţă se pot împărţi în:

— „ghicitori” (raţionează cu date puţine) şi „strângători” (adună date, până apare evidentă teoria generală);

— „Intuitivi” (cu presimţire, speculativi) şi „logicieni” înaintează treptat, sistematic, pas cu pas);

— „Inventivi” (nu pot acumula multe cunoştinţe, dar fac descoperiri originale) şi «deductivi» (raţionează bine, dar… nu fac descoperiri originale)

— „clasici” (sunt sistematici şi duc la perfecţiune descoperirile) şi «romantici» (au o mulţime de idei, pe care rar le duc până la capăt)

— „găsitori” (nu caută prea mult, dar… găsesc) şi «cercetători» (caută mult dar… nu prea găsesc);

— „Inductivi” (trec de la particular la general) şi «deductivi» (trec de la general la particular).

Iată acum şi ce spun „cei clasaţi”:

Hamilton (sistematic): „În fizică, descoperirea de fapte noi este accesibilă oricărui cap pătrat, dotat cu răbdare, cu dexteritate manuală şi cu simţuri ascuţite”.

Davy (speculativ): „Mulţumesc lui Dumnezeu că nu m-a făcut un manipulator îndemânatec. Cele mai importante dintre descoperiri mi le-au sugerat greşelile mele”.

Lord Kelvin (sistematic): „Măsurătoarea exactă şi amănunţită pare, pentru imaginaţia ştiinţifică, o muncă mai puţin distinsă şi detaşată decât căutarea a ceva inedit, dar aproape toate marile descoperiri ştiinţifice ş-au făcut în acest mod”.

Sir Isaac Newton (speculativ): „Fără intuiţie îndrăzneaţă nu există mari descoperiri”.

Dar, după altă clasificare, aceştia doi din urmă se situează pe poziţii inverse, pentru că au spus:

Sir Isaac Newton (acum sistematic): „Nu formulez ipotezei”.

Lord Kelvin (acum speculativ): „Teoriile noastre asupra luminii, căldurii, magnetismului şi electricităţii, toate implică încălcarea frontierii dovezii experimentale”.

Şi, bot în legătură cu metoda cercetării ştiinţifice, în S.U.A. a fost difuzat un chestionar pentru oamenii de ştiinţă care, printre altele, cuprindea şi următoarea întrebare:

„Se poate considera drept o imoralitate generalizarea dincolo de datele personal obţinute?”

Un om de ştiinţă a fost de părere că întrebarea trebuia formulată în termenii următori:

„Se poate considera drept o imoralitate *negeneralizarea* dincolo de datele personal obţinute?”

Norbert Wiener, creatorul ciberneticii:

„Am învăţat că ştiinţa este o vocaţie şi o consacrare, şi nu o simplă slujbă. M-am deprins cu o ură pătimaşă faţă de toate înşelăciunile şi falsele pretenţii intelectuale, ca şi cu mândria de a nu mă lăsa încurcat de nicio problemă pe care aş putea să o rezolv. Aceste principii merită preţul suferinţei şi, totuşi, aş dori ca acest preţ să nu fie cerut

nici unui om care nu are destulă tărie fizică şi morală pentru a-i putea face faţă. Preţul este prea mare pentru un om slab, pe care îl poate ucide”.

Au găsit soluţia în cele mai neaşteptate locuri şi momente… dar o căutau de mult.

— *Arhimede*: în timp ce se afla în baie.

— *Descartes*: dimineaţa, în pat.

— *Darwin*: „Pot să-mi amintesc exact locul pe unde treceam cu trăsura în momentul în care, spre bucuria mea, mi-a apărut soluţia 1”.

— *Kekulé*, chimistul german care a descoperit structura ciclică a benzenului: „Treaba nu mergea bine deloc; mintea îmi era preocupată de alte lucruri. Am tras un fotoliu lângă sobă şi am căzut într-un fel de somnolenţă. Atomii dansau în faţa ochilor mei în şiruri lungi, tot mai strânse, încolăcindu-se ca şerpii. Deodată, unul din aceşti şerpi şi-a apucat propria coadă şi se învârtea batjocoritor, mereu, în faţa mea. În acel moment m-am trezit într-un fulger de lumină. Tot restul nopţii l-am petrecut adâncind consecinţele acestei ipoteze”.

— *Poincaré*: „Abia pusesem piciorul pe frâna automobilului, când mi-a venit ideea că transformările pe care le folosisem pentru a defini funcţiile fuchsiene erau identice cu cele ale geometriei neeuclidiene”.

— *Otto Loewi* (după relatarea lui Hans Selye):

„Otto Loewi, unul din cei mai mari savanţi ai medicinei timpurilor noastre, îmi spunea că ideea celei mai importante dintre experienţele sale i-a venit într-o noapte când s-a trezit brusc din somn. În acel moment şi-a dat seama de extraordinara importanţă a visului şi a scris câteva note pe o bucăţică de hârtie. În dimineaţa următoare, deşi înţelesese că a avut o inspiraţie, nu a fost capabil să descifreze scrisul din timpul nopţii. Oricât a încercat, nu a putut să-şi amintească despre ce era vorba, până în noaptea următoare, când l-a trezit din nou aceeaşi

străfulgerare intuitivă. De data asta însă, a căutat să se trezească suficient, pentru a putea lua notiţe care să poată fi citite, aşa că, a doua zi, a realizat celebra lui experienţă despre transmiterea chimică a influxului nervos”.

Visul nu a fost complet adevărat, pentru că Loewi a luat şi premiul Nobel 1

Întâmplarea i-a ajutat de multe ori… pe cei pregătiţi să o interpreteze.

Lăsând pe masa de lucru, lângă o maşină electrică, o broască disecată, Galvani a ieşit din cameră. Cineva din cei prezenţi, atingând nervul piciorului broaştei cu un scalpel, a observat contracţia piciorului broaştei, contracţie care se producea numai când la maşina electrică se obţineau scântei. Galvani, revenind, a fost încunoştinţat de cele observate. Cercetările lui au dus la descoperirea curentului electric.

Relaţia dintre electricitate şi magnetism a fost descoperită în anul 1822, când fizicianul danez Oersted a adus din întâmplare o sârmă legată de un arc voltaic, în apropierea unui ac magnetic. Aşa a fost posibilă, mai târziu, inventarea dinamului.

La această întâmplare s-a referit Pasteur când a spus: „În domeniul observaţiei, întâmplarea favorizează numai o minte pregătită s-o recepţioneze”.

Perkin avea 18 ani când a încercat să producă chinină prin oxidarea cu ajutorul bicromatului de potasiu a toluidinei, încercare care nu a reuşit.

A luat atunci o substanţă mai simplă, sulfatul de anilină şi a realizat, căutând să fabrice chinină… primul colorant de anilină.

Dar, dacă vasul în care făcea experienţa n-ar fi conţinut şi urme din substanţa primei încercări, toluidină, nu s-ar fi putut obţine colorantul de anilină!

Dacă Fleming n-ar fi lucrat într-o clădire veche, plină de praf şi mucegai, culturile lui de microbi nu s-ar fi

contaminat cu…

ciuperca care produce penicilină, pe care în acest fel a descoperit-o!

Dar, subliniind necesitatea interpretării şi cercetării întâmplării, Fleming spunea „Şi totuşi, sporii nu s-au ridicat în picioare pe geloză ca să-mi spună: ştiţi, noi producem o substanţă antibiotică!”

Prin anii 1935, un bacteriolog englez, Whitby, întorcându-se noaptea de la un dineu, a trecut prin laborator şi, din greşeală, a mai administrat o doză de sulfamide şoarecilor infectaţi cu microbi, pe care îi urmărea.

Aceşti şoareci au rămas în viaţă, spre deosebire de cei cărora li se administra medicamentul numai în cursul zilei.

De-atunci, tratamentele antiinfecţioase se aplică şi în cursul nopţii!

Cineva a aprins din greşeală soba pe care Ehrlich lăsase câteva preparate cu microbi de tuberculoză şi colorant. După câteva minute, observând lamele, le-a luat repede de pe sobă.

Spre stupefacţia tuturor, microbii de tuberculoză, pentru care trebuia o zi întreagă de aşteptare până să se coloreze, se coloraseră acum în câteva minute.

Căldura sobei a fost exact ceea ce era necesar pentru ca aceşti microbi, cu un înveliş asemănător cu ceara, să fixeze colorantul.

Robert Koch spunea: „numai datorită acestei împrejurări a devenit un obicei general să căutăm bacili în spută”.

Descoperirea razelor X a fost întâmpinată de majoritatea oamenilor de ştiinţă contemporani cu cea mai mare neîncredere şi ironie, pentru ca, după câţiva ani, să fie unanim recunoscută.

Atât înainte cât şi după acordarea premiului Nobel

pentru această descoperire, Röntgen amintea modest:

„Am descoperit întâmplător că razele pătrundeau prin hârtia neagră”.

În anul 1899, Ia Strassbourg, laborantul profesorului Minkowski, aspru certat pentru că nu are grijă de curăţenie, îşi dădu demisia, declarând furios că numai câinele operat este de vină pentru că urina lui… atrage muştele. Profesorul îl opri să plece, cercetă urina cu pricina şi descoperi un fapt de importanţă definitivă pentru tratamentul diabetului: urina câinelui căruia i se scosese pancreasul conţinea zahăr în cantităţi mari. De aici, până la concluzia că o substanţă secretată de pancreas reglementează cantitatea de zahăr din corpul animalelor, n-a trecut decât o clipă!

Nu şi-au pierdut cumpătul în faţa lipsurilor şi a bolii, nici în faţa gloriei şi averii.

Lagrange spunea: „Dacă aş fi fost bogat, desigur că n-aş fi ajuns niciodată academician!”

Pentru că în insula Sfânta Elena nu se găsea postav verde, culoarea preferată a împăratului Napoleon Bonaparte, în 1817, după doi ani de captivitate, n-a ezitat să-şi… întoarcă pe dos hainele cu care venise. Acest fapt a scandalizat garnizoana engleză care-l păzea, în frunte cu Sir Hudson Lowe, generalul comandant, mai ales că i se puseseră la dispoziţie prizonierului stofe noi şi scumpe.

Sărăcia proverbială a familiei Bonaparte îl obişnuise însă pe Napoleon încă din tinereţe cu lipsurile şi fusese totdeauna indiferent faţă de bani şi lux. Iată ce scrie Stendhal despre Napoleon, şi pe când era, în anul 1790, locotenent de artilerie la Auxonne în Franţa:

„Bonaparte stătea într-o cameră aproape goală, care avea drept mobilă un pat fără perdele, două scaune şi o masă aşezată lângă fereastră, care era încărcată cu cărţi şi hârtii. Încarnera vecină, fratele său Louis Bonaparte, pe care Napoleon îl învăţa matematica, dormea pe o saltea

aşternută pe jos”.

De altfel, şi în timpul când, ajuns în deplină glorie, era stăpânul Europei, împăratul contrast a izbitor cu uniforma lui simplă, fără nicio decoraţie, cu regii, prinţii şi mareşalii din suită, plini de aur şi de decoraţii.

Marele chirurg Dupuytren, pe când era elev, stătea împreună cu un coleg într-o cameră care avea un singur pat micuţ, în care cei doi băieţi erau nevoiţi să doarmă pe rând.

În ultimii ani ai vieţii, istoricul Thierry spunea:

„Orb şi suferind, fără speranţă şi fără odihnă, pot să fac această mărturisire care, din partea-mi, nu va putea fi bănuită: este în lume ceva care preţuieşte mai mult decât toate bunurile, decât averea, mai mult chiar decât sănătatea – este devotamentul pentru ştiinţă.

Dacă aş reîncepe drumul, l-aş relua pe acelaşi care m-a adus aici”.

Aceste rânduri sunt cunoscute sub numele de „Testamentul lui Augustin Thierry”.

Marie Curie, despre perioada în care ea şi soţul ei Pierre Curie îşi făceau cercetările ştiinţifice… într-un şopron:

„Şi totuşi, în acest şopron am petrecut cei mai fericiţi şi mai buni ani ai vieţii noastre, consacraţi în întregime lucrului. Deseori găteam acolo pentru ca să nu mai trebuiască să întrerupem o operaţie importantă. Câteodată îmi petreceam toată ziua amestecând o masă în fierbere cu o vergea de fier aproape cât mine de mare.

Seara cădeam ruptă de oboseală”.

Silit să stea în pat din cauza bolii, Albert Einstein şi-a întrebuinţat acest timp pentru formularea cunoscutei lui relaţii generale privind spaţiul şi timpul.

Dacă ar fi acceptat să se mute la Londra, cum fusese invitat după triumful vaccinării antivariolice, Jenner ar fi avut asigurat un venit de peste 100.000 lire anual. El însă

a refuzat.

„În dimineaţa vieţii, am umblat pe cărări mici şi modeste, în vale şi nu pe munte. Acum, când amurgul vieţii a sosit, nu vreau să mă fac de ruşine, devenind un curtezan al averii şi al faimei!”

Newton spunea că nu ştie cum îl vede lumea, dar că el se închipuie ca un copil mic care culege ici-colo câte o pietricică mai arătoasă de pe marginea marelui ocean al adevărului, care se întinde, neştiut, în faţă-i!

Darwin afirma despre sine că nu depăşeşte în materie de inventivitate, bun simţ şi raţionament, pe oricare avocat sau medic care-şi practică bine profesiunea 1

Iar despre *Originea speciilor* spunfea că, având în vedere cum este apreciată cartea, este probabil că ea să dureze… câţiva anii

Albert Einstein spunea despre Marie Curie că este singurul savant cunoscut de el a cărui comportare nu a fost de loc influenţată de succes. Se ştie că „succesul” Marie Curie era reprezentat, printre altele, de două premii Nobel!

Au fost elevi eminenţi şi lucrările lor i-au făcut celebri de timpuriu:

La 11 ani: Oppenheimer.
La 15 ani: Flammarion.
La 16 ani: Pascal, Galois, Voltaire, Iorga.
La 17 ani: Champollion.
La 18 ani: Abel.
La 19 ani: Nicolle.
La 20 ani: Titulescu.
La 22 ani: Linné, Helmholz, Ehrlich, Einstein.
La 23 ani: Claude Bernard.
La 24 ani: Papin.
La 25 ani: Lavoisier, Pasteur, Kepler.
La 26 ani: Napoleon.

La 27 ani: Ampère.

La 30 ani: Nobel.

Au fost însă şi alţii, care…

„Eram un copil încăpăţânat şi curios!”

Napoleon Bonaparte

„Cred că profesorii mei, ca şi tata de altfel, mă socoteau un băiat foarte obişnuit, mai curând sub nivelul intelectual mijlociu. Şi, spre adânca mea durere, tata îmi spuse într-o bună zi: – În afară de vânătoare, câini şi prinderea şobolanilor, nu te interesează nimic în viaţă; ai să fii o ruşine pentru familie şi pentru tine însuţi!”

Charles Darwin

„Aproape în fiecare lună, profesorii mai veneau pe la prăvălie şi-mi descurajau părinţii. După ei, era inutil să mai cheltuiască. Tot atât ar fi reuşit dacă-şi aruncau banii în râu! Eu nu voi face niciodată nimic. Trebuia, fără întârziere, să mă bage în comerţ. Gata cu cartea!… Eram bun, cel mult, să leg şi să duc baloturi!” *Anatole France*

„Rectorul (Institutului Politehnic din Zürich n.n.) îmi spuse:

— Nu e totul pierdut, tinere. Ai căzut la examen? Acelaşi lucru i s-a întâmplat şi lui Giuseppe Verdi, care n-a reuşit la examenele de la Conservatorul din Milano, şi tot aşa lui Charles Darwin, care a fost exclus pentru „incapacitate” din Universitatea din Edinburgh 1”.

Albert Einstein

„În primii nouă ani la Londra, am câştigat de pe urma scrisului meu în total şase lire, dintre care cinci pentru textul unor reclame medicale.

…Dintr-odată, am fost înfierat ca dramaturg. Premiera a fost destul de vie: socialiştii şi partizanii teatrului independent m-au aclamat din principiu: spectatorii obişnuiţi ai premierelor m-au huiduit cu frenezie din acelaşi motiv. Eu, fiind ceea ce în mod nepoliticos se numeşte un orator al mulţimii, am ţinut o

cuvântare în faţa cortinei”.

Bernard. Shaw

Elevul Wilhelm Konrad Röntgen a fost eliminat din gimnaziul de la Utrecht din Olanda fiind declarat de profesorii săi drept un… „cretin ireductibil”.

ABEL.	vezi *Matematica*.
d. AGUESSEAU, Henri François.	jurist francez (1668 – 1751). A fost ministru de justiţie al Franţei timp de 33 de ani, distingându-se prin elocinţa şi probitatea sa.
AMPÈRE.	vezi *Fizica*.
ARISTOTEL.	vezi *Fizica*.
BACON.	vezi *Chimia*.
BERNARD.	vezi *Ştiinţele naturale*.
BUFFON.	vezi *Ştiinţele naturale*.
BYRON.	vezi *Filologia*.
CHAMPOLLION.	vezi *Filologia*.
CURIE, Maria Sklodovska.	fiziciană franceză de origine poloneză (1867 – 1934). împreună cu soţul ei, fizicianul Pierre Curie, a descoperit radiul, refuzând să-şi breveteze şi să-şi comercializeze lucrările, fapt care le-ar fi adus o avere uriaşă. Singura savantă laureată de două ori cu Premiul Nobel în 1903 şi 1911.
DALTON. John.	fizician şi chimist englez (1766 – 1844). Autor al legii proporţiilor multiple, din chimie, şi al legii amestecului gazelor, din fizică, este considerat şi creatorul teoriei atomice. A studiat defectul de vedere de care suferea – confunda

	culoarea roşie cu cea verde – defect care este cunoscut de atunci sub numele de „daltonism”.
DARWIN.	vezi *Ştiinţele Naturale*.
DAVY.	vezi *Chimia*.
DUPUYTREN.	vezi *Medicina*.
EHRLICH, Paul.	medic german (1854 – 1915); a obţinut premiul Nobel pentru descoperirea tratamentului sifilisului.
FARADAY	vezi *Academii*
FLAMMARION.	vezi *Astronomia*.
FLEMING. Alexander.	medic englez (1881 – 1955). A obţinut premiul Nobel pentru descoperirea penicilinei.
FONTENELLE.	vezi Fizica.
FRANCE.	vezi Filologia.
GALOIS.	vezi Matematica.
GALVANI. Luigi.	medic şi fizician italian (1737 – 1789). A descoperit curentul electric în circuitele închise, produs de diferenţa de potenţial dintre două metale, precum şi influenţa fenomenelor electrice asupra ţesuturilor vii. Acumulatoarele noastre de azi se compun din „elemente galvanice”.
GIBBON. Edward.	Istoric englez (1737 – 1794). Opera sa principală, Istoria decadenţei şi prăbuşirea Imperiului Roman, a scris-o timp de doisprezece ani.
HALLEY. Edmun.	astronom englez (1656 – 1742). Cercetările sale privind cometele au rămas celebre.

HAMILTON, William Rovan.	astronom şi matematician irlandez (1805 – 1865). Creatorul geometriei vectoriale.
HARVEY.	vezi Medicina.
HELMHOLZ. Hermann.	fizician şi fiziolog german (1821 – 1894). A descoperit rolul armonicelor în tonul sunetului şi a măsurat viteza influxului nervos.
HERSCHEL. William.	astronom englez de origine germană (1738 – 1822). A descoperit planeta Uranus, doi sateliţi ai acesteia, apoi sateliţi ai planetei Saturn şi a studiat stelele duble.
HUNTER. John.	chirurg, anatomist şi naturalist englez (17281793). A întrevăzut ulcerul gastric şi a stabilit diagnosticul şi tratamentul anevrismelor. Muncitor neobosit a murit din cauza unei experienţe eroice: şi-a auto inoculat sifilis pentru a studia pe el însuşi cauzele şi evoluţia bolii!
I ORGA. Nicolae.	cel mai mare istoric român (1871 – 1940). De o prodigioasă activitate – a scris sute de lucrări de istorie, literatură, dramaturgie, critică, literatură etc. – a fost considerat drept singurul istoric care ar fi putut scrie o istorie universală (pe care o şi începuse). Adversar al fascizării ţării, a fost asasinat în mod bestial de membrii partidului extremist legionar.
JENNER.	vezi Medicina.
KEPLER.	vezi Astronomia.
KELVIN.	vezi Fizica.
KOCH.	vezi Medicina.
LAGRAN	vezi Fizica.

GE.	
LAVOISIER.	vezi Chimia.
LEIBNIZ.	vezi Matematica.
LINNÉ.	vezi Ştiinţele Naturale.
MINKOVSKI. Oscar.	medic german (1858 – 1931), unul din descoperitorii secreţiei interne a, pancreasului.
NAPOLEON.	vezi Istoria.
NEWTON.	vezi Fizica.
ICOLLE. Charles.	bacteriolog francez (1866 – 1936), autorul lucrării Experimentarea în medicină, laureat al premiului Nobel în anul 1928.
NOBEL.	vezi Chimia.
OERSTED, Christian.	fizician danez (1737 – 1851), este descoperitorul câmpului magnetic creat de curenţii electrici.
OPPENHEIMER.	vezi Fizica.
PAPIN.	vezi Fizica.
PASCAL.	vezi Matematica.
PASTEUR.	vezi Chimia.
SELYE. Hans.	Ilustru medic contemporan, autorul concepţiei de „stress” (tensiune, solicitare), care a deschis noi posibilităţi în tratamentul unor boli de inimă, de rinichi, al hemoragiilor cerebrale şi chiar al

	cancerului.
SHAW, George Bernard.	dramaturg irlandez (1856 – 1950), unul din marii satirici ai literaturii universale. În majoritatea
	pieselor sale critică ascuţit structura lumii capitaliste. Despre „G.B.S”. există nenumărate anecdote, privind pariul lui că va ajunge centenar. Era descris ca: „veşnic grăbit, de parcă ar avea o întâlnire cu el însuşi şi se teme să nu întârzie!” Laureat al premiului Nobel în 1925.
THIERRY, Augustin.	Istoric francez (1795 – 1856). Autorul celebrelor Scrisori despre istoria Franţei şi al Povestirilor din timpurile Merovingiene.
TYNDALL. John.	fizician irlandez, 1820 – 1893. Este creatorul procedeului de sterilizare prin încălziri la 60 – 80°C şi răciri succesive. Efectul Tyndall, difuziunea luminii care străbate un mediu tulbure, stă la baza ultramicroscopiei.
VOLTAIRE.	vezi Filologia.
WALLACE, Alfred Russel.	naturalist englez (1823 – 1913). Unul din fondatorii geografiei zoologice şi ai doctrinei selecţiei naturale. Când i-a trimis lui Darwin lucrarea sa, acesta a avut un şoc destul de puternic deoarece el nu terminase de scris Originea speciilor. A convenit însă cu Wallace să scrie repede un rezumat – rezumatul avea… 500 pagini! – pe care l-a prezentat la Royal Society în aceeaşi zi cu lucrarea lui Wallace.

WIENER, Norbert.	savant american contemporan, de origine poloneză (1894 – 1964), este creatorul ciberneticii.

BIBLIOGRAFIE

Cărţile şi revistele utilizate au fost multe, mai multe decât anecdotele pe care le-aţi citit, pentru că, uneori, am fost nevoit să verific exactitatea unei întâmplări sau a unei afirmaţii. Nu le pot cita pe toate, dar ţin să adresez din nou acum, la sfârşitul cărţii, ca şi la începutul ei, mulţumirile şi recunoştinţa mea tuturor autorilor care mi-au povestit cele ce le-aţi citit.

Am folosit, de câte ori a fost posibil, informaţiile „directe”, de la autorul însuşi, chiar dacă pentru acest lucru trebuia să mă duc din nou la bătrânul meu profesor de latină şi elină, astăzi pensionar, de la care plecam cu aceeaşi senzaţie ca acum treizeci de ani că „iar am luat un 3”! Căci, la fel ca şi pentru Heinrich Heine, şi pentru mine verbele latine neregulate „se deosebesc de cele regulate prin faptul că, pentru ele, capeţi mai multă bătaie 1”.

BERNALD John.	Ştiinţa în istoria societăţii, Editura Politică, Bucureşti, 1964.
* * *	Encyclopédiana, Editura Jules Laisné, Paris, 1857.
*	Figuri ilustre ale antichităţii, Editura Tineretului, Bucureşti, 1967.
HERODOT.	Istorii, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1961 – 1964.
PLUTARH.	Vieţi paralele, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1963.
STENDHAL.	Mémoires sur Napoléon, Librairie Gründ, Paris.

TÂRLE, E. V.	Napoleon, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1964.
JUNGK Robert.	Mai strălucitor decât o mie de sori, Editura Politică, Bucureşti, 1966.
LVOV V L.	Einstein, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1960.
NAUM, Ion Sava.	Benjamin Franklin, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1967.
PAVLOVA V I	Aperçu de l'histoire de la chimie, Moscova, Editura Vâsşaia Scola, 1964.
RADOT-VALERY. René.	Viaţa lui Pasteur, Imprimeria Naţională, Bucureşti, 1939.
SIMIONESCU, Crii tofor-Petrovanu. Magda.	3-Chimiştii români, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1964.
IUSCHEVICIAP.	Istoria matematicii în Evul Mediu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1963.
KOLMAN E.	Istoria matematicii în antichitate, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1963.
WIELEITNER H.	Istoria matematicii de la Descartes până la mijlocul secolului al XIX-lea, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1964.
D'ANQUETIL.	Histoire de France, Bureau Central de l'histoire, Paris, 1845.
SUETONIUS,	Vieţile celor doisprezece cezari, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1958.

Gaius Tranquillus.	
TARLE E V.	Talleyrand, Editura pentru Literatură Universală, Bucureşti, 1962.
BROUSSON Jean-Jacques.	Anatole France en pantoufles, Edit. G. Grès, Paris, 1929.
PORNEAU. René.	Voltaire par lui-même, Editions du Seuil, Paris, 1964.
COOK. James.	În jurul lumii, Editura pentru Literatură, Bucureşti, 1967.
VERNE, Jules.	Istoria marilor descoperiri, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1963.
BUFFON.	Pages choisies, Edit. Larousse, Paris, 1934.
BARIETY M-Coury Ch.	Histoire de la Médicine, Edit. Fayard, Paris, 1963.
GUARDIA J M.	Histoire de la Médicine, Edit. O Doin, Paris, 1884.
BEVERIDGE W I.	Arta cercetării ştiinţifice, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1968.
SELYE, Hans.	De la vis la descoperire, Editura Medicală, Bucureşti, 1968.
* * *	Ştiinţa despre ştiinţă, Editura Politică, Bucureşti, 1968.

CUPRINS

Prefaţă
Fizică 9
Chimie 29
Matematică 47
Astronomie, Aeronautică, Meteorologie 63
Istorie 79
Filologie 101
Ştiinţe juridice 119
Geografie 133
Ştiinţele naturii 149
Medicină 167
Academii, statistică, arhitectură, cibernetică, ştiinţa militară 189
Cercetarea ştiinţifică 203
Bibliografie *22”.

Lector: AURELIAN BÂLTAREŢU Tehnoredactor: CORNEL CRISTESCU

Apărut 1971. Comanda nr. 9191. Coli de tipar 15

Tiparul executat sub comanda nr. 794 la Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii”, Piaţa Scântei! nr. 1, Bucureşti, Republica Socialistă, z România

Lei 6
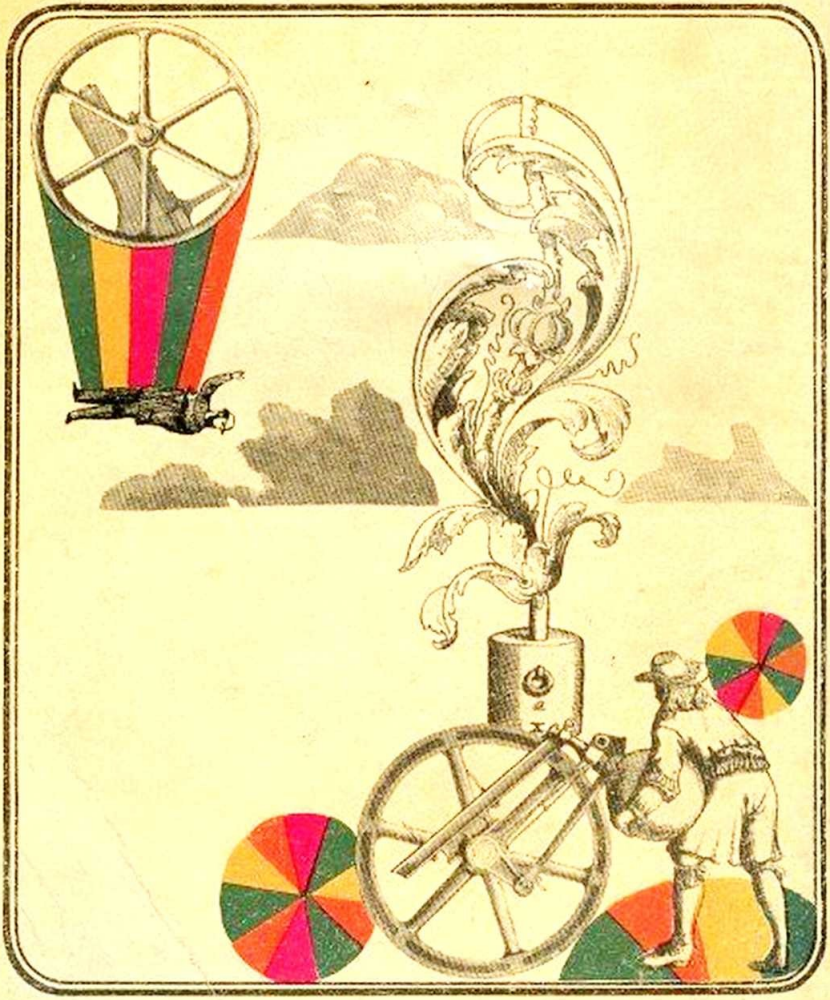
Editura Albatros